

Protestáns Közlöny.

AZ ERDÉLYI EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS KÖZLÖNYE.

1893.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ:

SZÁSZ GERŐ,

EV. REF. ELSŐ PÁP, ESPERES, EGYHÁZKERÜLETI JEGYZŐ.

HUSZONHARMADIK ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRTT.

NYOMATOTT AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1893.

TARTALOM.

	Lapszám.		Lapszám.
Andrási Kálmán		A búzaszem	142. 151.
Tisza Kálmánné	20.	Falusi levelek	159. 245.
Bartha Lajos		Iskolai évzáró beszéd	347. 355.
A tordosi egyház	7. 16. 24. 32. 40.	Az 1893. évi törvénycikk és az ev. ref. egyház	401. 411. 420.
Dr. Bartók Jenő		Ince Lajos	
Jelentés «A háládatlan» pályakérdésre beérkezett művekről	214. 222.	Nagy Lajos, az udvarhelyi kollegium főgondnoka	83.
A falusi pap	277. 285.	Irsai József	
Az örök feladat	385. 393.	Még egyszer	288
Bartók László		Józsa Zsigmond	
Egészségtan a népiskolában	88.	Husvét	101.
Berde Sándor		Pünköst	157.
Felolvasás	244.	Dr. Kapusi Lucian	
Biró András		A verizmusról	239.
Megengedhető-e a gyermekeknek a biblia olvasása	110.	Egy kis eszméltető	305.
«A vallásos estélyek Kolozsvártt» c. cikkhez	158.	Kádár János	
Bitai Béla		A párbér jogi természete és a párbér-viták illetékességi kérdése	329. 337. 345.
Az egyházpolitikai kérdések köréből	27. 35. 43.	Káli József	
Fecsegések a parokhiáról	87. 94.	Papi Értekezlet	238.
A prot. pap multja és jelene	125. 133.	Kenessey Béla	
Benedek Árpád		Felhívás	24.
A sepsi egyházmegyéből	4. 13. 23. 31. 39.	A domesztikáról	427.
Csekme Ferenc		Kerekes Endre	
Indokolt votum	55.	Kérelem	272
A görgényi egyházmegyéből	239.	A középiskola vallástan-anyaga s kezelési módja	295. 303.
Elemi iskolai vallástanításunk	77. 85.	A középiskolai vallástanárok kvalifikációja	353. 361.
A geryeszegi gr. Teleki-féle iskola történetéhez	265. 275.	Ecclesia militans	307. 395
Templom-szentelés	272.	Konc József	
Képek a parokhiáról	334. 342.	Egyháztörténeti adalékok	130. 248. 258.
Dr. Deák Albert		Tofeus Mihály, erdélyi ev. ref. püspök élete	366. 374. 382. 390. 398. 406. 416. 431.
A kulturpolitikai helyzet történelmi világitásban	165. 173. 181. 189. 198. 205.	Kis Albert	
Diószegi Mór		Karácson	419.
A szil.-szolnoki egyházmegyéből	264. 429.	Dr. Kolosvári Sándor	
Ferenci Gyula		Jelentés a kolozsvári egyház 1891. évéről	28. 36. 45.
A domesztikáról	413.	Lajos János	
Földes György		«Vallástanítás a falusi iskolában és még valami» feliratu cikkhez	369. 377.
Adalék házasságjogi állapotainkhoz	191.	Márkus János	
Az orbai egyházmegyéből	247.	A brassói körlelkészség érdekében.	44.
Gönci János		Felhívás a magyar ev. ref. egyházhoz	69.
Az esperes ur	49.	Molnár Albert	
Gönci Lajos		«A magyar keresztyének imádságos könyve»	160.
A székely-udvarhelyi ref. kollegium története	170. 178. 185. 193. 202. 210. 218. 229.	Nagy Domokos	
Hegedüs István		Nyilt levél Szász Gerőhez	201.
Pásztorkút	273.	Nagy József	
Horváth István		Templom-szentelés	332.
A kulturharc	51. 61.		
A kath. autonomia	109. 117.		

T A R T A L O M.

	Lapszám.		Lapszám
Nagy Sándor		Zayson Ferenc.	
Nyílt szavazat	269	Egy pár szó a felekezeti tanárképzésről.	11. 20.
Nemes Árpád		Zayson János	
Ingyen munka	12.	Indokolatlan tréfa	72.
Özvegy-árvai alapjaink összpontosítása érde- kében	183. 191.	A Mikó-kollegium ünnepe	313. 321.
Vallástanítás a falusi iskolában és még va- lami	322.	Vajda Ferenc	
Pap László, gör. kath. lelkesz Emlékezete	358.	Vallásosság és hazafiság	93.
Válasz	421. 429.	Vallásos esélyek Kolozsvárt	104.
Nemes Ferenc		Széttekintés	141. 149.
Viszhang a segédlelkészségről című cikke	103.	Bárá Radák Ádám	199.
A közalapról	157.	Országos gyám- és nyugdíj-intézet	207.
Egy kis felvilágosítás	236.	Váró Ferenc	
Fiat justicia, aut percat mundus	331.	Orsz. prot. tanáregyesület	174.
Iskola-szentelés és még valami	416.	Veres Ferenc	
Pap Lajos		A népiskolai vallástanításról	112.
Egy gyakorlati kérdés	3.	Az iskolán kívül	127. 135.
Péchy Árpád		Az erk. nevelés érdekében falun	339. 346.
Az «ingyen munka» című cikkhez	53.	Név nélkül:	
A konfirmáció	78.	Adalék házasság-jogi állapotainkhoz	64.
A valódi szükség	214. 221.	A deézi egyházmegyéből	177.
Az idők jele	271. 278.	A görgényi egyházmegyéből	397.
Az alapszabály-tervezet	297.	A kolozs-kalotai egyházmegyéből	290. 365.
Puskás Lajos		A középiskolai tanárok mozgalma	30. 38.
A Névkönyvről	324.	A magyar-igeni papválasztás	153.
Rákosi György		A marosi egyházmegyéből	257.
Az Irodalmi Társaság indítványaihoz	63.	A Mikó-kollegium felavatása	302.
Sámuel Aladár		A nagy-enyedi egyházmegyéből	256. 406.
Hegedüs Sámuel, mint esztetikus	114 122 154	A nagy-sajói egyházmegyéből	202.
	162	A siket-némák intézetének felavatása	363.
Hegedüs Sámuel, mint morálista	350.	A széki egyházmegyéből	56. 208. 216.
Sándor András		A zsinati törvényekben kifogásolt fejezetek	354.
Az udvarhelyi egyházmegyéből	280.	A vajda-hunyadi egyházmegyéből	227. 237.
Simon Antal		Az egyetemes konvent gyűlése	97.
10,000	119.	Az egyházmegyék véleménye az egyházk. Papi Érte- kezet alapszabály-tervezetére	362. 371. 379. 388.
Szabó András		Az erdélyi ev. ref. «Egyházk. Papi Értekezet» alapsza- bály-tervezete	225.
A magántanításról	315.	Az iskolai kirándulásokról	356.
Szabó Lajos		Az udvarhelyi egyházmegyéből	161. 169. 372. 415.
A megváltó sirja	106.	Gróf Kuun Kocsárd	197.
A Talmud	282 292 399	Igazgató-Tanácsunk üléséből	22. 46.55. 71. 81. 96.
Szász Domokos			105. 121. 137. 152. 176. 192. 201. 237. 256.
Levél Szász Gerőhez.	221.		289. 307. 316. 348. 380. 397. 405. 414.
Szász Gerő		Internatus és Konviktus	101.
1893.	1.	Két imádságos könyv	310. 317. 326.
Felkérés	189.	Könyvismertetés	57. 65. 75. 81. 90. 98.
Megnyitó beszéd	233.	Kollegiumaink tanári értekezlete	166.
Templomszentelés Kis Esküllön	349.	Külföldi egyházi szemle	6. 15. 48. 74.
Emlékezzünk régiokról	351.		105. 114. 129. 144. 153. 161. 209. 217.
Szász Károly.			228. 247. 281. 290. 309. 325. 333. 357.
Nyílt levél a szerkesztőhöz	253. 261.	Nagy László	154.
Tavassz József.		Szerény megjegyzés és egy kis ráadás a 10,000 frtra	136.
Adatok egy végrendeletből	185.	Theologiai vizsgák	325.
A mi méltó a feljegyzésre	341.	Törvényjavaslat a gyermekek vallásáról	403.
Tárkányi György.		Ultramontan törvény-tisztelet	256. 262.
Az «apostolikum «feletti vitáról	15.		
Egy új evangéliumról és apokalipszisről	138.		

TÁRGYMUTATÓ

az 1893. év folyamán kiadott általános érdekű rendeletekről,
melyek a „Prot. Közlöny“-ben közzététettek.

M e g j e l e n t		T á r g y
A «Prot. Közlöny» számában	Igazgató-tanácsi sz. a.	
3.	30—1893.	Körlevél a központból felveendő pénzek nyugtázása tárgyában.
7.	51—1893.	Körlevél az 1891. évi 43. t.-c. végrehajtása tárgyában.
8.	293—1893.	Körlevél a katonai özvegyek elhalálozásáról szóló felterjesztések tárgyában.
10.	503—1893.	Körrendelet a népiskolai vizsgák alkalmával a naplók előmutatása tárgyában.
20.	1196—1893.	Körrendelet a francia köztársaságot érdeklő anyakönyvi kivonatoknak a törvényhatóságokhoz felküldését illetőleg.
22.	1195—1893.	Körrendelet a néptanítóknak a községbeli betegsegélyző pénztáraknál viselhető állásukat illetőleg.
23.	1001—1893.	Körrendelet a népiskolai tanulóktól szedendő 15 krajcárt illetőleg.
25.	601—1893.	Körrendelet az utólagos anyakönyvi bejegyzések tárgyában.
26.	1489—1893.	Körrendelet az Emke-segélyek tárgyában.
27.	1526—1893.	Körrendelet az izraelita tanulóknak szombatnapon tanítása tárgyában.
30.	1719—1893.	Körrendelet a tanítói és kántori fizetések tisztázása tárgyában.
35.	2167—1893.	Körrendelet a Németországra szánt anyakönyvi kivonatok tárgyában.
49.	2783—1893.	Körrendelet a tanítói fizetések pontos megállapítása tárgyában.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Január 5.

1. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutoa 9. sz.*

1893.

Ime, egy numerus. És mert házunkban, hazánkban, országunkban, és tán szívünkben sem történt semmi változás az ember azt hinné, hogy nem jelent egyebet, mint a mennyit matematikailag jelenthet négy szám egymás mellé írva. Pedig, a szegény ember kezében ekkora summa pénz megérthetetlen gazdagság számban menne. A gazdagoknál egyszerű jel a bevételi és kiadási könyv túlsó lapján, hol új fejezet kezdődik. Ám, a gondolkozó elme előtt szikrázó tűz-betűk, lángoszlopok a setét éjszakában, melyek hangosan beszélnek mene, tekel, ufázzin! És Balthazar megremeg, fél, reszket lábai alatt megindul a föld, feje felett meghasadoznak a menyboltozat kárpitjai, a vész előérzetére «az ő gondolatai megháboríták őtet, és derekában való ereje elszakada, és térdei egybeverődnek vala»

Igaz, nem történt semmi. A négy szám utolsó helyére kettős helyett hármát írunk, Szilveszter éjjelének felén innen. Ugyanaz a nap süt fejünk felett, ugyanazt a levegőt szívjuk, a téli zord szél arcunkba vágja a havat, és az emberek ma is ugyanazok. Jók, roszaok; irgalmasok és kegyetlenek; bárányok és hiénák. A völgyek nem emelkedtek fel, az égig nyúló hegyek nem simultak lapálylyá, nem áradtak ki a folyóvizek, és az ocean csendesen pihen megmérhetetlen medrében. A változásnak nyoma sincs. Egy tenyérnyi hullám-fodor sincs a Bethesda taván. És mégis, ki nem látja a tornyosuló fellegeket; ki nem hallja a földalatti hatalmak dübörgését a mélységekben, melyek a tűzhányó hegyek kitörését jelentik; ki nem érzi azt a forrongást, mely elfoglalja a sziveket, az elméket, és a mely jelentkezik a közélet minden nyilvánulásában a politikában, a társadalomban; sőt, az egyházi, a vallásos életben is

Vajjon, az a fönn leirt numerus okozza-e mind-
ezt? Vajjon, az új-esztendő bekövetkezése változ-

tatta meg így az időket Vajjon, a ma különböz-
hetik-e így, ennyire, egyszerre a tegnaptól

Távrolról sem. A természet örök törvényei szerint örök-oka van a felhőnek, a viharnek, a menydörgésnek. Az ember erkölcsi, szellemi életében is megvannak örök-törvényei a világ-rendnek. Ezeket a törvényeket nem lehet feltartoztatni, megváltoztatni, eltörölni. Ezek a törvények követelik jogukat, és mindazokat, a kik beteljesüléseket akadályozni, megkísértik: kérlelhetetlenül elsöprik a földnek szí-
néről. Oly harc ez, melynek neve forrongás neve élet; neve előhaladás; neve örök-élet, mely volt, van, és lesz mindörökké, és a melyet nem korlátoznak a változó napok, a megújuló esztendők. Olyanok ezek, mint a tengeri folyamok, melyek a látszólag mozdulatlan oceanban mindig, folytonosan haladnak a maguk célja felé.

Változnak az esztendők, változnak az ember-nemzedékek de azok a magvak, melyeket észre-
vétlenül elhintenek, századok múltán csirába szök-
kennek, hajtanak kalászt, és teremnek hatvan és száz-annyit. Az emberi szellem, ez az isteni rész, soha meg nem pihen. Örök munkássága által az idő termő-képessége odáig fokoztatik, hogy hosszú, forrongó vajúdás után, a századok megszülik azt, a mire éppen szüksége van a világnak, szüksége van az emberiségnek, hogy általa keljen új életre, és cammogás helyett, óriás-lépésekkel haladjon rendelkezése, a tökéletesedés felé.

Látszólagos nyugalomban haladt át fejünk felett az elmúlt esztendő. A nyugalom látszatával köszöntött be az új. De, az idő várandóság. Mindenki látja a láng-oszlopokat már olvassa a tűz-betűket; már hallja lábai alatt dübörögni a földet. Nem a máj napnak munkája ez. Századoknak erő-feszítése követeli, hogy megszülessék az új világ-rend, melynek fundamentoma legyen jog, igazság, szabadság.

A mióta a protestántizmus vallásos tekintet-
ben felszántotta a vén Európa földjét; a mióta,

éppen egy századdal ez előtt, a francia nagy forradalom nyomába lépve a reformációnak, politikailag is proklamálta az emberi jogokat meg nem szünt az az isteneket megillető munka, mely most e századnak végén készül pihenőt tartani az által, hogy új arcot akar adni a világnak. A szél, a hová akar fúni, fú, és nem tudod, honnan jön, és hová megyen. Még nem hallható a menydörgés, de már villámlik. Mikor az is elközeledik, ki lesz elég vakmerő, hogy annak ellentállni akarjon. Nem a Balthazar sorsára jut-e «ki az emberek fiai közül kivettetik, és az ő szívét olyanná tevé az isten, mint a barmokét, és a vadszamarakkal lőn az ő lakása, és fűvel étették őtet, mint az ökröket.»

Az a forrongás, mely ma egész Európában észlelhető, és a mely válfajaiban, itt, mint politikai hatalomvágy, amott, mint társadalmi új alakulás, és a régi rend megváltoztatásának követelése jelentkezik: ez nem egyéb, mint a régi és új világnak egy újabb mérkőzése; a tradíciók küzdelme az inspiráció ellen; nem egyéb, mint ütközés a megölő forma és a megelevenítő szellem között; a katolicizmus harcol életre-halálra a reformáció, a protestántizmus ellen.

Ennek képét látjuk ma a mi édes hazánkban.

Nem Vaszari ur, a herceg-primás, és gr. Zichy Nándor ur küzd a Duna és Tisza partjain, Szász Károly és Kiss Áron püspökökkel; nem Lőnhárd Ferenc, erdélyi (róm. kath.) püspök küzd Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspökkel: Bocskai, Bethlen, Rákóci küzd a pápizmussal; a világosság küzd a sötétséggel; a szabadság küzd ma is a szolgáltsággal; a felvilágosodás a babonával. A szellem követeli jogát: kínál békét, áldást, boldogságot, az országnak felvirágzást, és ezzel szemben áll a fanatizmus, az önfeledt rajongás, az elvakulás, mely nem fél, nem irtózik, felidézni a tudatlan tömegek szenvedélyét, azokat az indulatokat, melyek lángba boríthatják az országot.

És mily főséges látvány! A hazafiság cége alatt, azok a róm. kath. püspökök szitják a tüzet a haza, az ország ellen, kiknek a haza ma ingyen ajándék-képpen ötmillió frt. évi fizetést ad, és velük szemben áll az a protestáns papság, melyet alamizsnaképpen kifizet az ország egy néhány ezer forinttal, segélyezés néven, és a mely védi a valódi szabadelvűséget, az emberi jogokat, a fölvilágosodást, az alkotmányos szabadságot koldus-kenyéren, és elárasztva minden nap szidalmakkal hogy szabadoncok, hogy eretnekek.

Szabadoncok, eretnekek voltak azok is, a kik

Krisztus megfeszítettése után hirdették a feltámasztatott Krisztust. Eretnekek voltak azok is, kiket a spanyol inkvizíció mind a halálig meggyötört. Eretnekek voltak azok is, kiket a nápolyi gályákra hurcolt a magyarországi szent (!) vértörvényszék. Hát, legyünk eretnekek mi is, méltatlan utódai azoknak a szegényeknek, kik nem csak lelkesedni, de meghalni is tudtak a magyar hazáért, a lelkiismeretbeli szabadságért, azért az erkölcsi függetlenségért, mely az ember homlokának méltósága, istennek legszebb ajándéka.

Látszólagos nyugalomban értük meg az új esztendő. De a hamu alatt lappang a tűz és zsarátnokot dobnak házunk ereszébe. Az ország törvényhozása rendezni akarja a vallásközi viszonyokat, a házassági és családi jogot, hogy legyen béke az egy haza fiai között. Az ország törvényhozása megértette a forrongó idők szellemét. Mi ott leszünk mellette, ha eleget tesz a szellem követelésének. Támogatjuk egész erővel azokkal szemben, kik meg akarják állítani az idők kerekét.

Ha megérett a gyümölcs, önmagától lehull. Ha még várni kell, ám, várjunk. Várunk békeségtüréssel; de jogokat fel nem adunk. E jogok szent örökségek a multból, és e jogokat elhaló porainktól számon kérik a jövő századok. Legyőzteni lehet, de megaláztatni, nem. Magyarország a protestántizmusnak köszönheti önállóságát, fönmaradását, lételetét. Ez adósság, e követelés még fennáll. Ezt le kell fizetni Magyarországnak, és pedig nem csak szóval, dikciókkal; de le kell fizetni, a hálán kívül, oly institúciókkal, melyek kiemelik a protestánsokat mostoha, lenézett és megvetett gyermek sorsából és felemelik arra a méltóságra, melyet egy jogállam tartozik megadni minden polgárának, ki kötelességét teljesíti. A kálvinista egyetemes egyháznál nincs szilárdabb, állandóbb fundamentoma a magyar államnak. A magyar állam öngyilkosságot követ el, ha még ma is a «Regnum Marianum» követelései előtt meghajlik, azoknak sérelmével, kik itt élnek, halnak és nem rendeznek, «szent zarándoklásokat» egy oly világ-hatalmasságnak csufolt vén emberhez, ki minden pillanatban megalázni törekszik Magyarország souverainitását.

Emeljétek föl fejetöket, ti, szegény kálvinista papok. Az újeszendőben vessétek munkára keze-töket. Panasz nélkül szolgáljatok a protestáns fölvilágosodásnak, a szabadságnak, tudván, hogy ezzel hazátoknak szolgáltok.

Az idők méhe viselős. Az idők, a század megadja önfeláldozástukért ha nem is a teljes jutalmat, de megadja az elégtételt. És Magyarország történelmének legszebb lapjain a ti nevetök fog ragyogni, kik szörmezbe öltözködve, és vadmézzel élve, egy pillanatig sem voltak hűtlenek az emberiség rendeltetéséhez, isten országához, Krisztus elromolhatatlan evangyeliomához.

Szász Gerő.

Egy gyakorlati kérdés.

Itt mindjárt fölvetem a kérdést: jogilag fennálló házasságból született gyermekek törvényesek-e minden körülmények között? Egyszerűen, a kérdést magát véve, épp oly röviden megadható reá a felelet. Úgyde, e kérdés gyakorlati megoldásának története van, melylyel nekünk, érdekelteknek, határozottabb tájékozás végett, nem felesleges, megismerkedni. Másfelől, a gyakorlati teendők mezején csak kissé is körültekintve, úgy hiszem, figyelmét senkinek sem kerülheti el, hogy egyike ez azon variált kombinációkkal felmerülő kérdések egyikének, melyek annyiszor zavarba, következképpen a büntető bírósággal összeütközésbe hozzák egyik-másik lelkes-társunkat; büntetést, vagy legalább is kellemetlen meghurcoltatást vonnak mindig magok után. Napi lapjaink törvényszéki rovatában gyakran olvashatjuk az eseteket, és példákat, ezek pedig újjal mutatják, hogy a baj, bármi legyen annak oka, megvan, és meg is lesz mindaddig, míg e kérdés teljes megvilágításban nem áll minden lelkes előtt.

Különös egy kérdés ez. Az állam és egyház elvi nézete erről egy és ugyanaz; de, mint később kimutatom, a baj csirája az egyház régiebb gyakorlata, és az állam újabb gyakorlati kivételének követelménye között van. Ezek jönnek itt egymással összeütközésbe, egyik inkább a lelkiismeret, másik a józanész követelményének törekedvén megfelelni. Nekem tehát feladatom, a mikor e kérdést fölvetem, nem abban áll, hogy gordiusi csomót oldjak meg, hanem megvilágítani törekszem e kérdést úgy, hogy az mindenki által tisztán áttekinthető legyen, bármily bonyolult alakban kerüljön is elő.

A gyermek törvényes, vagy törvénytelen kérdése, és annak a szerint való anyakönyvezése felől kétség, zavar, és ezek következtében törvény-ellenes cselekedet csak akkor támadhat, a mikor, például, törvényes házasok egymást elhagyják. A nő vad-házasságban él egy más férfival, a kitől gyermekek születnek. Megtörténik, hogy e férfi tanukkal megjelenik a lelkeszi hivatal előtt azon kéressel, hogy a gyermek ő tőle származván, az ő nevére irassék. Lelkesz, és mindenki előtt köztudomásu, hogy törvényes férjével a nőnek semminemű összeköttetése nincsen. stb. Egy szóval, napnál világosabb esetek mutatják, hogy a törvényes férj az apa nem lehet. Nem csoda, ha a lelkeszben ilyenkor a teendők felől kétség támad, és sokan az ide vonatkozó törvényekről tudomással nem bírván, a régi egyházi gyakorlat, és lelkiismeretbeli köteleesség szerint járnak el, és az illet törvénytelennek anyakönyvezik. Különösen vidéken telvük ilyen

bejegyzésekkel az anyakönyvek, a mit, szerencsére, soha senki nem bolygat, senki nem keres. A vad-házasságok köztudomásu szaporodásai pedig csak növelik az eseteket.

Azt mondám fönebb, hogy e kérdés körül az állam és egyház között nem elvi, csak gyakorlati eltérés van; természetesen, mióta e magánjogi kérdés országos törvény által szabályozva van, irányadó csak az államé lehet. Mielőtt a két gyakorlati eljárást ismertetném, és ezek összeütközési történetét elmondanám, könnyebb áttekinthetés végett, egy kissé mélyebben bocsátkozom e kérdés gyökérszállai felé, a helyes irányt akarom ez által kidomborítani, nem csak ezen, hanem más hasonló felmerülő kérdések eligazodása végett. Ereszkedjünk le legalább azon kezdő pontig, hol az anyakönyv mikinti vezetésébe az állam is bele szól.

Tudvalevőleg, az 1823-ik évi pozsonyi országgyűlés az, a hol először törvénybe lett iktatva az összes azelőtt vezetett, és azután vezetendő anyakönyvek okmányi természete. Itt lett meghatározva az is, hogy a születés, halálozás és esketési anyakönyv vezetésénél miféle kérdéseket kell felelettel betölteni. Ezen országos törvény közöltetett a kerületi főegyháztanácsal és fölhhivatott annak megtartása iránti intézkedés megtevésére, minden anyakönyv-vezetőt illetőleg. A főegyháztanács 1823. aug. 13-án kelt rendeletével hozza ezt köztudomásra, annak szigorú megtartása iránti utasítással. E törvény az által, hogy az eddig csupán egyházi célra, a születés, halálozás és esketés egyházi szempontból szükséges számontartására vezetett anyakönyv vezetésébe az állam is bele szól és azt szabályozza, egészen forduló pontot képez az anyakönyv vezetésében. Forduló ponttá teszi ezen törvényt azon változás, mi ez által az anyakönyv szereplésében az állam jövviszonyaihoz mérten beállott. Egészen érthetővé lesz ezen állításom, ha e forduló ponton egy kissé megállunk és rövid visszapillantást vetünk az ez előtti és ez után bekövetkező időkre.

Egy államot semmi sem jellemezhet jobban, mint ama biztonság foka, melylyel abban a polgárok vagyoni, és személyi jogai védve vannak. Mindkettőben, emberemlékezet óta, mióta az anyakönyvek az egyház által bármily primitív alakban is vezettek, az anyakönyv mindig szerepet játszott; csak az 1823. év előtt, mint nem okmány, de elég biztos kútforrás; azon innen pedig, mint közokmány szerepel. Egy örökösödési kérdés eldöntésénél, vagy valami családi leszármazás kiderítésénél, például, az előtt mindig nagyobb szerepet játszottak a családi följegyzések, a családfák, melyek a család által rendszeresen és annak több tagja által több példányban vezettek és sok esetben a megye pecsétjével is időközönként megerősítették; továbbá, a hivatalosan, vagy egyes család által vezetett almanach. Ezek mellett, azok a nekünk most már nevetéses primitív anyakönyvi följegyzések csak mint pro- és kontra-bizonnyíték jöttek tekintetbe, míg most ezek egyedüli hiteles okmányok, melyekben valamely följegyzés hitelességét törvényszéki ellenbizonnyítékok alapján kimondott ítélettel veszitheti el. Anyakönyv-vezető lelkesz pedig ily esetekben, mint okmány-vezető, súlyos büntetéssel áll szemben, míg ez előtt ez semmi felelősséggel nem járt. A két idő viszonyait egymással összehasonlítva, igen nagy a különbség. Az előtt bonyolultabbak voltak az örökösödési,

törvényesítési, vagy törvénytelenítési perek, a jelenlegi hadkötelezettségi rendszer fentartása pedig a szerint teljesen lehetetlen lenne. Úgy tekinthetjük tehát az államnak ezen országgyűlési határozatával tett lépését, mint azzal együtt, és abban a fejlődő jogviszonyok szükségképpen követelményét; hasonlóképpen az ez után hozott törvények és rendeletek, egész a máig napig, nem egyebek, mint egy kultur-állam egész a máig stádiáig tett fejlődésének szükségképpeni folyományai.

Nem vizsgálom a megváltozott viszonyokkal szemben, miként állanak kötelezőszerűleg az anyakönyv-vezető lelkészek; az itt-ott bíróság elé kerülő esetek azt eléggé mutatják. Oka mindezeknek a mostani viszonyokkal szemben követett helytelen alkalmazkodás. Régen még elég volt egy kis egyházjogtan tudása és az elnéző egyházi hatóságokkal szemben, kevés gyakorlati tudomány is meg lehetett élni; ellenben, most sokkal több gyakorlat, az egyházjogtan mellett, az eddig kibocsátott állami törvények és rendeletek tudása is mellőzhetően szükségesek, ha csak nem akarjuk magunkat a jó istenre bízni, a ki törvényellenes cselekedeteink dacára is, a büntetések kikerülésével, vezessen keresztül hivatalos pályánkon. A theologiai akadémiák közül schol sem lett volna nagyobb szükség a praktika theologianak ezek felől tüzetes információval bocsátani ki ifjainkat az élet-pályára, mint a mi egyházkerületünkben, a hol ezelőtt kevéssel is a diplomával kilépő ifju sok esetben egy pár hét elteltével egyenesen a parokhiába lépett és ennek ellenére ezekről majdnem semmit sem hallott, tájékozatlanul állott az élet küzdterén. Így történhetek meg aztán azok a nevetségesnél nevetségesebb esetek.

Tehát, az állam, az idők folytán, mindent, a mi a polgár magánjogát, és az állam érdekét képezte, azok elintézését szabályozta, magának tartotta fön. Egy ilyen magánjogi kérdés a törvényesítés és törvénytelenítés kérdése is. A születés törvényességét illetőleg az egyházi főelv mindig az volt: Pater est, quem justae nuptiae demonstrant. Ezen elvet fogadja el az 1868. évi 54. tc. 22. §-a is. Eddig nincs is semmi összeütközés. De előáll az az eset, midőn a törvényes hitvesek egymást elhagyják, mással élnek vadházasságban és ilyen viszonyból gyermekek születnek. Ezekre nézve az egyházi gyakorlat, azon elvből kiindulól, hogy az anyakönyvbe valótlanságot vezetni, nem szabad, ott a hol a férj apaságának fizikai lehetősége világosan ki volt zárva, mindig az volt, hogy törvénytelennek jegyezték az anyakönyvbe és ha két tanuval apa jelentkezett, annak nevére irták. A fönnebb idézett törvény ezzel szemben a születés törvényessége kérdésének eldöntését a világi hatósághoz utasította. Anyakönyv vezető lelkésznek most egyebet nem lehetett és nem szabad tenni, mint el nem vált nő gyermekét minden körülmények között a férj nevére írni. Az ily férj kötelessége aztán, hűtlen nejét szemmel tartani és ügyelni, hogy az, ha őt ilyen fatyúval lepi meg, az illető járásbíróság által nevére töröltesse.

A helytelen anyakönyvvezetés miatt fordultak elő tömegesen esetek, melyek a bíróságnak nem kis bajt okoztak, úgy hogy a kuria kénytelen 1879. feb. 7-én kelt 1396. számú döntvényével ismételni a törvényt és kimon-

dani, hogy a lelkész, a születés törvényes, vagy törvénytelen voltának megbirálására jogosítva nincsen, az egészen a világi hatóság joga levén.

Nekünk e törvény jogosságát el kell ismernünk; hisz, az egyén törvényességének kérdése, e szerint, az abban való örökös és döntés csak a bíróság föladata lehet és kell is hogy legyen minden rendezett jogviszonyu államban.

Ferde helyzetbe, vagy összeütközésbe az egyház az állammal a legkevésbé sem jöhetett és nem jöhet soha. A jelen esettel szemben, csak a ferde felfogásból és tudatlanságból történt törvény-ellenes eljárások indíthatták a kormányt az 1879-ik évben azon országos törvény hozatalára, mely egy hónapig terjedhető elzárással és 300 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendőnek mondja ki ezen törvény áthágóját; hasonlóképpen azt is, a ki a hatóság által törvényes, vagy törvénytelen születésnek nyilvánítást a hatóság megkeresésére az anyakönyvbe be nem jegyez.

Ime, egy hasonló eset a most szőnyegen levő elkeresztelési kérdéshez. Ott is az 1868-ik évben meghozták az országos törvényt, legtöbb esetben kath. részről azt végre nem hajtják, megjelenik az 1890. évi februári rendelet, ötven frtig terjedhető pénzbüntetést mérvén a törvény áthágójára. Erre mozdult meg harcias kiáltással az üdv hadserege. Azt mondják, hol akció és reakció nincs, ott nincs haladás. Vajjon, nekünk a hasonló esetek láncolata nem a liberalizmus és haladás akcióját mutatja a stabilizmus rendszerével szemben; ellenben, a fölvilágosodás és haladás akciója ellen hol erősebben, hol gyengébben fölharsonó harcias kiáltások nem a stabilizmus reakciója-e?

E két eset között a különbség csak az, hogy itt még nem vállalkoznak a mártyr-szerepre. Az oppozíció itt csak a győri püspök 1885. év őszén a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz intézett azon kérelmében nyilvánul, miszerint, tekintve, hogy az anyakönyvek első sorban az egyházi, mely azokat behozta saját céljaira, azok vezetésénél az egyház szabványai az irányadók, lelkész pedig az egyház törvényei alá tartozik, stb. s kéri, ne büntetessenek a lelkészek, ha az ily nemü születéseket törvénytelennek jegyzik be.

A miniszteriumtól jött válasz e kérést, mint a magánjog szabványaiba ütközött, elútasította és fel lett hiva, hogy a hozzáforduló anyakönyv-vezetőket is utasítsa, hogy a házasság tartama alatt született gyermekeket, minden körülmények között, törvényes születésünek írják be.

Azt hiszem, ezek után, hogy annyira megvilágítottam e kérdést, hogy lelkész-társaim előtt a felmerülő hasonló esetekben való eljárás felől kétely nem fordulhat elő. Kitűzött céloom legalább ez volt, és örvendének, ha elértem volna.

Papp Lajos,
ev. református lelkész.

Az egyházmegyéből.

A sepsi egyházmegyéből.

Egyházmegyénk őszi közgyűlése múlt évi nov. 24-én tartott meg S.-Szt.-Györgyön, melyről már közöltük esperesünknek éljenzéssel fogadott és jegyzőkönyvre vétetni határozott

megnyitott beszédét; most folytatólagosan közöljük az évi esperesi vizsgálatról szóló jelentést a következőkben.

A folyó évi esperesi vizsgálatot, miután Egerpatak megvizsgálásával főjegyző, Vén Mihály, és N.-Borosnyó megvizsgálásával számvevő, Józsa Sándor, fiait biztam meg, 35 egyházban május 9-től június 25-ig tartó időközben teljesítettem a jelentésből látható eredményt.

Aldobolyi egyházunkban mind az anyagi ügykezelésre, mind a valláserkölcsei életre vonatkozólag, teljesen jó rendet találtam s épp ezért az aprólékos intézkedésekkel nem fárasztom a t. közgyűlés figyelmét.

Angyalos szintén a vagyonos és rendezett egyházközségek közé tartozik. A megelőző évi vizsgálat alkalmával elrendelt faiskola s tornahelyiség berendezése teljesített; az a rendelet, hogy a rozzant papilak helyébe új építtessék, azért nem lett teljesítve, mert az egyház és lelkész, kilátás levén a fedezetet a nélkül is megszerezhetni, kölcsönhez folyamodni, nem akart. Ötszáz frtot e célra már takarékpénztárban tőkésítenek s így a jövő évben kölcsön nélkül is fölépíthető lesz a papilak. Az iskola felszerelésében némi hiányokat tapasztalván, azoknak kiegészítésére intézkedésemet megtettem; azonban, szigorubb intézkedést vont maga után az a körülmény, hogy ismétlő-iskola beállítva nem volt. A presbiteriumnak azon igazolására, hogy az ők idejében megtett jelentésükre sem tette meg intézkedését sem az előjáróság, sem a tanfelügyelőség: utasítottam a presbiteriumot, hogy jövőre ezen körülmény esetén tegyenek az esperesi hivatalhoz jelentést további intézkedés céljából. Egyebekben jó rendet és a presbiterium jelentése szerint egyetértést tapasztaltam.

Árapataki egyházunk, mely a mult évi vizsgálat alkalmával minden tekintetben a hanyatlásnak, a tespedésnek adta szomorú jelét, most a haladás útján áll. Az egyház kötvényei mind megújítottak, a magtári számadás rendbe hozott és a számvevő által ellátott; a volt pap kezén maradt 36 frt. telek-kisajátítási összeg a pénztárba befizetett. A családkönyv, igaz, hogy még nem készült el, de a f. évben leendő elkészítését elrendeltem. Az egyház erdeje majdnem két akkora lévén, mint a telekkönyvben fölvéve van s a korábbi vizsgálatnál a kiigazítás elrendeltetvén: a presbiterium, midőn az e tekintetben való mulasztásért kérdőre vontam, úgy nyilatkozott, hogy szakértőktől fölvilágosítást kértek e tekintetben s azt az utasítást nyerték, hogy miután a telekkönyv a terület nagyságáért felelősséget úgy sem vállal s miután a terület határa világosan meg van jelölve s annak egészben való birtoklásában senki által háborítva nincsenek, a költséges kiigazítás fölösleges. A t. közgyűlés véleményét és intézkedését kérem ez ügyben. A papilak költséges javítását az egyházhatóságok előleges engedélye nélkül teljesítette az egyház s midőn ezért kérdőre vontam, igazolásul azt hozták föl, hogy az idő rövidege miatt, kénytelenek voltak, a javítást eszközöltetni s utólagosan kérni a jóváhagyást. Én a megtörtént dolgokon változtatni, nem tudván, a jelentést tudomásul vettem, de komolyan utasítottam jövőre a presbiteriumot, hogy nagyobb építkezésbe az egyházi felsőbb hatóság engedélye nélkül ne kezdjen. Egyebekben ezen egyházat is a haladó-egyházak közé sorozhatni.

Árkosi egyházunkban a mult évi esperesi meghagyások teljesítve lettek. Szabálytalan kötvények elrendelt kijavítása teljesített. Ezen kicsiny egyházunk kevés vagyonát

elég pontosan kezeli; ügykezelése rendben tartatik s a hatalmas unitárius egyházzal szemben, tisztességgel igyekszik föntartani magát. A valláserkölcsei élet kielégítő. Tanköteles növendékek a községi iskolában nyerik a törvény kívánalmának megfelelő oktatásukat. Általában, ezen egyházunk is a kicsiny, de életre való egyházak közé tartozik.

Besenyői egyházunk vizsgálatáról már nem tehetek olyan kedvező jelentést. Az egyház kicsiny népességét tekintve, nagy a botrányos életük száma; ennek megszüntetése érdekében az Ig.-Tanács rendelete nem lett teljesítve. Faiskola és testgyakorló tér mult évi esperesi rendelet dacára sem lett beszerezve s felszerelve; most azonban, a presbiterium kötelezte magát, hogy a f. évben be fogja állítani. A levéltári szekrény érdekében tett intézkedések is sikertelenek maradtak s e miatt az egyház hivatalos iratai nem tarthatók rendben. Kénytelen voltam ezért, a legszigorubb intézkedést tenni ennek beszerzése érdekében. Iskolába a tanköteleseknek alig 60%-ka jár, azon eljárás miatt, hogy ruhátlan és szegénység okán igen sokat ment föl az iskolaszék. Ezen rendetlenség megszüntetése érdekében is, szigoruan utasítam a presbiteriumot, hogy miután a ruhátlan szegények ruházásáról a község, törvény értelmében, köteles gondoskodni, jövőre e címen egyet se mentsenek föl. A papilak szánandó, nyomorult állapotban, a papi csür omló félben s a szegénység tehetetlensége miatt, nem lehet e szomorú állapotokon segíteni. Igyekeztem, teljes jó indulattal, felköltetni a kevés számban jelenlevő presbiterekben az érdeklődést, hogy szorgalmi jövedelmet szerezzenek s minden jövedelmi forrást összegyűjtsenek, hogy a romlott épületek javításának költségeit beszerezhessék. Általában, ezen egyházunk a szegény s az érdeklődés hiánya miatt, tengedő egyházak közé tartozik.

Bikfalvi egyházunkról keveset mondok, de a kevés szóban sok jó nyer kifejezést. Vagyonos egyház, vagyona példás rendben tartva, ügykezelése mintaszerű, az egyház iránti érdeklődés a kívánalmaknak megfelelő. Általában, úgy a lelkész, mint a hívek buzgósága iránt, elismerésemet kell kifejeznem.

Bodoki egyházunkban, a konfirmációnak két évenkénti megtartására, a törvénytelen együtt-élések megszüntetése érdekében, a politikai hatóság segélyének igénybevételére utasítottam lelkészt és a presbiteriumot. Ezen egyházunk anyagi ügyei is, az utóbbi időben, hanyatlanak. A papi ház omló félben, az egyház tőkéjéből Henter Áronnál 31 frt. 50 kr. Teleki Zsigmondnál 30 frt. özv. Lucai Sámuelnél 13 frt. 5 kr. Barabás Józsefnél 70 frt. 40 kr. fölvehetetlenné vált. E tekintetben, utasítottam a presbiteriumot, hogy gyűlést tartván, állapítsák meg, kit terhel az egyháznak e károsodásáért a felelősség s húsz nap alatt jelentsék be az egyházmegyei tanácshoz. A húsz nap nyolcszor is eltelt, de az utasításnak elég nem iett téve. Levéltári szekrény, rendelet dacára sem lett elkészítve. 75 frt. tőke és 17 frt. kegyadomány a papi lakjavításra elköltetett. Utasítottam a szorgalmi jövedelemből visszapótlásra. Egyetlen egy ok van, miért a hanyató egyházak közé nem sorozom ezen egyházat s ez ok az, hogy minden évben tekintélyes szorgalmi jövedelmet produkál. Az egyház iránti hűség és buzgóság tekintetében is sok kívánni való van, a mennyiben minden kis nem tetsző dologért válás-változtatással fenyegetőznek.

Bodolai egyházunkat június 23-án vizsgáltam és tür-

hető állapotokat tapasztaltam. A nyolcezer frtot meghaladó kepeváltási tőke részben takarékpénztárilag, részben jelzálogi biztosíték mellett elég rendben kezeltek, de a 96 frt. orgona-alap kötvényei és a tekintélyes számú magtár-kötvények nagyobb részt csak egy kezessel vannak biztosítva; ezeknek két kezessel leendő biztosítása elrendeltetett. A Cirnes Györgynél levő 98 frt. követelés behajtása szintén felelősség mellett elrendeltetett. Egyebekben, eltekintve azt a kis kellemetlen incidenst, melyet a kepeváltás létesítésének módozatai fölött való nézeteltérés a lelkész és presbiterium között előidézt, békességet, egyetértést s elég jó rendet találtam.

Brassói egyházunkat nagy gondok között s szorgalmas munkában találtam. Ez évi minden törekvése az egyháztagoknak a templomépítés befejezése volt. A megelőző évi vizsgálati utasítások teljesítettek, kivéve az egyházközségi képviselő megalkotását, melyet már teljesítettek a közelebbi időben. Lelkész a fia azon jelentésére, hogy énekvezér az énektanítástól vonogatja magát, utasításul adatott a presbiteriumnak, hogy szorítsa a kántort kötelessége teljesítésére; jelentés ez ügyben nem tétetett azután hozám, úgy látszik, hogy ez ügy elintéztetett s aggodalomra nincs ok. Egy 35 frtos kétségessé vált követelés sürgős behajtására szintén utasítottak az egyház. Egyebekben, hogy milyen óriási erőfeszítést tanusítottak s tanusítanak az egyháztagok s hogy a hiven teljesített kötelesség nemes jutalmának, az elismerésnek minő mértékét élvezzi a hivekkel szemben nyugalomra készülő lelkész-társunk, az esperesi jelentésben elég bő mértékben levén tárgyalva, éppen ezért csak azon egyszerű ohajtással fejezem be ezen egyházunkról szóló jelentésemet, segítse isten nemes törekvésükben a buzgó hiveket, hogy álljon az idők végtelenségéig e helyen a magyar protestantizmusnak s a magyar hazaszeretnek védő bástyájaként ezen egyházközség.

(Folytatása következik.)

Benedek Árpád,
s.-szentkirályi ev. ref. pap.

Külföldi egyházi szemle.

A «Ref-Bund» pár hónappal ez előtt tartotta meg szokásos évi konferenciáját Detmoldban. A konferencia főleg azért érdekes, mert nagyon szépen feldolgozott történetét adta ott elő az alig pár évtizedes reform. egyháznak az elberfeldi mostani egyik lelkész P. Calaminus. Érdekes ez az előadás nagyon, mert hiven kitetszik belőle, mint támadt életre az elnyomott egyház, mint alakult meg szervezetének kicsinyke csirája Elberfeldben, miként próbálták azt tovább fejleszteni 1850-ben, 1877-ben, majd a nyolcvanas években, míg aztán 1883-ban a Zwingli-ünnepélyen Dr. Brandes be nem fejezte a megalakítást, bár mindenestre nagy feladatok várnak még, melyeket ezután kell megvalósítani. Mert nem elég, hogy néhány egyházközségeit újra szerveztek, többeket halottaiból támasztottak fel, az észak-amerikai testvér-egyházakkal az összekapcsolást megújították, két egyetemen ref. dogmatikai előadásokat szerveztettek, nagyobb toku ref. irodalmi működést indítottak meg, még ez mind kevés, itt csak jelei mutatkoznak az életnek, azt erőre kelteni, megszilárdítani, ezután kell, az a jövődönnek leendő feladata.

*

Szászországban közelebb tartották meg a tartományi zsinatot, mely azért nevezetes, hogy egyhangulag elhatározták

olyan búcsu-napoknak rendszeresítését, melyeken az egész német világot, főleg pedig a szövetséges rendeket részvételre fölhíván, a hanyatló vallásos érzület fölélnökítésére mindent megtesznek, ha lehet a szocializmus tanainak és érvényességének bevonásával is. A szocializmus leküzdése az egyetlen helyes eszköz, t. i. annak jó irányba való terelése által igen helyes és idvesség mozgalom lehet, legalább a mit már a szocialisták régen terveznek, ha nem is a Merx és Lassale, hanem a Hertzka értelmében, még az államnak is javára válhatik, de ki ne venné tagadóba, hogy ezt olyan kath. izű búcsu-napokkal el lehetne érni, vagy csak megközelíteni, milyenek tervbe vannak véve. A vallásos érzületnek, a kornak, az emberiség eszméinek mindig szüksége volt, hogy a tényleges műveltségi állapotokkal alkudják meg, ha megvalósításra akart számítani, de ha a szocializmus maga sem haladás, ellenkezőleg dekadencia, hát a búcsu-napok mifélek lehetnek? Vagy tán, meglehet várni az elszáradt fának kiöldülését.

Wemdingban, Bajorországban nem régen a kath. papság ördögűző processust indított meg s elmondhatjuk, hogy csodálatos eredménnyel, mert a kath. nép között módfeletti nagy hitre találtak. Másutt azonban, nem egy helyen, kellemetlen benyomást és elkeseredést szült a túlkapasoknak ez ismételt megkísérlése s főleg a világiak, tiltakozásukat jelentették ki minden efféle kísérlet ellen. Valóban, a hinetetlenséggel határos, hogy ma, midőn még a valóságos dogmatikai igazságokat is végigmarta a század kritikai szelleme, ilyen események is megtörténhetnek. Mégis csak különös, hogy katolikusok a világ szemeláttára követik el egyik merényletüket a másik után s csapják arcába saját magának kigunyolását. Vajjon, csakugyan halad ez a világ? Alig hinnők, ha csak katolikusok lennének.

*

A «ref. egyházak szövetsége», melynek gyűlései mindig kiválóan érdekesek, mert az egész világ református hívei képviseltetni szokták itt magukat, ez idén Canadában, Toronto városban tartotta meg szokásos nagy gyűlését. Mint mindig, úgy ez alkalommal is részt vettem azon, lehető teljes számmal, a meghívott egyházak; egyedül a magyar egyház hiányzott, a mi a gyűlés tagjainak is feltűnt s annyival is inkább, mert Magyarországból még egyetlen alkalommal sem ment a szövetség gyűléseire senki, sem pedig jelentőség nélküli üdvözlő iratokon kívül más tudósításokat nem küldött senki az itteni állapotokról, még azok sem, a kikről úgy hittük, hogy külföldi testvéreink előtt a mi életünk jeleit fel szokták mutatni. A gyűlés több héten át tartott s rendkívül érdekes ülései voltak. Feltűnő volt azonban, hogy milyen tervszerűsége, egyöntetűsége volt itt a vitatkozásoknak, mely a szertecsapongást, tárgytól eltérést teljesen kizárta, a minek oka tán az lehetett, hogy minden lehető tárgynak meg volt a maga előzetesen vállalkozó referense, ki rendszeres értekezés, vagy előadás alakjában ismertette a kérdéses ügyet hallgatóival. Nem kisebb emberek ajánlkoztak e munkára, mint Blaikie, Angliából, John Hall New-Yorkból, Grilli Filippo valdens lelkész Italiából, Wood Vilmos, az öreg Sommerville, De Beer, Hollandiából, dr. Carman methodista lelkész, dr. Oliver, Glasgowlból, dr. Taylor, Montreal, stb. számosabbnál-számosabbak a leghiresebb férfiak közül. A tárgyalások fölélték az egyháznak összes so-

cialis és társadalmi kötelességeit külön-külön véve, mindenek előtt elítélve azokat az egyesületeket és mozgalmakat, melyek az egyház teendőit az egyházon kívül akarják megvalósítani. Ez utóbbi ellen főleg a híres John Hall kelt ki igen éles hangon, s mindenek felett hangsúlyozta, hogy éppen maga az egyház, mint olyan, indítsa meg a legkiterjedtebb akciót, de soha se engedje meg, ha nem akarja, hogy a szinterről leszorítottassék, hogy ő tétlenségre legyen szorítva. És ennél jobbat mi magunk sem mondhatunk, mert ha az egyesületeknek meg is van a maguk jelentősége, hiszen a szétaprózott munka felel meg csak korunk jelszavainak, de az egyház, melynek munkája már magában véve is tülontul detaillirozott, ha nagyon szétágazik, illetve, az egységet elveszti, csak az ochlochraciának lesz propagatora és sirkövétt állítja fel saját maga-magának.

Hannoverában még mindig nem csillapodott le az a nagy mozgalom és elkeseredés, melyet az unio ellenére, a lutheránusok a reformátusok elleni merényleteikben és halálra üldözésük által elkövettek. Maga a kultusz-miniszter is kiadta a rendeletet, hogy a két felekezet papjai békességben éljenek egymással, a lutheránus papok fogadják be a fiatal ref. papjelölteket szemináriumukba, de a rendeletet sehol sem hajtják végre, annál kevésbé pedig, mert annyi szenvedés után a ref. pártiak sem tudják többé ellenfeleiket túrni. Csakugyan, hallatlan is volt az az erőszakoskodás, melylyel az eredetileg teljesen ref. Hannoverát minden áron lutheránussá tették; a felidézett harcnak hogy most már nem lesz jó vége, az bizonyos. Csak az a fájó, hogy nem a hatalmas lutheránusok, hanem a szegény reformátusok veszte fogja az áldatlan küzdelmet megsíratni.

TÁRCA.

A tordosi ev. ref. egyház.

Tordos neve ismeretes, nem csak Hunyadmegyében, hanem szélesebb körben is, különösen a régészetet kedvelők előtt. Ismeretessé tette e nevet főleg megyénk egyik kiváló régiség bűvára, Torma Zsófia úrnő, ki a tordosi őskori telep maradványait nagy szorgalommal kutatta föl, s ismertette meg a nagy közönséggel. De, sokak előtt ismeretes e név úgy is, mint ev. ref. egyház. Hogy ősmúltjával mennyire sikerült Tordost a régészeknek megismertetni, s a tordosi telepen talált régészeti tárgyakat a régmúlt történetének megvilágítására felhasználni, nem vizsgálom; de, hogy az itt levő református egyházközségnek sem múltját, sem jelenét tisztán és helyesen nem ismeri a nagy közönség, s még Hunyadmegye intelligenciájának egy jó nagy része sem erről, nem egyszer, volt alkalom meggyőződni.

Ugy hiszem azért, helyesen cselekszem, ha e széles körben ismert nevű egyházközségnek úgy múltját, mint jelenét megismertetem legalább azokkal, kik egyházaink élete, története iránt érdeklődnek. S midőn múltját akarom ismertetni, elégségesnek tartom, ha régi papjainak itt-ott elszórt, érdekesebb feljegyzéseit lehetőleg szórúl-szóra közlöm.

A tordosi református egyházközség nagy valószínűséggel a szászvárosival egy időben, t. i. a XVI-dik század vége felé alakult meg. Ezen egyház ugyanis a szászvárosival egészen 1862-ig szoros viszonyban állott. Jelzett időig ugyanis nevezett egyházaink a luth. püspökség fennhatósága alatt állottak, s jobbadán a szászvárosi konzisztoriumban intéztettek a tordosi ügyek is. Sőt, nem egyszer a keblí gondnokságra is szászvárosi polgár lett választva. Hogy Tordos a XVII-dik század derekán mint már szervezett egyházközség szerepel, ezt teljes bizonyossággal mutatja az egyház birtokában levő aranyozott ezüst pohár, melyet 1650-ben ad Fodor György, a tordosi református eklézsiának. Azonban, az egyházközségnek történetét tárgyzó feljegyzéseket csakis 1712-től kezdve, található, s azon feljegyzések is, melyek ez időben egészen 1744-ig fenmaradtak, inkább csak az egyházközség csekélyke jövedelmének elszámolását tárgyzák. Az említett 1744-ik évben már az akkori pap, Berzetei Józseftől a következő feljegyzést találjuk:

«A magyaroknak az egész faluban vagyon házak kilenc.

A kilenc házban örökösök, jövevények találtak tizenhárom pár emberek, kik közül tizenegy pár többet beszél oláhul, mint magyarul. A mi tehetségüket nézi, azokon a faluban levő örökségeken kívül majdnem semmi sincsen (az egy kis házat kivéve). Okát gondolom lenni, hogy a templom földeivel azok, a kiknek inkább hatalmukban volt, híven reméltenek, azaz, csak a maguk hasznukat azokban keresték, másokkal is kerestették, a honnan következett:

1. Hogy a magyarok magok szántó-földeiket (a tekintet alatt, hogy a templom földeiből senkinek semmit nem incassálnak), maguk és posteritásuk megbecsülhetlen károokra, eladták.

A templom éppen elpusztult.

3. A papi háznál egy házon (szoba) és egy rongyos csűrön kívül sem kapu, sem major, istálló, sem egy karónyi közkert sehol sem találtak, minden pusztaság és szabad; a körül való kert is sok helyen sorvadozva, s omladozva hevervén.

4. Az iskola-házban esős időben még fennállva is szárazon maradni, nem lehet, sem fedele, sem fedelét tartó szarvazatja nem levén.

Melyek így találtak, kényszeríteték a) az eklézsia földeit nagyobb taksára adni, t. i. 6 dnr. b) Ezzel is a templom körül valamit nem tehetvén, tiszt. Decanus Vásárhelyi uramtól 70 m. frtokat kölcsön leválni. Hogy a papi házat építetté néhai tiszt. Nádudvari József úr ökegyelme, árváinak megadósdott az eklézsia flr. 103. dnr. 14.

Berzetei József papnak ezen följegyzését egészben ide jegyezni, érdekesnek találtam, mert ebből megtudhatjuk azt, hogy 1744-ben minő helyzetben, s állapotban van a tordosi református eklézsia, s láthatjuk azt, hogy már azon időben a magyar református hívek mily számban éltek Tordoson, s hogy azon időben vajmi kevesen voltak közülök, kik magyarul tudtak, mi világos cáfolata némelyek azon hiedelmének és a vérmesebbek azon állításának, hogy Tordoson a magyarság eloláhosodása folytán szaporodtak volna az oláhok. Sőt, történeti tény az, hogy soha ember-emlékezet óta tordosi református magyarbúl oláh nem lett. Mindenkor csekély számuknak megvolt a maga oka, melyet később fogunk látni. De, Berzetei feljegyzéséből teljes biztonsággal lehet következtetni, hogy a megelőző időkből, jelesen Nádudvari József alatt, ki papja volt az eklézsianak 1736—1744-ig, minő állapotban volt

a tordosi református eklézsia, mert hiszen a főntebb idézett följegyzéseit Berzetei József éppen az állás elfoglalása idejében, 1744-ben teszi papírra.

Berzetei Józsefnek még csak egy, a tordosi ref. hívek, és az egyházközség között létezett, s máig is fennálló viszonyt, értem, az úgynevezett, taksás földek használatát, melyről később bővebben is lesz szó, tárgyzó följegyzését tartom érdekesnek, és szükségesnek, idézni 1762-ből:

«Az 1760-ik esztendőben, írja Berzetei, febr. 20-ik napján lett remonstrációban, a tordosi magyarok az eklézsiái szántóföldeknek bérekben találtak adósoknak 147 frttal és 27-pénzzel. A felett a közelebb elmúlt két esztendőben azon földeknek bérekben ugyanazok maradtak adósoknak 13 m. frttal és 60 pénzzel. Erre nézve, tetszett a kapitulumnak ilyen rendelést tenni: tekintettel, hogy a magyarok többnyire igen szegények, hogy a kik készpénzzel meg nem fizethetnek, azoknak adósságok tétessenek kapitalisokká, jó kontraktusokat iratván azokról, és interest buzával fizetvén, míg az egész kapitalist lefizethetik. Azonban, a t. kapitulum kedvezvén a szegénységnek, megengedi, hogy részenként, és a kiktől mikor s mennyit lehet, akár pénzzel, akár buzával a kapitalisummában fizessenek, és kiki mennyit fizet, a kontraktusra jegyeztessék föl. Azon kívül, hogy a szokásba jött abuzusok eltöröltessenek, végeztetett, hogy a romoszi (közeli luth. község) szokás szerint, ezután kik az eklézsia földét akarják megbérelni, a szokott taksát előre fizessék meg, és azután nyuljanak a földhez. És ki-ki a maga szükségéhez képest annyi földet fogadjon, a mennyit maga megmiveljen; ha pedig a maga számára megbéreltetett földekből nagyobb bérért oláhnak adna, az azon földnek termését veszesse el.»

Mint látni fogjuk, a tordosi ref. eklézsia életében ezen taksás földek mindvégig nagy szerepet játszanak. Ez az oka, hogy az ezekre vonatkozó följegyzéseit a tordosi papoknak lehetőleg idézem. Berzetei József, tordosi papnak további följegyzései inkább csak az eklézsia csekélyke vagyonszáma évenkénti elszámolását tárgyzák, melyekből láthatni, hogy azon időben az úgynevezett gondnoki teendőket is a papnak kellett végezni ottani alkalmas ember hiányában. Még egy említésre méltó följegyzését idézem, mely im ez: «Ebben az esztendőben (1749.) tiltotta vala meg a mlt. director ur a dézmát, hogy a reform. ministerek (papok) csak is az magok hallgatóiktól, az luth. ministerek hasonlóképpen vegyenek dézmát, másoktól pedig ne. Hanem a franciskánusok mind az oláhoktól, mind a pápistáktól, mely megtiltás Tordoson ugyan nem volt, de Szászvároson mindenik parochiánál solemniter ment végbe.

Sokkal többet és terjedelmesebben ír a tordosi ref. eklézsiáról Kerekes János, ki 1782-ben lett tordosi pappá. Ő céljául tüzte vala ki az eklézsia történetének megírását, de ebben megakadályozták szembetegsége és az adatok hiánya: «Jó istenem szent tetszéséből, így ír Kerekes János jegyzetei bevezetésében, lévén ide a tordosi ref. eklézsiába 1782-dik esztendőben papságra való jövetelem, vala nékem is az a szándékom, hogy az itt megtelepedett szegény magyarok állapotját kezdettől fogva, mind ez ideig, röviden és együgyűen megírjam, de e szándékomban megakadályoztattam, nemcsak gyengélkedő szemeimnek ottan-ottan előforduló súlyos fájdalomtól; hanem attól is, hogy az itt való eklézsia ladjában se a Ven. Capit. protocullumában, se pedig egyebütt valamire való jegyzéseket, melyek szándékomban segédeim lehettenek volna, nem találhattam.

Szerinte «a magyarok elsőbben a Mátyás király idejében származtanak Thordosra, az előtt százok lakó helye volt ez a helység. Az említett király idejében Szászváros és a körülötte levő falvak az ellenség által porrá és hamuvá tétetvén, 1509. esztendőben a végekből: Tömösvárról, Lip-párról, Jenőről s több helyekről a magyarság a pogányság előtt beszaladván, Szászvárost és Tordost is megülte s új lakosa lett.»

«Kezdetben az oláhok barom- és sertés-pásztoroknak vétettek be, de azután csakhamar elszapodtanak, s a magyarok pedig fogydogálni kezdetek, úgy hogy ma már (1782) az oláhok sokkal számosabbak és tehetősebbek a magyaroknál.

(Folytatása következik.)

Előfizetési felhívás

a

«Kis Tükör»

című kép aládi hetilapra.

A mint most a «Kis Tükör»-rel bekapogtatunk a pitvarajtón, tudjuk, hogy mindenki azt kérde tőlünk: Mit akarunk mi? Hát, el is mondjuk iziben, szép sorjában, a ki szereti az igazságot, olvassa el, nem bánja meg.

Hogy hát kinek irunk? Az uraknak e, vagy a polgároknak; a gazdagoknak-e, vagy a szegényeknek; a tanultaknak-e, vagy a tanulatlanoknak; az öregeknek-e, vagy a fiataloknak; vagy hát, kinek?

Bizony, mindenkinek, a ki magyar. Mert hogy már van újsága balpártnak, jobbpártnak, papnak, katonának, ügyvédeknek, doktoroknak, de még tán a babáknak is: csak éppen a magyar embernek nincs. Hát, hadd legyen annak is, mert, hej! nagy szüksége van e között a sok elienség között egy igaz barátira! De hát hogy akkor miért nem irtuk oda elől, hogy ez az újság magyar akar lenni? Csak azért, mert az magátúl értetődik, mert mi is magyarok vagyunk mind egy szálig, a kik ebbe az újságba irunk, és azt akarjuk, hogy ebben az országban mindenki magyar legyen, és jó hazafi.

De hát, mit irunk?

Jaj, azt nehéz volna egy lélekzetre elmondani, mert hogy sok mindent akarunk ám mi írni! Mindent, mi csak jó, és hasznos.

Mi nem adunk jó tanácsokat a császároknak, királyoknak, kormányzóknak, meg ministereknek, hogy hogyan kormányozzák Ázsiát, meg Amerikát, mint a hogy ezt a nagy újságok szokták, hanem inkább arról mondunk el okos dolgokat, hogy hogyan kormányozzuk mi magunkat, családunkat, hogy mindek ékesen, és szép renddel legyenek. És majd megmutatjuk, hogy honnan szerezhet a szegény ember erőt, bölcsességet, szeretetet az élet harcainak megvívására.

Leirjuk a régi nagy emberek életét és küzdelmeit, a mostani kicsi és nagy emberek tanulságára: hogy mint szerették azok a hazát, mennyire ragaszkodtak az örökélethez! Hogy megtanulja e példákbul mindenki, hogy nem az a jó hazafi, nem az javítja a haza sorsát, a ki sokat beszél, hanem az, a ki isten országának minél jobb polgára akar lenni.

Azon is sokat gondolkotunk, hogy a régi bibliás öregek miért okosabbak és fiatalabbak a bibliátlan fiataloknál? Bizony, azért, mert bibliások. No, majd ezen is segítünk. Írunk sok szép, és kedves dolgot a bibliából is. Tudjuk úgy is, hogy majd ezt olvassa mindenki legnagyobb gyönyörűséggel.

Hanem, a ki a szép verseket, tanulságos históriákat, igaz történeteket szereti, pedig tudjuk, hogy minden magyar ember szereti, annak lesz csak jó módja, mert mi ilyeneket is irunk. Nem olyan német módi verseket, a mik a magyar ember szájában sehogy sem esnek ki kádenciára; nem is olyan soha meg nem történt hazug meséket, a melyekben csupa gyilkosság, és rablás van: hanem, igaz magyar kádenciákat és rigmusokat,

Folytatás az 1/4. ív mellékletén.

igaz történeteket, a mik meg is történtek, szépek is, meg tanulni is lehet belőlük.

És ha ezekben kigyönyörködted magadat jó magyarom, nem szeretnéd-e tudni, hogy mint van a te filléreiden fentartott egyházaknak és iskoláknak sorja? De, úgy is tudjuk, hogy szeretnéd tudni. Hát, beszélünk mi majd erről is. Hogy mi van, mi nincs; minek kellene lenni. Hogy kik ellenségeink, kik jó barátaink, és hogy ellenségeinket szeretettel győzzük le, jó barátainkat szeretettel tartsuk meg.

Hát az ország dolgáról ki ne szeretne tudni? No, az is csak itt keresse az igazságot. Mert nekünk senki nem parancsol, mi semmi jutalmat senkitől nem várunk, senki ijesztgetésétől nem félünk, senkinek kedvében járnunk, nem akarunk, egyedül az igazságban. Meg is írjuk őszintén és ferdítés nélkül, hogy mi történt az országban és az ország gyűlésében. A mi újság lesz az országban, azt mind megírjuk, csak azt hagyjuk el, a mi nem igaz.

De, még a nagyvilág sorsáról is hírt adunk, mert azt akarjuk, hogy a mi olvasóink tudjanak mindent, a mit okos magyar embernek tudni kell.

De, még ebből mind nem élünk meg! Mert tudjuk, hogy nem pápaszemes német professzorok olvassák újságunkat, a kik egy világról el nem mosolyodnának, hanem olyan vig nép, a melyik mulatni szeret: írunk jó tréfákat is, régi és új okos emberek nevetető okos mondásait.

Sőt, még a mi okosat szántásról, vetésről, gazdaságról, és az emberi egészségről kitalálnak a tudósok arról mi mind tudósítjuk olvasóinkat.

Ezeket kívül, az új, és olvasni való könyvekről, és ki tudná elmondani, mi minden jóról és szépről írunk még.

Ha pedig valaki azt kérdezné: hogy miért írunk mind ezt, hát annak is meg tudnánk felelni.

Azért, mert szeretjük a magyar embert. Bizony, nem a magunk hasznáért, sem a magunk dicsőségeért nem írunk, hanem nemzetünk jóvoltáért. Mert azt akarjuk, hogy a kiknek van pénzük, drága könyveket és újságokat olvasni, legyen módjuk, olyan újságot is olvasni, a melyik, mint a jó tükör, nem ferdít, se nem szépít, se nem csúfít, hanem olyanok mutatja életünket, a milyen, hogy aztán a jót előbbre vihessük, a rosszat elhagyhassuk. Mert azt akarjuk, hogy a kiknek nincs pénzük drága könyvekre és újságokra olcsó pénzen jó újságot olvashassanak.

Már most, utoljára kérdés nélkül is megmondhatjuk azt is, hogy hogyan írunk? Igaz magyarosan! Dunáninnen, Tiszántúl megismeri bennünk a magyar ember igaz magyar testvérét. A szót nem szépítjük, mert nem is lehet a magyar szót szépíteni; de a mi csúf, azt ostorozzuk. Senki nem lesz előttünk olyan nagy, a mi megváltó istenünkön kívül, hogy előtte meghajoljunk; de, senki sem lesz olyan kicsi sem, hogy hozzá le ne hajoljunk.

Szeretünk mindenkit, javát akarjuk mindenkinek; de, mi tagadás benne, legjobban szeretjük a mi jó magyar népünket, s ki venné rossz néven, hogy a testvér testvérét legjobban szereti?

A mi jelszavunk is a békeesség, de nem az, a mivel most sokan háborúságot akarnak csinálni az országban, hanem az, a mit a mi urunk hozott e földre: az igaz békeesség, mely képes nagygyá, erőssé, virágzóvá tenni édes hazánkat.

A ki igaz magyar, tartson velünk!

Mi nem írjuk ki, kik, milyen híres tudósok, milyen nagy urak irnak a mi újságunkba, hanem annyit mondunk, hogy mindent úgy írunk, hogy annak olvasóink hasznát vehessék.

Hogy mi nemzetünk jóvoltáért írunk, abból is látszik, hogy olyan olcsóra tettük az újság árát, hogy annak a pénze is alig kerül ki belőle, a ki nyomtatja. Pedig gyakran még szép képek is lesznek benne.

Budapesten, 1892. december végén.

Főszerkesztő Szóts Farkas.

Felelős szerkesztő Kecskeméthy István.

A kiadó szava.

Mivel az első számot már 1893. első szombatján (azután minden szombaton) szét akarjuk küldeni: kérjük a szíves olvasót, hogy az újság árát minél előbb küldje be az alólírott cég hírlapkiadó hivatalába.

A «Kis tükör» előfizetési ára: Egész évre 2 frt. Fél évre 1 frt. Negyed évre 50 krajcár.

Gyűjtőknek minden tíz előfizető után tisztelet-példány jár. Azoknak, a kik tíz példányt egy címszalag alatt rendelnek meg, a lapot személyenként: Egész évre 1 frt. 80 kr. Fél évre 90 kr. Negyed évre 45 kr-ért küldjük meg. Az ilyen csoportos gyűjtőknek tíz után szintén tisztelet-példánnyal szolgálunk

Budapesten, 1892. december végén.

Hornyánszky Viktor,
hírlapkiadó hivatala

(az Akadémia bérházában).

Különfélék.

Felhívás előfizetésre.

Az esztendő végére jutottunk. Zúgolódva, panaszkodva, de csak mégis itt vagyunk. És mintha az idők szelleme fel-emelt ujjal intene, hogy itt is kell maradnunk. Régóta nem voltak a felekezetek közti viszonyok oly bonyolultak, élesek, mint éppen most; soha sem volt lapunkra nagyobb szükség, mint most. Hát, éljünk, munkálkodjunk, világosítsuk, lelkesítsük egymást.

Rajtunk nem fog múlni. Törekvés, jó-akarát, nem hiányzanak. Kérjük a támogatást szellemiekben és anyagiakban. Hátrálékosaink tegyenek eleget a multa is; lapunk barátait kérjük, hogy a jövőre előfizetésüket beküldeni, szíveskedjenek.

Munkás-társaink fogadják szíves köszönetünket, és kérjük, ne vonják meg azt jövőre sem. Hogy a munka-kedvet, és érdeklődést fokozhassuk, havi pályázatunkat jövőre is fentartjuk. Valamint ígéretet teszünk, hogy a jövő esztendőben mindent el fogunk követni, hogy az egyházkerületi Papi Értekezlet végre megvalósuljon, és megkezdje azt a munkálkodást, mely új vért, új életet, új lelkesedést lesz adandó egész egyházkerületünk, és különösen egyes vidékeink egyház-társadalmi életének.

Concordia parvae res crescunt. Vessünk vállat, és rajtunk a pokolnak kapui diadalmat nem vehetnek; de kicsiny eszközökkel nagy szolgálatot tehetünk a protestáns felvilágosodásnak, magyar hazánknak, és a szabadságnak.

Kolozsvárt, dec. 20. 1892.

Szász Gerő.

== Az ó-esztendő délestje és az újesztendő dél-
előttje, mint mindenütt, kolozsvári egyházunkban is, a vallásos áhitatnak voltak szentelve. Csöndes elborongással, a múlton csüngő lélekkel az ó-év utolsó napján; istenbe vetett bizodalommal, megújult reményekkel az újév reggelén: ment mindenki templomba, bevégezni életének egy rövidke szakát hála-adással, és megkezdeni az újat segedelem-kéréssel. Mint minden ilyen alkalommal, most is szűkeknek bizonyultak templomaink a hívek befogadására. Templomozás után, az ó-esztendő alkonyán az Igazgató-Tanács, helybeli kollegiumunk tanári kara, az egyház preszbiteriuma testületileg tisztelgett főtiszt. Szász Domokos, püspök aánál, mely alkalommal a közérületnek most is lapunk szerkesztője volt a tolmácsa. A főtiszt. püspök úr szokott melegséggel fogadta a megjelenteket, köszönetet mondott a szíves megemlékezésért, és ismételtén kijelentette, hogy egész buzgósága, akarata, egész élete az anyaszentegyházé és a hazáé. Nem tisztelgés volt ez, hanem csak megpecsételése az eddig is élénken érzett nagyrabecsülésnek; egy újabb baráti kézfogás a jövődökre nézve. Hiszszük, hogy velünk egyet értett egész anyaszentegyházunk, és ebben a hitben, küldjük mi is szerencse-kívánatainkat mindazoknak, kik velünk együtt éreznek a szépnek, és magasztosnak szeretetében. **B o l d o g ú j e s z t e n d ő t !**

= Egy kis statisztika. A kolozsvári ev. ref. egyházban az 1892-ik esztendőben született a férfi-nemen: 251, a nő-nemen: 232; együtt: 483. Házassági szövetségre lépett: 157 pár. Meghalt a férfi-nemen: 162; a nő-nemen: 170; együtt: 332. E szerint, az elmúlt esztendőben a kolozsvári egyházban több született 151-el, mint a mennyi meghalt. Összehasonlítva 1891-el, 1892-ben kevesebb született 21-el; kevesebb halt meg 51-el és több pár eskettetett meg harmincegygel.

= Papválasztás. A költői hangulatairól olvasóink előtt is előnyösen ismert Szabó Jenő fiatal barátunkat, ki eddig Békés-Gyulán volt segéd-lelkész, a barátsági egyház rendes papjává választotta. Őszinte szerencse-kívánatainkkal üdvözljük a tehetséges fiatal embert szép pályáján. A költészet szeretete és a papi hivatás teljesítése oly közel rokonságban állanak, hogy ezeket szolgálva hiven, könnyen megteremtheti azt a belső harmóniát, melynek fen kell állani az ég és föld között. Keresse ezt a jutalmat, és jutalma lesz hallgatóinak szeretete, egyházának felvirágzása és a jók becsülése.

= E helyen is felhívjuk olvasóink figyelmét a «*Kis Tükör*» című vállalatra, melynek programját mai számunkban egész teljességében közöljük. Senki sem kétkedhetik, hogy oly férfiak indítják meg, kik egész biztosítékot nyújtanak a vállalat derék-voltáról. Csodával határos olcsósága pedig lehetővé teszi, hogy még a legszegényebbeknek is hozzá férhetővé tétessék. Kérünk szépen mindenkit, hogy buzgókodjanak mennél szélesebb körben való elterjesztésén. Nem fognak haszontalan munkát végezni. Ez meggyőződésünk.

= Előfizetési felhívás. Lélektani igazság, hogy csak az az ember boldog, a ki az ur Jézus Krisztussal élő összeköttetésben él; történeti tény pedig az, hogy csak az az ország nagy és hatalmas, a melynek minél több Krisztusban hívő és Krisztust követő polgára van. Így egyfelől hazámfiúi boldogságát, másfelől hazám nagyságát őszinte lélekkel előmozdítani törekvő vágyam készítetett arra, hogy egy oly lapot adjak ki, melynek minden sora arra munkáljon, hogy az embereket az ur Jézussal élő összeköttetésbe hozza és tartsa. Ezen lapra, mely «*Keresztyén*» címmel havonta képpel jelenik meg, ezennel előfizetést nyitok. Ára egész évre 50 kr. mely egyenesen hozzám, Nagy-Becskerekre, küldendő. Szalay József, szerkesztő és kiadó.

= A n.-becskereki ezredéves emlék szeretetház érdekében. Az 1892-ik év elején újvívi üdvözllet megváltatása címen, néhány n.-becskereki polgár összeadott 50 frtot, mely az év folyamán 324 frtra szaporodott, mely összeg gyümölcsözőleg kezeltek a Torontáli Bankban. Ezen összeg célja, az ezredév évfordulati napjáig begyülemző összeggel, hogy egy alap képződjék, mely alap jövedelme arra szolgáljon, hogy azon magyar gyermekek iskoláztatását előmozdítsa, a kik nem iskolázthatnak, vagy ha iskolázthatnának, hát nyelvük veszélyének lennének kitéve. Ezen alap nevelésére minden magyar embert teljes tisztelettel kérek és pedig annyival inkább, mert ez intézet az ezredév évfordulati napján működését okvetlen megkezdendi. Adományok e célra, vagy alólírotthoz, vagy egyenesen a Torontáli Takarékos és Hitelbankhoz, N.-Becskerekre, mint a szeretetház pénzei kezelőjéhez, küldendő. N.-Becskereken, 1892. évi december hó 30-án. Szalay József, igazgató.

HIVATALOS RÉSZ.

3681—1892.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi ev. református kollégium n. t. Elöljáróságának, és valamennyi ev. református iskolaszék tiszt. lelkész-elnökének.

A közoktatásügyi magyar kir. miniszter múlt év 30. 157. nov. szám alatt kelt felhívása következtében közöljük, mihez tartás végett, a magyar kir. belügyminiszterium múlt évi 11.536. számú következő rendeletét.

Hatóságok és magánosok részéről ismételtén hozzám érkezett panaszok által figyelmessé téve, azon tapasztalatra jutottam, hogy ragályos járványok felmerülte alkalmával, némely törvényhatóság az iskolák látogatását gyakran elkerülhetlen szükség, sőt a nélkül is betiltja, hogy kellő figyelemmel lenne az iránt, vajjon a járvány az illető iskola tanulói között egyáltalán, és ha igen, oly mértékben van-e elterjedve, hogy ily mélyreható, s a tanvidéket veszélyeztető intézkedés megtételét indokolná. Miután az iskolák zárása csak akkor lehet indokolt, ha azt fontos közegésségügyi érdek elkerülhetlenül szükségessé tesz, és ezen okból az 1876. XIV. t.-c. ez irányban határozottan és részletesen intézkedik is, sőt az eljárást is tüzetesen megszabja: szükségesnek látom, a törvényhatóságok figyelmét a következőkre felhívni.

Az idézett törv.-c. 28—35. §§-ainak rendelkezései szerint ragályos, vagy járványos betegségnek valamely tanodának tanulói között felmerült esete alkalmával, a ragály tovaterjedésének megakadályozását előbb a megbetegedett, vagy betegekkel érintkezésben állott tanulóknak kellő ideig az iskolától való távoltartása és egyéb óvintézkedések megtétele által kell megkísérteni; a tanoda csak azon esetben levén bezárható, ha a ragályozás magában a tanodában történt, vagy ha a gyermekek és ifjak közt nagyszámú kórosatok fordulnak elő.

Figyelmeztetem tehát a törvényhatóságokat, miszerint az iskoláknak ragály, vagy járvány miatt történő bezárásánál folyton szem előtt tartva ugyan a közegésségügyi követelményeit,

de egyszersmind figyelemmel a nem kevésbé fontos oktatásügyi érdekekre is, pontosan a fent idézett törvény szellemében járjanak el, és az iskola-látogatás beszüntetését csak akkor rendeljék el, midőn arra a törvényszabta körülmények által feljogosítva vannak; kiváló figyelemmel viseltetvén a reálistól, és gimnáziumok iránt, melyek a vallás, és közoktatásügyi miniszter úr 1891. évi 57.907. szám alatt kelt átirata szerint, azon «felsőbb tanodák közé sorozandók», melyekre a közegésségügyi törvény 34. §-a értelmében, a törvénynek az iskolák bezárására vonatkozó intézkedései csakis járvány esetében alkalmazhatók. Egyszersmind célszerűnek, s ezért ajánlatosnak tartanám, hogy az iskolázást indítványozó hatósági orvos meghallgatása netán halasztás által, netán veszélyt hozható sürgős esetek kivételével, a helyi iskolai hatóságok (állami iskolai gondnokságok, községi és felekezeti iskolaszékek), mint a melyek az iskolák közelebbi viszonyait pontosabban ismerhetik, szintén meghallgattatnának véleményük iránt. Minden esetben azonban megkívánom, hogy az iskola-zárásról úgy hozzám, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz teendő jelentésben az elrendelt iskola-zárás időtartama, valamint az azt indokló körülmények pontosan bejelentessenek. Végül, figyelmeztetem a törvényhatóságot, hogy az 1876. XIV. t.-c. 157. §-a e) pontja értelmében a tanodák bezáratása iránt kizárólag csak a törvényhatóság első tisztviselője levén illetékes, ezen jog átruházásának, vagy más törvényhatósági személy (főszolgabíró, rendezett tanácsú város polgármestere, stb.) által való gyakorlásának helye nem lehet. Budapesten, 1892. évi március hó 6-án, a miniszter helyett: Lukács György, államtitkár. A másolat hitelül: Grabotsay Adolf, aligazgató.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvárt, 1892. december hó 21-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Mostani számunkhoz egy negyed iv melléklet van csatolva.

Nyomatott Ajtai K. Albert könyvnyomdájában Kolozsvárt.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Január 12.

2. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Egy pár szó a felekezeti tanár- képzésről.

I.

A «Protestáns Közlöny» múlt évi nov. 17-iki számában örömmel olvashattuk a felekezeti tanárképzésről írott cikket. De, arról kellett meggyőződünk, hogy dacára ama tájékozottságnak, mely a nevezett cikkből kitűnik, nem ad annyit, mint a mennyit várni lehetne címe után. Én tehát, mintegy kiegészítésül, akarok mondani egy pár szót a felekezeti, speciáliter a protestáns tanárképzésről. Felesleges munka lenne, ezen kérdés időszerü, sőt sürgetős voltát bizonyítgatnom; mutatja ezt az is, hogy a múlt évi tanári értekezleten élénk vitatárgya volt, s hogy zsinatunk és Debrecen ez ügyben is örvendetesen munkálkodik.

Az említett cikk írója azt mondja, hogy a kolozsvári magyar kir. tanárképző intézet azért hiányos, mert nincs gyakorló-iskolával összekötve, melyben a növendékek prakszist szerezzenek, s szerinte, segítve lenne a bajon, ha az állam egy ilyen gyakorló-iskolát állítana; de, mivel az állam, dacára hogy az egyetem húsz év óta áll fenn, nem állít, mi protestánsok csináljunk, mert nekünk szükségünk van rá, azaz, teljes tanár-képzőre, hogy az állami intézetekkel kiállhassuk a versenyt, és e miatt jó tanerőkre van szükségünk. Hiányos tanár-képzésünk dacára is örömmel mondhatjuk, hogy a versenyben eddig sem voltunk legyőzöttek, ha győzők nem is; mert eredmény és jó tanerők dolgában (de, hiszen e kettő szorosán össze is függ) nem állunk éppen hátul. Csak külső berendezés, tanerők száma, s efféle dolgokban hívhat az állam versenyre és előzhet meg minket.

Fontosabb dolog az, hogy a cikkíró, úgy lát-szik, elégségesnek tartaná azt, hogy akár az állam, akár egyházunk gondoskodnék a teljesebb tanárképzésről, csak gondoskodva lenne erről; vagyis, más szavakkal felekezeti szempontból is elégsé-

ges lenne az állami teljes tanár-képzés, mert hiszen, csak jó tanerőkre van nekünk, protestánsoknak is szükségünk. Ez az, a miért egy pár szót kell hozzá-adnunk ama cikkhez, ám-bár, beismeri azt, hogy szükségünk van protestáns tanár-képzőre, és erre konkrét javaslatot is ad, de azt nem mondja, hogy miért van éppen csak protestáns tanár-képzőre szükségünk. Én ennek a csak protestáns tanár-képzőnek szükségét kiserterm meg kimutatni röviden.

Hogy a kolozsvári egyetemen milyen kiképzést nyerhet egy tanár-jelölt, azt cikkíró világosan, és kellő tájékozottsággal mondja el; megláthatjuk ebből, hogy a tanár-jelölt szorgalmasan eljárhat az előadásokra, kollokválhat, a tanár-képzőnek szorgalmas tagja lehet, kitűnően vizsgázhat, s mégis, midőn a gimnáziumba kerül, nem tudja, hogy mikint kezdje tárgyát tanítani éppen mint egy pap-jelölt, ki elvégzi a theológiát, és nem tudja az anyakönyv-vezetést, vagy nem tudja a keresztelési esketési, vagy úrvacsora-osztási ágendumokat. A tanár-képzés ezen hiányos voltán segítve lenne általános szempontból, ha az állam gyakorló-iskolát állítana fel, élén egy pedagógus tanárral. De, vajjon felekezeti érdekből elég lenne-e az nekünk, protestánsoknak? Bátran kimondom, hogy nem; mert, nézzük csak egy leendő tanárnak képzését felekezeti szempontból.

Elvégzi a protestáns ifjú a gimnáziumot, s olyan a milyen egyházas szellemmel megkezdí az egyetemet. Itt mindjárt a megélhetés módja után kell néznie, mert bizony, a tanári pályára készülő ifjak is a szegényebb sorsuak szoktak lenni. Hogy tehát megélhessen, az előadásokon kívül fennmaradt szabad idejét kell felhasználnia, s ámbár ösztöndíjat kaphat az egyetemen, de csak a második évben, és ez az ösztöndíj sem akkora (300 frt.) hogy abból, a rendes havi kiadásokon kívül, tandíjat tudjon fizetni, és ruházkodjék tisztességesen. Az ifjú, tehát, legnagyobb részben a maga erejére

útalva, a mondhatni megfeszített munkában nélkülözve az egyház védelmét, segedelmét, nagyon könnyen elveszitheti azon kevés felekezeti szellemet, egyháziasságot, melyet a gimnáziumból hozott, ha ugyan egyáltalában hozott valami keveset. Az egyház a gimnáziumból kikerült ifjút négy-öt évig teljesen elengedi magától, éppen azon korban, midőn minden behatásra a legfogékonyabb, minden változásra, jóra úgy, mint rosra, legalkalmasabb. Sőt, nem minden protestáns tanárjelölt kerül ki felekezeti iskolából, s a melyik abból kerül is ki, azt is könnyen elhódíthatja az állami tanszékek csábító kényelme. Azt a kevés felekezeti szellemet, mely egy tanári pályára készülő ifjúban van (kevés, mert mostani körülmények közt igen sok nem lehet), egy az állam által felállított, s teljesen berendezett tanárképző soha sem tartja fenn, annál kevésbé növeli; ott sem lennének valódi protestáns tanárok, csak legfönnebb jó tanerők. Pedig, nekünk ezekre úgy, mint amazokta szükségünk van egyformán. Nehogy valaki félre-értsen. Nem azt akarom én mondani, hogy az a protestáns tanár aztán a tudományokat felekezeti szellemben tanítsa nem. Nem akarjuk mi a tudományokat reformátussá tenni, mert nem szabad, de nem is lehet, mert a tudomány sem protestáns, sem katolikus, hanem egy és közös. Igaz, hogy láthatunk katolikus historiai, katolikus irodalom-történeti, s más katolikus könyveket, de ez már a tudomány meghamisítása, ezt nem követhetjük. Azt kérdezhetné valaki most hogy hát akkor miért van mégis protestáns tanárra, protestáns tanár-képzésre szükségünk. Erre fogok megfelelni.

(Vége következik.)

Ingyen munka.

Év eleje van. Jön a postás-legény. Egy egész rakás levelet hoz; a külhatóságoktól van valamennyi. Kibontom az elsőt. A kir. törvényszék kér büntető ügyben bizonyítványt x. y. erkölcsiségére vonatkozólag. Hát, jól van; elintézem. Nézem a másikat, melyben egy körjegyző kér N. N. hadköteles ifjú személyiségére nézve felvilágosítást, esetleg keresztelési anyakönyvi kivonatot. Ez is hagyján; ezt is megválaszolom, a maga rendje, s módja szerint.

A harmadikban már a fő-szolgabírótság rendelkezik, a pénzügyigazgatóság megtalálása folytán, valami rég lefizetett egyházi illeték-egyenérték azonnal való megfizetése iránt, természetesen, különbeni végrehajtás terhe mellett. Erre is válaszolok, okmányokkal igazolom a követelés helytelen voltát.

A negyedik, ötödik, hatodik és hetedik mind a teks. árvaszék rendeleteit tartalmazza, hagyatéki és árva-ügyben, sürgősen követelvén halotti bizonyítványt és kereszt-

leveleket. A nyolcadikban a körjegyző úr kéri a «D» mintát, a szülöttekről és halottakról a szükséges kimutatást.

A kilencedikben az országos státsztikai munkálat-hoz sürgetik a népesedési mozgalom adatainak beküldését. Végre, a tizedik az anyakönyvek egyik példányának illetékes helyre való fölterjesztését rendeli el. Még elolvasni is sok, hát még mindeniket végrehajtani. És mi mégis eleget teszünk mindenkinek. Felsőbb rendeletek parancsolják, s nekünk engedelmessé, végezni kell az i n g y e n m u n k á t.

Őszintén kérjük van-e igazság abban, hogy a pap-ság, elkezdve a körjegyző-segédttől, fel a miniszterig, minden törvényszéki és közigazgatási közegnek, a rendeleteknek megfelelőleg, ingyenes munkása legyen?

A társadalmi jó rend érdekében, nem mondjuk azt, hogy nincsenek oly ügyek, melyeknek elintézéséhez okvetetlenül ne kellene a papnak ingyen munkával hozzá járulnia; de, ott vannak, teszem föl, a hagyatéki ügyek, melyek lebonyolításához mulhatatlanul halotti bizonyítvány, s igen sok esetben keresztlevelek is kellenek; az ily nemü jogügyleteknél minden munkás-közeg kiveszi a magáét, és ha a pap fáradsága díját követeli, a legtöbb helyen harcot kell folytatnia az árvaszékkel, közgyámmal, és mindenek felett, saját hiveivel annyira, hogy nem egy paptársamról tudom, hogy a kellemetlenségek kikerülése tekintetéből, teljesíti minden szó nélkül az ingyen munkát.

Csaknem ilyenformán vagyunk a családi értesítők kiállításával is. A hadköteles ifjú menekülni akar a katonaságtól. Megvan jogcíme hozzá, reklámálhat; de, sokba kerül. Azonban, hogy mégis célját érje, cselédnek áll be a körjegyzőhez, vagy valamelyik tekintetes úrhoz. A nyomtatvánnyal jön a jegyző úr, s kér, állítsa ki, barátom, N. N. részére ezt a családi értesítőt; vagy, jön a másik, mondva, csinálja meg, édes tiszteletes úr, ennek s ennek az ifjúnak a részére a családi értesítőt, és ha bátorságot veszünk magunknak, megmondani, hogy annak törvényes díja van, minek befizetése nélkül kiállítani, nem lehet, hát akkor előáll az illető úr nagylelkűségével, s elmondja, hogy ő is ingyen munkát végez, s szivességéből teszen mindent, azért a becsületes ifjúért, s még becsületesebb szüleiért, és mi, jóllehet meg vagyunk győződve arról, hogy szó sem igaz abból, a mit mondanak, végre engedünk, a nagylelkűség elve győz, s amaz utógondolattal, hogy a minket megillető törvényes díj az ők zsebükben marad, a jó viszonyért kiállítjuk ezt is i n g y e n.

Benne vagyunk a nagylelkűség gyakorlásába. Jön B. egy való-személy, szegénységi bizonyítványra lenne szüksége, hogy a bélyeg-költség elől menekülhessen. Előadja keserves panaszát, hogy a körjegyző úr nem akarja megcsinálni fizetés nélkül, azért hát hozzánk jött, remélve, hogy mi megszánjuk, s elkészítjük neki, s kér, hogy tegyük is meg, mert ne legyen becsületes ember a neve, ha ő így, amúgy meg nem fogja szolgálni szivességünket; csak hirt adjunk, bármiféle munkában örömet segítségünkre lesz. Gondolkozunk, hiszen, valóban szegény ember; végre, megszáll a könyörületesség magasztos érzete, megvakarjuk fejünket, aztán hozzá fogunk, s megcsináljuk azt a szegénységi bizonyítványt is ingyen.

És valóban, ingyen csináljuk meg, minden szép ígéret dacára is. A jegyző úr megkapja neve aláírásáért a húsz-

harminc krajcárt, s ha mi pár órai szivességre kérjük fel az illetőket, még ők neheztelnek, s akár hány megmondja jó lelkü papjának, hát, bizony azért a néhány rend írásért nem szégyenli fizetést venni, tán azért fizetem én a képét, hogy ne fizessen külön minden irka-firkáért is.

Lám, milyen olcsó is lett egyszerre ez a mi tudományunk, az utolsó napszámos is kigúnyol vele. Beh, kár érte az a tizennyolc-húsz esztendő, mit igen sokan az iskola falai között kenyéren és vizen töltöttünk el!

Peszsimisztikus álláspont, mondja talán a szives olvasó. Legyen az ember erélyes, ne féljen még az árnyékától is, álljon a sarkára, tartsa meg a törvényt, s hajtsa végre azt teljes tartalma szerint, s akkor nem tart hat semmitől és senkitől.

Naiv vagy, kedves olvasó! Nem gondolod meg, hogy a hivek mit szólnak a papnak ezen valóban lelkiismeretes erélyéhez. Egyszerűen feltámadnak ellene, ha szépszerint nem megy, van majd mindenütt bújtogató, s észre sem veszi jóformán, megnő a hiveknek keze, lába, karja, s legfőbbképpen a szája, s mindenikkel ellene harcolnak. Kerülni kezdik a templomot, nem szeretik hogyan prédikál, hogyan ruházkodik, mint viseli magát: dül, fül, forrong a szent nép, hatalmas panasz megy az espereshez, vádolják gorombasággal, részegséggel, zsarolással, vagyon-pazarlással, követelik elmozdítását, mert ha nem, ők mind katholicizálnak. S mi lesz vége a komédiának?

A szegény papot pedig, kire semmit nem bírnak rá bizonyítani, előbb megintik, foly a hecc tovább; aztán, megbirságotják, s végül, ráhúzzák az imprudens pap köpenyét, s mint fekélyes tagot, az egyház testéből kivágják; sőt, ha ez utóbbi nem is történik meg mindegyikkel, de meg van mérgezve egész élete, jövője, s el van zárva előtte az út az előbbre juthatásra nézve. Megadja sorsának magát, s csak hogy vége legyen a sok kellemetlenségnek, mindent hivei kedve szerint teszen, tűr, szenved családjáért, gyermekei jövőjeért, s megátkozva a nyomorúságos kepe-rendszert, dolgozik tovább, újra csak ingyen.

Lássuk csak tovább. Az egyház pap nélkül van. Eltemette az öreg tiszteletet, ki majd minden hivével kereszt-komaságban állott. Új papot vár. A néhai lelkész korában az volt a szokás, hogy eklézsia-követéseknél a bűnös megfizette fáradságát a papnak, a jelen volt presbitereknek, sőt akárhány gyülekezetben az egyház pénztára javára is büntetést szenvedett. Ámde, míg az új pap állását elfoglalná, tudomásukra jött a hiveknek, hogy valamelyik egyházban, ott túl a Szamoson, a papnak eklézsia-követésért nem fizetnek. Az első esetben ők is megtagadták az új papnak e tekintetben a fizetési kötelezettséget. A tájékoztatlan póp belenyúgodott. Később aztán megtudta szomszéd-paptársaitól, hogy mindenütt fizetnek, s egyháza régi jegyzőkönyveiből arról is megbizonyosodott, hogy hivei is hordozták a múltban ezt a terhet. Egy újabb alkalommal nem engedett, sőt előbbtől is felvételre kövételét. Pap és hivek között ebből surlódás támadt, hiven panaszt emeltek az esperesnél s az esperes ur csupán jó indulatból tanácsolta ifjú pap-társának, hogy jövőre az eklézsia követőktől ne vegyen semmi dijt. Bár az előbbi idők joggyakorlata mellette bizonyított, a jó viszonyért, elfogadta

a szives tanácsot, nem is sejtve, hogy ez által szomszéd-paptársainak is kellemetlenséget okoz. Azoknak is le kellett mondani több éveken keresztül élvezett jogaikról s ma teljesítnek mindannyian egy fárasztó munkát ingyen.

Ám, azért presbiter és kurátor uraimék megkapják patkó-pénzeiket. A feloldott bűnös pedig markába nevet, hogy negyven-ötven krba kerül az egész eklézsia-követés csak s mint egy újabb szabadalomnak tekintvén az eklézsia-követést a további erkölcstelen életre, esztendő mulva hasonló ügyben újból papja előtt áll s van eset rá, hogy négy-öt versen is kell eklézsia követeteni. Bizony, meglazultak az erkölcsök mindenütt s azzal ma már semmi jót nem teszünk, ha a közfelfogás előtt még érvényes eklézsia-követésre utat nyitunk ingyen.

Eltételezve felsorolt fárasztó munkálatainktól, meg kell csinálnunk félévünkint a szülöttekről és halottakról a kimutatást, az országos népesedési mozgalomhoz egyházunkból teljes adatokkal kell szolgálnunk. Miért? Egyszerű a felelet rá: törvény teszi kötelességünké. Igaz, de hát nem lehetne-e ezen változtatni?

Hiszen, évek óta már két példányban vezetjük az anyakönyveket s az egyik hiteles példányt évről-évre be kell szolgáltatnunk a közigazgatási hatósághoz. Ott, azokban vannak az összes adatok, fizetési tisztviselők kezébe megy. Hát, azok nem végezhetnék el ezt a munkát? Vagy, ha mégis nekünk kell tennünk, miért van akkor a kettős anyakönyvvel a munka-szaporítás? Csak azért, hogy több dolgunk legyen? (Van ennek más oka is. Szerk.)

Nem nyugszunk meg abban, hogy talán a polgári anyakönyvek behozatalával úgy is megszabadulunk a fárasztó statisztikai munkálatoktól, a tervtől a megvalósulásig lehet sok idő még; éppen azért óhajtanók, ha ezek a kérdések bővebben megvitattatnának s mozgalom indulna meg, mely a maga törvényes útja és módja szerint, a nem feltétlenül mellőzhetetlen ingyen munkálatoktól a papságot megmenteni igyekeznék.

Mindnyájunk ügye ez. Vitassuk meg egyházmegyei Papi Értekezleteinken ezeket a dolgokat, hogy a remélhetőleg megvalósulandó egyházkerületi Papi Értekeztet is tanácskozása tárgyává tehesse s ha egy egész egyházkerület erkölcsi testülete teszi magáévá véleményünket, akkor a kész munkával bemehetünk az egyházkerületi közgyűlésre, annak bölcsessége aztán meg fogja találni a helyes utakat és módokat méltányos kívánságaink megvalósításához.

Az egyházmegyéből.

A sepsi egyházmegyéből.

(Folytatás.)

Eresztve nyen az egyház kevés vagyonánál csak a hivek buzgósága kevesebb. A Pünköszt Lajos kegyadományának biztosítását, levéltári szekrény készítését és az egyház ingó javairól s levéltáráról szabályszerű leltár készítését elrendeltem. Itt a lelkész és az egyház küzd a szegénység nyomorúságaival.

Erősdön a megelőző évi intézkedéseknek elég tételt részben, más részben az akadály indokoltatott. Ezen egyházunk is a szegényebb egyházak közé tartozik, de ügyei

rendben tartatnak, kivéve levéltárát, melynek szekrénye nem levén, rendben nem is tartható. Magtári kötvények kijavítottak, de a magtár-tőkéből jelentékeny összeg közszükségletekre elköltetvén, utasítottam a presbiterium az elkölthetetlen tőke megállapítására, hogy ezután ne a tőke, hanem csak a kamat fordítottassék közszükségletekre. Vizsgálat közben kitűnően, hogy az interkalaris jövedelem nem fizettetett be, annak befizetésére utasítottam az egyház.

Étfa lva-Zoltáni egyházunkban is több hiány merült föl, melyek esperesi intézkedést vontak maguk után. Az arányosítás alkalmával jutott ötvenkét hold erdő üzemtervének elkészítésére utasítás adatott, ugyszintén arra is, hogy az egyház anyagi ügyeinek gyarapítására szorgalmi jövedelmet produkáljon; ezt a tagosítás bevégezése utánra ígérte is a presbiterium. Az egyháznak sem ingó, sem ingatlan javairól szabályszerű leltára nem levén, lelkész afa. utasítottam annak harminc nap alatti elkészítésére s esperesi hivatalunkhoz való beterjesztésére. A Benkő Rafael-féle ezer frtos alapítványból Szörcei Vince ur a ráeső 140 frt. helyett 200 frtról kötlevelet állított ki, a többi veszendőben van. Lelkész utasítottam, hogy békés uton igyekezzék a többiből is valamit megnyerni. Az egyház tőkepénzeiről tőkekönyvet nem találtam; a kötlevelek bár szabályszerűen, de nem a megállapított minta szerint vannak kiállítva, ugyszintén a magtárról is hiányzott a tőkekönyv, szigorú felelősség mellett rendeltem el mindkét tőke-könyv elkészítését s ezeknek a számadásokhoz pótlólag a számvevőséghez beterjesztését, ugyszintén a kötvényeknek szabályszerű kiujítását; egyuttal a számvevő figyelmét is föl hívtam e körülményre s hiszem, hogy az intézkedésnek elég lett téve. Végre, sikerült békés uton elintéznem a Hadnagy-alapnak évek óta húzódó odiozus ügyét, minek folytán hiszem, hogy az egyházban meglazult egyetértés is helyre fog állani s a jövő vizsgálatkor itt is mindenek ékesen és jó rendben fognak találatni.

Feldobolyi egyházunk az életre való egyházak közé tartozik, úgy anyagi, mint szellemi ügyei elég rendben tartatnak; azonban, mivel egyik tőkéjükből száz frt. másikkól 183 frt. jelzalogilag nem volt biztosítva s az urasztali készletek hatvan frtos tőkéjéről még kötvény sem volt kiállítva, ezeknek teljesítésére utasítottam a presbiterium. Megvizsgáltam a templomot és tornyot s ezeket romladozó állapotban találván, föl hívtam a presbiteriumot annak kijavítására, melyet már el is végeztek.

Gidófalva szintén egyike a rendben levő egyházaiknak; itt csak az iskolaügy hagyott fön régebbi időben némi kívánni valót; ez évben azonban meglepett a nagy haladás, mely föltüntetve lett. Itt csak néhány kötvénynek szabályszerű megújítását rendeltem el.

Hétfalusi kicsiny, kezdő egyházközségünkben, a hivek szegénységét tekintve, elég buzgóságot találtam. Magyarosi Ferenc egyháztag afának a többek közt azon buzgóságáért, hogy az egyháznak évek óta járhatja a Prot. Közlönyt ajándékba: köszönetet mondtam. Itt csak a templom hiánya okozta a hivekben a levertséget, de mivel már a templom is földél alá jutott, hiszem, hogy a hivek buzgósága is növekedni fog s az egyház miszsiói hivatását teljesíteni fogja.

Hidvégi egyházunkban az iskolázás a kívánalmaknak megfelelő, az egyszerű hivek buzgósága elismerésre méltó. A kötlevelek szabályszerűen kijavítottak; papi köistáló és

mesteri kő-csűr építése terveztetik. A megapadt közalap-magtárt a hivek önkintes adakozás utján 13 hl. és 85 l. búzával ismét kipótolták. Szorgalmi jövedelmet, föld hiánya miatt, ha nem is produkálhattak, de a közmunkában szorgalmasan részt vesznek. Az egyházközségi képviselőlet megalkotására utasítottam az egyházat; lelkész afa, gr. Nemes Franciska sz. Bély Istvánné öngagsága ötszáz frtos alapítványáról tette meg jelentését, egyuttal azt is jelentve, hogy a hagyaték tárgyalásának késedelme miatt, az alapítvány sem befizetve, sem róla kötlevel kiállítva, nem lett. Hálásan vettem tudomásul, de utasítottam lelkész afiát, hogy ez alapítványi összeget pénztárra venni s erről jelentését megtenni, igyekezzék.

Kálnoki egyházunk egyike azon egyházaknak, melynek tagjai egymással való folytonos kötekedésük által megnehezítik a vizsgálat eszközését; bár a megelőző évi vizsgálat legaggasztóbb jelensége, mely a kötvények szabálytalanságában mutatkozott, azoknak kijavításával, el lett enyésztetve, még is számtalan oka merül föl mindig az esperesi szigorú intézkedéseknek. A vad-házasságok száma aránylag nagy, de a felekezeti kényes viszonyok miatt szigorú kényszer alkalmazni annak megszüntetésére, nem lehet. Az egyháztagok megszavazzák az egyházi ügyek előbbvitelére és szorgalmi jövedelemre a közmunkát, de ha tette kerül a dolog, kényszer utján sem lehet ráhajtani őket. Az Ince László féle kegyhagyomány biztosítására, a rendelet dacára sem tett semmit a presbiterium; kepehátrálékok rendszeren vannak; még az elkeresztelési bajok is előfordulnak e különböző felekezetek közt levő egyházunkban. Tankötelesek iskoláztatása hiányos, a mennyiben harmincnolcból tizenegy nem iskoláztatott. Mindezek a körülmények arról tanuskodnak, hogy ez egyházunkban baj mindig van, de azok szigorú elintézését, a felekezeti kényes viszonyok miatt, végrehajtani, nehezen lehet.

Körispataki kicsiny leányegyházunk két tekintélyes egyház közé levén ékelve, az egyháztagok buzgóság nélkül, a szegénység nyomorával küzdenek. Alig egy pár szegény sorsu földmivelő gazda van köztük, a többiek cselédek és szegény napszámosok. A lévitai állomás évek óta üres s a növendékek kath. és unit. iskolákban nyernek oktatást. Szorgalmi jövedelmet nem mutatnak föl, mert erre sem erejük, sem akaratuk nincs. A kötleveleket ugyan szabályszerűen kiállították, de a számadások megvizsgálásánál s különösen a lévita-tanítói jövedelem elszámolásánál, több lelkiismeretlenségnek jöttem nyomára, melyet ott a hely színén elintézni, kiigazítani, igyekeztem; csak azt nem vagyok képes fölfogni, hogy egy lelkész elnöklete alatt tartott számadás-vizsgáló közgyűlésen miként lehet helybehagyni a valósággal meg nem egyező számadási adatokat? Lelkész afiát utasítottam, hogy több gondot fordítson a számadások ellenőrzésére és arra, hogy az ujonnan kidolgozandó számadásokat, felülvizsgálat végett, terjeszse be számvevő afiához s miután az Imre Mózes-féle magtár-tőkéből is tizenkét hektóliter elköltetett: ennek elszámolására s az elkölthetőség igazolásának a számvevőhöz leendő beterjesztésére, szintén felelősség mellett, utasítottam a presbiterium. Itt is az a baj, hogy a kényes felekezeti viszonyok miatt szigorú alkalmazni, nem lehet.

Kilyéni egyházunk is küzd kevés vagyonnal, de a tehetetlenségnek annál több gondjával; elgyengült, agg lelkésze nyugalomra vágyik, de a szegénység nem engedi óhaja megvalósulását. Négy cimen 735 frt. tőkéjük van, de erről

tőke-könyvet nem találtam s öreg lelkész afa. oly gyenge, hogy erre kényszeríteni, alig is lehet. Van azonban egy remény, hogy az egyháznak újabb választott gondnoka, ki egész buzgósággal, erélyvel karolta föl az egyház ügyeit, az anyagi ügyek rendezésére mindent meg fog tenni. Erre kérem, utasítottam is.

(Folytatása következik.)

Benedek Árpád,
s.-szentkirályi ev. ref. pap.

Külföldi egyházi szemle.

Az «Apostolicum» feletti vitáról.

A német protestánsizmus kebelében, a múlt év szeptemberében, egy áldatlan vita tört ki, mely magas hullámokat támasztott Németországnak nem csak egyházi, de társadalmi életében is. A vitára dr. Harnacknak, a berlini egyetem tudós, dogma, és egyháztörténelem tanárának egy, tanítványai előtt tett azon nyilatkozata szolgáltatott alkalmat, hogy az egyházi életben nincs jelenleg égetőbb kérdés, mint az apostoli hitvallomásnak a templomi használatból való kiküszöbölése; továbbá, hogy nagy nyomorúság az egyházra nézve, hogy a lelkészek kötelezve vannak, e helyet tanítani: «fogantaték szentlélektől, születék szüz Máriától», a mely helynek mellőzésével, az egyházra új, arany-korszak következnek be, eltávolítván ezzel mindaz, a mi a hittudatra zavarólag hat.

E merész nyilatkozatra a Kr. Zeitungban a Preuss. Landeskirche és a Luth. Prov. Verein elnöksége a következő három tételt tette közzé: 1. Minden kísérlet, az apostoli hitformát a templomi használatból kirekeszteni, úgy tekinthető, mint arcúl csapása a keresztyén egyháznak. 2. Ideje immár, hogy a theológiát tanuló ifjak megóvassanak egyes theol. tanárok felforgató és öntudatukat megzavaró tanaitól. 3. Hogy a «fogantaték szentlélektől, születék szüz Máriától» hely képezi fundamentumát a keresztyén egyháznak, ez a szegeletkő, melyen e világ bölcsesége megtörik.

E nyilatkozat után megindult a vita mindkét oldalról, és különös kiméletlenséggel és szeretetlenséggel a támadók részéről. Berlinben tiltakozó gyűlést tartottak, Stöcker pedig, a német császár volt udvari papja, lapjában Harnacknak a theol. tanszékről való elmozdítását hangsúlyozta. A délporoszországi papok értekezlete határozottan kimondja, hogy minden, az Apostolicumot kétségbe vonó és kritizáló pap, vagy egyházi tanító tegye le hivatalát, sőt a ki az Apostolicumot megváltoztatja, mint tévtanító lökessék ki az egyházból.

A Harnach hivei, a Ritschl iskolájából, szintén tartottak egy értekezletet Eisenachban, a mely értekezleten kétségbe vonták, hogy akár lelkész, akár laikus kötelezhető volna jogilag az Apostolicum egyes helyének elismerésére. Kimondták, hogy ev. protestánsnak ismernek mindenkit, a ki hitét életében és minden törekvésében egyedül Krisztusba helyezi. Maga a megtámadott Harnach pedig egy ismertetést adott közzé, melyben alapos dogmatörténelmi kutatás után adja elő az Apostolicum keletkezését és történetét, kimutatva egyszermind, hogy az egyház csak később fogadta el hitének kifejezéséül az Apostolicumot. Munkája végén «h a j s z á n a k» nevezi elleneinek támadását és kétségbe vonja, hogy valakit megtámadni lehessen szabad vizsgálódása miatt. E munkának mintegy kiegészítéséül tekinthető az a kis mű, mely W. Brückner, karlsruhei papnak tollából jelent meg és a mely a tiltakozóknak főnebb érintett három tételével szemben a következő tételeket állítja föl

Ellentétben azzal, mintha az ugynevezett apostoli hitvallomás, az üdvöt oly tények elismerésétől tenné függővé, a melyeket, mi csak történelmi kutatás alapján ismerhetünk meg;

ellentétben azzal, mintha az apostoli hitforma az egyházat tenné a hit tárgyává, mint a mely adományozója az örök javaknak mindazok részére, a kik benne (t. i. az egyházban) hisznek és a kik hiszik azt, a mit ő parancsol;

ellentétben ezekkel, a mi prot. hittudatunk sokkal inkább oda irányul, hogy az üdvöt és örökéletet abban kell keresni és találni, a mit Jézus Krisztus, az ő igéjének és szellemének megvilágosító, megszentelő és boldogító ereje által mibennünk munkál.

A vitát, igen természetesen, e két munka el nem enyészette, de sőt újabb támadásra adott alkalmat. Az egyházi lapok egész hosszú sorozatban foglalkoztak az ügygel pro és contra. Naponkint jelentek és jelennek meg újabb és újabb alakban egyes egyházaknak, diöcesiseknek tiltakozásai az Apostolicumnak kiméletlen megtámadása ellen. Majd a politikai lapok is belevegyltek a vitába, a minek folytán az, mondhatni, egészen elvesztette tudományos theologiai jellegét és a napi politika zavaros és kétes hullámai közé került. A napi sajtó bele-elegyedéséből származtatható le az az idétlen jelenség is, hogy vannak, a kik a kultuszminisztertől várják a döntést ez ügyben, a mi csakugyan arcúl csapása volna egy protestáns egyháznak. Egy prot. egyházban a hitvallomás az összekötő kapocs; ebben realizálódik az egyház. A hitvallomást illető dolgokban bíró csupán az egyházi kormány lehet. És pedig olyan egyházi kormány, mely az egész egyháznak tökéletes és minden oldalú reprezentációját magában foglalja, minden felfogási momentumot magába zár és a gyülekezetek között élő közvetítőül tekinthető. Azonban, kétséges dolog, hogy vajjon a vita megszűnik-e az egyházi tanács döntése után? Bármelyik félnek ad igazat, ezzel elnyomja a másikat és az egyházat ezzel ismét kellemetlen helyzetbe sodorja. Ez ügyben csakis kiméletes, szelid és megbocsátó szellem munkálhat az egyházra nézve áldást hozólag.

Végezetül pedig, mondjuk meg, hogy ez a vita a legkellemetlenebb időben tört ki a német protestánsizmus kebelében. Korunkban a prot. egyháznak szűksége van belbé kére, hogy megküzdni képes legyen az öt minden oldalról fenyegető vészterhes elemek ellen. Az ilyen vitáknál tapasztalható kiméletlenség, elkeseredés pedig a hivekre sokkal idegenítőbben hat, mint a vélemény-különbségek.

A Wittembergben lefolyt ünnepélyen a német császár, a ki semmi tekintetben nem áll hátrább őseinél vallásosság, az egyház iránti meleg érdeklődés és szeretet dolgában, a következő szavakat mondá: «Mi protestánsok senkit sem támadunk meg hite miatt, de mi rendületlenül ragaszkodunk a mi evangéliumi hitvallásunkhoz, mind halálig.»

Bár csak e minden ízében a helyzetre remekül találó szavak nyílt fülekre találnának a vitázóknál és mindenik megértené a neki szóló részt.

Utrecht.

Tárkányi György,
akad. papjelölt.

Az igaz, hogy a karácson ünnepét már talán az évek minden napjára oda tették egyszer-másszor a kutató tudósok, kik azt tanították, hogy Jézus születése előtt hat évvel született meg; de hogy a karácson ünnepét már a harmadik századbau mindenütt megünnepelték, eddig még nem igen vonta senki tagadóba. A mi azonban késik, nem marad el. Immár, ezután még ezt sem lehet elhinni a régi egyházi tudósoknak, mert Achelis, marburgi tanár szerint, először 433-ban vitte be ez ünnepet az egyházba, Jeruzsálemben Juvenalis patriarcha. Mégis csak különös tudomány lehet az a kombináló historia, melynek nálunk Magyarországon is már újabb igen sok hive van, hogy mindent ki lehet vele találni. Pedig tán csak a historikusnak mégis nem önmaga a legfőbb támasza, tán sokkal inkább még mindig csak a források!

Svájcban a Bern-kántoni reform-egylet már rézóta azal kecsegtette magát, hogy tagjainak száma folyton szaporodik s idővel az egész kantont meg fogja hódítani. A mint azonban az újabb idők mutatják, nem hogy szaporodnának.

hanem ellenkezőleg erősen fogynak, immár csak 600 tagra apadt le számuk. Ha lassan tehát, de mégis csak beteljesedik a mit egyik nagy, ellenfelük, az ötvenes évek egyik

kiváló férfia jósolt meg róluk, hogy ezek a reformerek olyanok, mint az Alpeselek glecserei, mikor vihar van, akkor ők is rombolnak, mikor napfényes idő van, akkor elolvadnak.

TÁRCA.

A tordosi ev. ref. egyház.

(Folytatás.)

A magyarok állapota síralmas, nem csak azért, hogy ők megkevesedtenek és szegénységre jutottanak, hanem inkább azért, hogy azoknak nagyobb része mind a magyar nyelvben, mind pedig a ker. vallásnak legközönségesebb ágazataiban is nagyon tudatlan.»

Ezután leírja, hogy sokat fáradozott abban, megtudhatni, kik voltak eleitől fogva a tordosi ekléziának papjai; de egyebet erről meg nem tudhatott, mint azt, hogy «az elmúlt saeculumnak vége-felé (1680—1690.) volt egy Tályai nevű, ki külső országokban is tanult, utána volt egy Albisi nevezetű.» Még csak azt sem lehetett megállapítani, «hogy Nádudvari István uram, mikor lett thordosi pappá. Azt láthatni, hogy ennek a saeculumnak az elein ő kegyelme volt és viselte a papságot 1735-ig. Őt követte a papságban fia, Nádudvari József, 1744-ig. Ekkor lett pappá Berzetei József, kiről Kerekes János a következőket jegyzi föl, hogy «nagy kritikus, mély theologus és igen jószívű férfiú vala, ama nagy magyar historikusnak, t. Bod Péter uramnak, különösen jó barátja, kivel együtt volt a lejdai akadémián.» Általában, Berzetei József papról, utóda Kerekes János, igen elismerőleg ír. Alatta az eklézia anyagilag is lényegesen gyarapodott. Ő maga is 250 frtokból álló szép summát adott az ekléziának. Az eklézia szántóföldeiből való jövedelmet is meggyűjtögette, csak hogy olyan embereknek adhatta ki, kik többnyire igen szegények és tehetetlenek megfizetésére. Berzetei meghalt 1782-ben. Neki köszöni Kerekes tordosi papságát «mert életében sokaknak érdeme fölött ajánlotta őt.»

Kerekes János a maga életrajzát is híven megírta. «Én, úgymond, az 1735-ik esztendőben születtem, donátárius nemem szüléktől. Tanulásomat kezdettem az unitáriusoknál, tőlük mentem a katolikusokhoz, azoktól bizonyos idő múltán a m.-vásárhelyi református kollegiumba, ott tanultam a syntaxisig. Onnan az isteni bölcs gondviselés Malomvizre, mélt. Kendeffy László úr udvarába vezérlett, holott a tanuló úrfiak mellett négy esztendeig tanulgattam. Az úrfiak mellől mentem a szászvárosi iskolába deáknak, ottan őt esztendőt eltöltvén, mentem a n.-enyedi kollegiumba. Onnan mélt. Bethlen Gergely úr udvarába, a holott elsőbben a gróf úrfiakat tanítottam, azután a papi hivatal sokféle erőtlenségek között tizenöt esztendeig folytattam. Az említett méltóságos úri udvarból jöttem ide, Tordosra papnak, a holott kívánom, ha az úr isten akarja, hivatalomat, s életemet elvégezni.»

Azután, felemlítve, hogy nagyon sokat köszönhet azt illetőleg, hogy «e világon ő is mehetett valamire, Demeter Ferenc, szászvárosi papnak, ki is mind haláláig atyai szeretettel viseltetett hozzá; így folytatja feljegyzéseit: «Ide, Tordosra jövetelem után, főgondom volt, hogy az itt való szegény magyarokat a nagy tudatlanságból és útálatos babonából kivégjem. E végre sokat követtem el, de sokat is kellett szenvednem.»

Hivataloskodása kezdetén mindjárt nagy erélyvel kez-

dett a gyermekek tanításához. Maga költségén hozatott tanítót, s azt házánál tartotta. Gyakorlatba vette a mivesnap i isten-tiszteleteket is, és hogy, mondja, «az öregeket inkább megnyerjem az isten-tiszteletnek gyakorlására, a szászvárosi eklézia protokollumából a konzisztoriálisok juramenti formuláját kihozatván, a főkurátor előtt egy nehányat megeskettem; de, e próbának is még eddig kevés erejét láthattam, mert a tudatlanság és babona mellett uralkodik szegényekben (a tordosi ref. hivekben) a részegítő italra való nagy hajlandóság, mely nagyobbára okozta az ő nagy szegénységüket. Hogy azt meg-útáltassam velök, sokszor kell predikálnom a részegség útálatos és veszedelmes voltáról. E mellett, a papnak fő példát kell adni.

Bármennyire érdekesekek legyenek is, legalább én előttem, egykori elődömnök a tordosi református egyházközséget tárgyazó feljegyzései: mégis, lehetetlennek tartom, azokat mind felsorolni, mert feljegyzései kiterjednek olykor az eklézia életének legkisebb mozzanataira is. A mi csekély építkezés korában történik, híven leírja. Gyűléseket tart, s az azokban végzeteket a legnagyobb részletességgel jegyzi föl. Mindezek minket kevésbé érdekelhetvén, nem követem tovább Kerekes János följegyzéseit. De, röviden főlemlitem mindazokat, melyek az eklézia azon időbeli állapotára világot vetnek. Így, Kerekes János szerint, az ő idejében, tehát éppen egy századdal korábban, Tordoson irni és olvasni tudó ember, a ref. papon és tanítón kívül, egyetlen egy sem volt. Leírásain keresztül huzódik az ugynevezett taksás földekkel való vesződség. Csaknem minden gyűlésben ez a fő tárgy, hogy a hivek a földek taksáját nem fizetik, s egymással a taksás földek miatt civódnak. A kapitulum minden évben elmarasztalja a nem fizetőket, békíti a civódókat, de azért a jövő évben az e tárgyú panaszok megint csak napirenden vannak. De, nem kisérhethjük pontról-pontra Kerekes János följegyzéseit azért sem, mert ő maga gyakori ismétlésekbe esik s így ismételnünk kellene nekünk is. 1786-ban ugyanis ismételtlen írja a tordosi magyarokról, hogy azok részegesek, munkátlanak, egymás iránt gyűlölködők s megjegyzi, hogy mindennek okát találja (éppen mint előde, Berzetei), «mert a taksás földekkel nem úgy éltenek, mint kellett volna.» Látjuk följegyzéseiből, hogy azon időben a tordosi kezelő-gondnokságot szászvárosi emberek vitték, kik közül többet illet hanyagságukért megrovással, s látjuk azt, hogy a tordosi ref. magyarok között a kurátorsággal megbízható ember azon időben egyáltalán nem találtatott. Fájdalommal írja, hogy bár hiveivel minden időben igen sok jót tett, anyagilag is segítette őket, mind a mellett, ezek vele szemben rossz indulatúak, «és megölni is készek volnának. Feljegyzi az ekléziának és magyarságnak miként történt pusztulását a Hóra, Kloska-féle lázadás következtében. «Az 1784-ik esztendőben, írja, oly veszedelem következett helységünkre, a minemü sok száz esztendőktől fogva nem volt, a melyben körülöttünk a vérszomjazó rebellis oláhoktól sok számú magyarság igen kinosan és gyalázatosan megölettek, a magyaroknak minden javuk felpredáltatott, sok szép és drága házuk felgyújtatott. Az itt

való kevés számú magyarok eltörlésére is eljöttek vala a gonoszok. Ekkor szegény ekléziánk minden pénze a kurator, szászvárosi Nagy József uram gondozása alatt levén, mivel ott is nagy félelemben voltak az emberek, ő kegyelme pénzünket a ref. templomba tette be, azt onnan egy gonosztevő mind ellopta. (Volt ez összeg 262 m. frt. és 92 kr.) Ugy hogy ma igen szegény a mi ekléziánk. Még nagyobb szegénységre is juthat, mert a dízma és a relációk szerint nem sokára konfiskáltatni fog.» Kerekas följegyzéseiből látjuk, hogy mi volt azon időben a tordosi ref. papnak a fizetése, t. i. «Bárány, bor, buza, törökbuza, s egyéb mezei termények dízmaiból. Bárány néha húsznál is több jött be, írja, Buza ezer kalangya is. Törökbuza kétszáz véka. Bor száz vedernél is több. Nyári kender hat-hét kalangya, őszi tizenkettő-tizenhárom; alakor öt-hat kalangya. Lencse két-három véka, stb. stb.» Följegyzéseiből megtudjuk azt is, hogy az ekléziának 1790-ig iskolaháza nem volt, (a Berzetei idejében említett rozszant schola-ház összeomlott még nevezett pap idejében) és a tanítónak, nem lévén más ház, szállást a parochus adott; de «Anno 1790-ben azt határozta az eklézia, hogy iskola-házat építsenek s addig, míg ez meglenne, szálljon be a tanító a néhai Kis Ferenc házába. Ez esztendőben ígérnek a hivek is némi kis fizetést a tanítónak, melyet az első esztendőben is közölök meg nem adott senki.

(Folytatása következik.)

Bartha Lajos,
ev. ref. pap és esperes.

Különfélek.

Felhívás előfizetésre.

Az esztendő végére jutottunk. Zúgolódva, panaszkodva, de csak mégis itt vagyunk. És mintha az idők szelleme felémelt ujjal intene, hogy itt is kell maradnunk. Régóta nem voltak a felekezetek közti viszonyok oly bonyolultak, élesek, mint éppen most; soha sem volt lapunkra nagyobb szükség, mint most. Hát, éljünk, munkálkodjunk, világosítsuk, lelkesítsük egymást.

Rajtunk nem fog múlni. Törekvés, jó-akarát, nem hiányzanak. Kérjük a támogatást szellemiekben és anyagiakban. Hátrálékosaink tegyenek eleget a multa is; lapunk barátait kérjük, hogy a jövőre előfizetésüket beküldeni, szíveskedjenek.

Munkás-társaink fogadják szíves köszönetünket, és kérjük, ne vonják meg azt jövőre sem. Hogy a munka-kezdvet, és érdeklődést fokozhassuk, havi pályázatunkat jövőre is fentartjuk. Valamint ígérhetünk, hogy a jövő esztendőben mindent el fogunk követni, hogy az egyházkerületi Papi Értekezlet végre megvalósuljon, és megkezdje azt a munkálkodást, mely új vért, új életet, új lelkesedést lesz adandó egész egyházkerületünk, és különösen egyes vidékeink egyház-társadalmi életének.

Concordia parvae res crescunt. Vessünk vállat, és rajtunk a pokolnak kapui diadalmat nem vehetnek; de kicsiny eszközökkel nagy szolgálatot tehetünk a protestáns felvilágosodásnak, magyar hazánknak, és a szabadságnak.

Kolozsvártt, dec. 20. 1892.

Szász Gerő.

== **Olvasóink előtt ismeretes**, hogy magyarság déllői egyházunk újonnan építendő temploma javára országos gyűjtés engedélyeztetett vala. A kiküldöttek lelkiismeretes és valóban szép munkát végeztek. Fáradtságot nem ismerő önfeláldozással keresték fel úgy egyházkerületünk nagyobb községeit, mint a Duna, Tisza-vidék tekintélyesebb városait S.-Sz.-Györgytől Budapestig, Brassótól Hódmezővásárhelyig. Zörgettek, és megnyitattak; kértek és adatott. Nagy lelki-örömmel közöljük, hogy az önfeláldozó buzgalkodás eredménye nem kevesebb, mint 3,012 frt. 86 kr. melyért most a

lelkész, Szabó Ferenc, aa. a maga és egyháza nevében, hálás köszönetét fejezi ki. A részletes kimutatásnak lapunkban való közlése helyett, melyet az illetők úgy sem olvashatnának el, inkább azt ajánljuk, hogy m.-déli egyházunk presbiteriuma minden adakozó egyház presbiteriumához írjon egy köszönő levelet, s ezzel adja jelét hálájának. Ez megnyugtatólag fog szolgálni, hogy a jó-tétemény jó helyre ment és nemes szíveket talált.

== **Egyházi lapjaink az új-esztendőben** mindnyájan beköszöntöttek. Örvendünk, hogy egy sem hullott ki a rostából, és a kevesebb-több panasz dacára, de mégis csak úgy van az, hogy mindenikre szükség van, és mindenik folytatja pályáját, a szűkös eszközök mellett is, a szép cél érdekében. Külső formájuk is ugyanaz, kivéve a «**Debreceni Prot. Lapot**», mely ezután másfél iven jelenik meg, és úgy látszik, a hirdetések kedvéért, újabban divatba hozott külső borítékot öltött magára. Mindez nem sokat érdekelheti a mi közönségünket; de, az kell hogy érdekelje, hogy ezután Csiky Lajos és dr. Baconi Lajos, kettős szerkesztősége alatt jelenik meg, kik két embert megillető sok szép dolgot ígérnek. Az ígért szép szó. Az első számot már megkaptuk. És örömmel mondhatjuk, hogy a lehető legkellemesebb meglepetéssel lapoztuk át. Az eddig nagyon kétes értékű lap egyszerre a legelső közt kér magának helyet, és bebizonyítja, hogy a tiszántúli egyházkerület, Debrecen, van és lehet arra hivatva, hogy az igaz kálvinizmusnak irányt adjon, és ha akarja, meg is teheti. Hát, tegye. A tiszántúli egyházkerület papsága, egyházai, nyolcszáz ezernél több népeisége meg kell hogy adja az anyagi eszközöket, hogy a szellemi munkát is meg tudja fizetni, és ha megfizetik, oly lapot fognak adni, mely dicsősége lesz a kálvinizmusnak. Ezt ohajtjuk, és elvárjuk. Mi folytatjuk a detail-munkát; ök vállalkozzanak az egyetemesre. Mentül magasabbra repülnek, annál nagyobb ösztönt adnak, s annál nagyobb lesz az elismerés. Az idő ezt már nagyon követelte. És bukni, nem szabad.

== **Szíves kérelem.** Tisztelettel kérem mindazon tiszt. urakat, kiknek a Jancsó Sándor és Nagy Károly «**Kálvi**» című munkájára előfizetési felhívást küldöttem, azokat rövid időn szíveskedjenek vagy kitöltve, vagy üresen, hozzám visszaküldeni, hogy a nyomtatandó példányok száma felől tájékozhassam magamat, és a nyomtatást megkezdhessem. N.-Enyed, jan. 8. 1893. Baldi Károly, kiadó.

== **Kérelem a magyar közönséghez.** A dévai ev. ref. egyházközség, mely Hunyadmegye székhelyén a magyar nemzeti érdekek védelmezésének egyik legrégebb és legbiztosabb bástyája, elhatározta, hogy ősrégi, még a dicső Hunyadiak korából származó szép, góth-stylú templomát és tornyát, isten és a jó emberek segítségével, lehetőleg már ez év tavaszán kijavíttatja, hogy ezen az ösöktől reá maradt nagy becsű műemlék az időjárás viszontagságainak tovább romboló hatásától meg legyen óva. Ámde, vagyoni ereje a kitűzött magasztos cél elérésére elégtelen. Birtoka, ugyszólva, semmi. Tagjainak száma, az ágostai evangélikus és az unitárius hiveket is beleszámítva, mindössze 860. Papilakja felépítésére, temetője rendezésére. templom-kerítése kijavítására, magtár alapítására, stb. az utóbbi évtized alatt 10,000 frt.-nál többet áldozott. Mint parányi kis magyar sziget az idegen ajku népek oceanjában, csakis óriási erőfeszítéssel bírja magát föntartatni. Esdve kérjük azért hazánk magyar közönségét: jöjjön segítségünkre! Gyámolítson minket bármily kis adománnyal, mert minden hozzánk juttatott fillér nemzeti misszióknak betöltését segitendi elő. A kegyes adományokat kérjük a dévai reform. lelkészi hivatalhoz küldeni. Déva, 1893. jan. 7. László Ignác, főgondnok. Sötts Sándor, lelkész.

== **Az aradi ev. ref. egyháznak volt** egy ocska orgonája. Ezt az ocska orgonát igen csekély árban, de legelső sörban eladta harói egyházunknak. A harói egyház az ocska-orgonát kijavíttatta, és szakértői vélemény alapján, valószínűs ajándéknak vált be, melyet karácson harmad-napján át is adtak a használatnak. Az újjá teremtett ocska orgonáért most a harói egyház köszönetet mond az aradi egyháznak. Mi szívesen tolmácsoljuk a köszönetet, mert, ime, bebizonyítva látjuk az igazságot: hogy a régiek megújulnak, és semmi el nem

vész, csak újjá születik. Az ocskából újjá lett orgona hangjai teremtsenek a haró i hívek szívében új buzgóságot, élő-hitet, és meleg ragaszkodást magyar-voltukhoz, és magyar vallásukhoz.

== **Hálás köszönet.** Igen kedves kötelességet teljesítetek, a midőn özv. Biró Mihályné asszonynak, boldog emlékü férjéről rámaradt azon példás jó szokásáért, mely szerint a vezetésem alatt levő külmagyar-utcai ev. ref. népiskola jó énekes növendékei közül egy fiúnak, s egy leánykának újévi ajándékul ez évben is egy-egy dísz-kötésű zsolnárt volt szíves adományozni, és pedig azzal a kijelentéssel, hogy ezt, a míg isten életét megtartja, feledhetlen férje emlékéül, minden esztendőben tenni fogja. Fogadja hálás köszönetemet. Kolozsvárt, 1893. január 8. **Szentgyörgyi Lajos**, igazgató.

== **Tüzzész által nagyban** károsult alsó-sófalvi ref. egyházközségünk felsegítésére, nt. Menyhárt András, ref. esperes ur kezén át a következő kegyes adományokat nyertük: Telekfalva, 2 frt. 87 kr. Kóbor 2 frt. 15 kr. Kecset 4 frt. 70 kr. Ocfalva 30 kr. Farcád 3 frt. 8 kr. László Ignácné urasszony 1 frt. Agyagfalva 2 frt. Fiadfalva 1 frt. Mátisfalva 2 frt. N.-Galambfalva 2 frt. Rugonfalva 2 frt. K.-Solyos 2 frt. Hodgya 60 kr. F.-Boldogasszonfalva 87 kr. Árvátfalva 46 kr. Bágy 1 frt. 20 kr. A.-Rákos 9 frt. 32 kr. Voldorf 4 frt. 76 kr. Összesen, *42 frt. 31 kr.* Fogadják legmelegebb hálás köszönetünket. Alsó-sófalva, 1893. jan. 3-án. **Dáé Móz es**, ref. lelkész.

== **Kalendárium.** December 31-én éjfélok nagy esemény volt itt a világon. Ne tessék az újesztendőre gondolni, mert arról már elmondotta Arany János, hogy micsoda ocska tárgy; ezt az éjféli eseményt nem annyira a szilveszteri puncsos poharak, mint inkább a csillagászok teleszkopjai várták nagy érdeklődéssel. 12,000 évvel ezelőtt volt utoljára olyan éjféli, mint az akkor éjfélok: tudniillik, a Sziriusz és a Nap egy

szerre mentek át ugyanazon a délkörön, a mi nem történt már 12,000 esztendő óta. A föld tehát azon éjjel tulajdonképpen két nap között állott, mert a Sziriusz is nap, még pedig jóval hatalmasabb, mint a mi Napunk. Ez csak afféle gyertya-világ ahhoz a hatalmas elektromos lámpához képest, melyben csak az a hiba, hogy tőlünk rengeteg messzeségben van, mert 16 év kell, a míg fehér fénye hozzánk érkezik. Ha a Sziriusz volna a mi napunk, akkor éppen 154-szer olyan meleg volna és 154-szer annyi világosság volna a mi földünkön, mint mostanában. A melegező szobát és a hajléktalanok menedékhelyét azok a szerencsétlenek használnák, akiknek nincs módjukban — harminc foknál nagyobb melegbe jutni. Uralkodó plánéta ebben az évben a Merkúr; mintha csak Wekerle csinálná a naptárt, s gyöngéd célzás akarna lenni ez is a valutarendezés üzleti fontosságára. A tavasz kezdődik márc. 20-án, a nyár jun. 21-én, az ősz szept. 22-én, a tél dec. 21-én. Mennybéli látványosságokban semmi részünk sem lesz. Lesz ugyan egy teljes és egy gyűrűs napfogyatkozás, de nem lesz az európai égen egyik sem látható. A hold olyan szolid, hogy nem esik rajta az egész évben semmi hiányosság. Ez esztendőnek egyéb jeles tulajdonságai: A világ teremtése óta ez a 7093-dik, vagy az 5877-dik, vagy pedig az 5654-dik esztendő, a szerint, hogy Eusebius-szal, a zsidókkal, vagy pedig Petavius-szal tartunk az időszámításban. Ezenkívül, az 1310-dik Mohamed futása, a 899-dik Szent-István megkeresztelése, a 671-dik az arany-bulla, a 652-dik a tatárjárás, az 511-dik Nagy Lajos halála, a 403-dik Mátyás király halála, a 367-dik a mohácsi vész, a 401-ik Amerika fölfedezése, a 376-dik a reformáció, az 551-dik a puszkapor, a 653-ik a papiros, a 453-dik a nyomtatás, és az 593-dik a szemüveg feltalálása óta. Egyéb jó és rossz tulajdonságaival csak ezentúl fogunk majd megismerkedni.

HIVATALOS RÉSZ.

22—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a deési egyházmegyébe kebeleztet csomafái lévitai állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: egyházközségi becslés szerint, lakáson és gazdasági épületeken kívül, 211 frt. értékű kepe és kánonika porció haszonélvezete, miből 130 frt. készpénz.

Pályázati határnap jan 30. Folyamodványok nt. Nagy Lajos, esperes aához küldendők, Dobokára.

Kolozsvártt, 1893. jan. 10. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

19—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebeleztet kányádi egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: gazdasági épületekkel ellátott, kényelmes új lakáson kívül, egyházközségi becslés szerint, 168 frt. 18 kr. értékű kepe és kánonika porció haszonélvezete. Megvásárolt köteles egy évi javadalma 6°/₁₀-át s azután az évi járulékot a gyámintézet javára fizetni.

Pályázati határnap január 30. Folyamodványok nt. Menyhárt András, esperes aához küldendők, Kecsetbe, u. p. Székely-Udvarhely.

Kolozsvártt, 1893. jan. 10. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

42—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebeleztet ajtoni egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Évi javadalom: tisztességes lakás, a szükséges gazdasági épületekkel, és hivatalos felszámítás szerint, 216 frt. 9 kr. fizetés, melyből készpénz 160 frt. az egyházközség pénztárából kiszolgáltatva. Ugyancsak az egyházközség magtárából 10 hl. tengeri, a fizetés többi részét a földek jövedelme s a tűzifa képezi.

Pályázati határnap jan. 31. Folyamodványok nt. Deési Gyula, esperes aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvártt, 1893. jan. 9. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

57—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az erdővidéki egyházmegyébe kebeleztet bárdóci egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel másodszer nyitattik pályázat.

Javadalma: gazdasági melléképületekkel ellátott lakáson kívül, 277 frt. 41 krt. tevő egyházközségileg megállapított kepe. Megjegyeztetik, hogy a községi iskola felállítását által e fizetés javulni fog.

Pályázati határnap: január hó 30. Folyamodványok nt. Kővér András, esperes aához, Közép-Ajtára (u. p. Nagy-Ajta), nyújtandók be

Kolozsvártt, 1893. jan. 10. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

15—1893.

FELHÍVÁS,

Több előfordult kellemetlen eset alkalmából, ismétlen figyelmébe ajánlom a tiszt. lelkész és énekeszertanító uraknak az Igazgató-Tanács által 2140—1890. sz. a. helybe-hagyott gyámintézeti szabályaink 5. §. g. pont alatti következő utasítását: más egyházmegyébe pályázhatásra az esperes senkinek addig bizonyítványt nem adhat, míg az illető gyámintézeti tartozásának befizetését nyugtával nem igazolja; az esperes lévén felelős a netalán nem teljesített tartozásért.

E szerint, midőn valaki tolem szolgálati bizonyítványt kér, mellékelje gyámintézeti, és közpénztáros ariától az elismervényt, hogy az illető pénztárnál semmi hátrálék sem terhel. Tiszt. paptársaim sziveskedjenek ezt közölni az énekeszertanító aikkal is.

Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Kecsetben, 1893. január 3. *Menyhárt András,*
ref. esperes

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Január 19.

3. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Egy pár szó a felekezeti tanár- képzésről.

II.

Nézzük csak a mostani felekezeti mozgalmakat; például, az «egyedül idvezítő» egyház, dacára mindenhatóságának, oly érzékeny, oly ideges, hogy minden legkisebb mozdúlatra, érintésre azonnal feljajdul, s mint a sún, tüskéit tartja szembe; de, ez alatt nyíltan, és titokban, soha meg nem szűnik az ellenünk való támadásokkal. A többi vallásfelekezet is minden erejét az erősítésre fordítja, többé-kevésbé a másíknak rovására; s még ezeken kívül, ott van a számtalan parazita vallásfelekezet. Mégis, mindezen mozgalmakkal szemben, azt tapasztaljuk, hogy a vallásosság hanyatlak, a vallásos érzés csökken. Fogy az érdeklődés, terjed a közönyösség minden vallási, egyházi dolog iránt, mivel embernek most felesleges a templom, s a vallást az emberek gyávaságának halljuk nevezni. Eltettük a vallásosságot a lomtárba, a régiség-tárba! Szemben vannak az államnak hatalmas iskolái, melyek, igazán szólva, az ilyen szellemnek meleg-ágyai. Ezzel szemben, nekünk is tennünk kell, ezen segítenünk kell, és erre egyik hathatós orvoslási mód az iskolákban lehetséges. De, hogy ezt elérhessük, szüksége van a leendő tanároknak, a tudományos képzettségen kívül, arra az erős protestáns szellemre, mely életetője volt egyházunknak háromszáz nehéz esztendőn át, a mely szellemnek, és nem világi vagyionunknak köszönhetjük, hogy élünk, s hogy tanügyünk áll, és pedig nem utolsó helyen. Jól tudták elődeink, és nagynevű fejedelmeink, hogy minden egyháznak, s így a protestánsnak is egyik leg-erősebb támasza az erős felekezeti iskolázás, s ennek a meggyőződésnek köszönhetjük iskoláinkat a legnagyobb mértékben. Azt az egyháziasságot, életető felekezeti szellemet állami intézményben nem szerzi meg, nem szerezheti meg a leendő

tanár, mert az állam nem képez protestáns tanárt, ezt csak egy protestáns tanár-képző éri el. Hogy milyen legyen ezen protestáns tanár-képző, hogy célját elérje, azt meghatározni, felvett célomon kívül esnék; de, ebben szakértő sem vagyok, s különben is Both István dr. értekezése, mely a múlt évi tanári Értekezleten felolvastattott, s e lap hasábjain meg is jelent, elég szép és praktikus indítványt ad, melyben az eszközök is célszerűen vannak megválasztva. Az így képzett protestáns tanár aztán betöltheti a protestáns tanár szép, de nehéz feladatát, mert hiszen, el kell ölnie a közönyösség csiráit; fel kell ébresztenie az ifjokban az egyház iránti érdeklődést bele kell hogy csepegtesse a protestáns felekezeti szellemet, hogy ennek hatása soha se veszzen el; fel kell költenie a protestáns öntudatot, és önérzetet. Ezt kell nekünk felekezeti szempontból, az egyháznak saját érdekében megtennünk, elérnünk, hogy olyan nemzedék kerüljön ki iskoláinkból, mely a reális és utilitárius szellemmel szemben, megvédhesse magát, mely ne legyen közönyös majd egyháza, felekezete iránt, mely tudjon munkálni, áldozni annak felvirágzásáért.

Azt mondhatná mindezekre valaki, hogy hiszen, mindez a vallástan tanítójának, vagy tanárának a feladata. Én is elismerem, hogy legfőképpen ennek a feladata; de hát, hol vannak vallástanári tanszékeink, kvalifikált vallás-tanáraink. Örvendetes mozgalmakat láttunk ez ügyben is; de, a dolognak csak kezdetén vagyunk, s különben is, először az állami törvények követelményeinek kell eleget tennünk, s csak azután gondolhatunk erre is. De, ha minden iskolánknál be lenne állítva a vallás-tanári tanszék, s betöltené azt bármilyen képzett és rátermett ember: vajjon, akkor is egy ember a fönnebb említett eredményt el tudná-e érni. Nem. Hiszen, nem lehetne kivánni egy embertől, hogy egy egész gimnázium vallás-erkölcsi növelését sikerrel eszközölje, hogy a protestáns szelle-

met, öntudatot az egész iskolában csak a vallás-tanár egyedüléssze, tartsa fenn, sőt gyarapítsa. Erre egy iskolát vezető testületnek vállvetett munkája kell. Nem azt akarom mondani, hogy pl. a mathézis tanításával kapcsolatban kell segíteni, de bizony nem is bibliai lokusok bemagoltatásával. Sok eszköze van ezen cél elérésének, még vallás-tanításunk, az egyházi ének-mivelés, iskolai templomozás rendezésén kívül is. Ilyen a példadása, ezen kívül az erkölcsi növelésre való gondoskodás, és sok más számtalan eszköz, melyeket összeírni, nem lehet, mert az alkalom, a pillanat hozza meg, csak fel kell azt ismerni, fel kell használni. Mindezekkel nem azt akarom kifejezni, hogy mostan működő érdemes tanáraink egyáltalában nélkülözik az egyháziasságot, a felekezeti szellemet; nagyon félre magyarázna, ki szavaimból ezt akarná kivenni. El kell azonban ismernünk, hogy az említett cél elérhetése miatt, a viszonyok fejlődése, a körülmények nyomása miatt segítségre, orvoslásra, megfeszített igyekezetre van szükségünk e téren is, s be kell vallanunk, hogy e tekintetben is bizony van kívánivalónk, van hiány tanügyünk terén.

Mindezekből kifolyólag, a zsinat és Debrecen munkálkodását a legnagyobb örömmel nézhetjük; de, ne csak nézzük, hanem áldozatok árán is a cél megvalósítására törekedjünk, mert ezzel egyházunk épületének egyik hatalmas oszlopát fogjuk erősebbé tenni. Hisz, el kell ismernünk, hogy protestáns iskoláink hajdani fénye, tekintélye hanyatlott, mert mi voltunk régen a tanügy terén elsők, mi tartottuk fenn a nemzetiség mellett, a magyar nemzet miveltségét, egy egész században a protestáns iskolák domináltak. A zászlót most az állam vette kezébe, kötelessége is, de azért a győzelemből nekünk is rész kell.

Ezért van szükségünk nem állami, de felekezeti tanár-képzőre, hogy egyházunk fentartó szelme erős gyökeret verjen az iskolában, hogy olyan nemzedéket növeljünk, mely nem lesz közönyös, de támogatni fog nem csak békében, de zivataros időben is. Hisz, folyton fenyeget a kultur-harc most, melyet nem csak a papok, tanítók, és tanárok fognak megharcolni, de egész mivelte világunk. Nincsen vagyunk, kincsünk, nem vagyunk hatalmasok, a mi fégyverünk a szellem, ezt kell fentartanunk, erősíteni, mert csak ezzel hódítunk, ezzel győzünk!

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani a «Felekezeti tanár-képzés» című cikk kiegészítésül, az abban felvetett indítvány kivihetőségé-

nek megvitatását kompetensekre bízom, én csak örvendek, hogy t. cikkirő alkalmat szolgáltatott szerény nézeteimnek nyilvánítására.

Tisza Kálmánné.

Ezt a nevet minden becsületes magyar ember csak tisztelettel veheti ajkára. Mi magyarok, és különösen protestánsok, hálával telünk el az isteni gondviselés iránt, hogy nekünk Tisza Kálmánnét ajándékozta, példányképül. Mert Tisza Kálmánné élő, lelkesítő példa, mindazon magasztos kötelességek teljesítése terén, melyek egy anyára, magyar nőre, protestáns nőre, dicsfényt árasztanak.

Közelismert dolgokat nem akarok részletezni. Tisza Kálmánné áldásos élete, mint hű feleségé, mint odaadó gondos anyáé, mint a jótékonyág nemtőjeé, oly általános ismert, becsült, áldólag emlegetett, hogy ezekről nem szükséges semmi szó.

Engem ez alkalommal főként a nagyvárad apácakérdésben folytatott hősi küzdelme érdekel, mely régóta napirenden van. Egy darab XVII-ik századi vallás-háború. S mint ez, épp oly joggal nevezhető szabadság-háborúnak. A tájékozatlan napilapok némelyike kicsinylőleg, gúnyolólólag, asszony-háborúnak nevezi, de a mélyebben gondolkodó, mint a zivatart egy csöpp vízben, ott látja, szemléli, csodálja az ugy nevezett kultur-harc egész küzdelmét. Mert arról van szó, hogy a biharmegyei nő-egylet felekezet nélküli árvaházát Grácból hozandó apácákra bizák-e, vagy világi nők vezetésére?

A kinek látó szeme van, láthatja, hogy ez tisztán felekezeti kérdés. Hozzá még, Nagy-Váradon, és egyebütt is, egy kicsit hazafias kérdés.

Nem nagy találmány kell ahhoz, hogy ez az apácakérdés a püspöki rezidenciából indulhatott ki, a hol nem jó szemmel nézték sem a Tisza Kálmán, sem a Tisza Kálmánné működését.

De, legyünk egészen tárgyilagosak.

Tagadhatatlan, hogy az apácák sikeres nevelők.

Csalódott szerelmesek, elszegényedett családok dologtúl irtózó sarjai, nagyon érzékeny idegzetű, s ezért könnyen fanatizálható leánykák, lemondván a világ hiúságairól, örömeiről, mert nem tudták elérni, egyedül, és kizárólag feladatuknak élnek. S ez a feladat: a katolikus egyház érdekének, jobban mondva: a fő-papság érdekének munkálása, minden alkalmas eszközzel. Ők a harcoló egyház legodaadóbb amazonjai. Igazi katolikus üdv-hadsereg. Nekik nincs családjuk, nincs nemzetük, csak gyóntató papjuk, s a rend parancsa. Működésükből hiányzik az emberi jelleg: az önelhatározás, a «mindeneket megpróbáljatok, s a mi jó, azt tartsátok meg», Pál apostoli útatisítás. Az ő útatisításuk: a katolikus egyház számára engedelmes tagokat formálni, prozelitákat szerezni. S ezekhez kiválóan értenek. Ebben nevelődtek, ebben gyakorlódnak napról-napra. Nos! A hová ily érzésű, ily megbízatású nevelőnek beteszik lábukat, lehet-e azon intézet felekezetnélküli? Növelhetnek-e ezek szabad gondolkozásu lényeket?

Ám jó. A nő-egylet többségének ily egyház-szolgák kellene. De, van a dolognak más oldala is. Nagyvárad

közel fekszik az oláhokhoz. És nem kisebb ember, mint Kossuth Lajos ajánlotta az Emke férfainak figyelmébe, hogy az oláh legényekhez erősen magyar érzelmű leányokat igyekezzenek feleségül adni, mert vegyes nemzetiségű családoknál az anya dominál. Abba a nagy-váradai árvaházba kerülhetnek oláh leányok is; vagy az innen kikerült leányok férjhez mehetnek oláh legényekhez. Vajjon, a gráci apácák azt tekintendik főtörekvésül, hogy kifogástalan erős magyar érzelmű hasssa át növendékeiket?

Az apácának nincs nemzete, csak gyóntató papja, és rend-szabályzata.

Nem hogy magyarrá növelnének, hanem a legnagyobb részé magyarul se tud. Hiszen, a magyar faj nő-neme sokkal egészségesebb testi és értelmi képességgel van megáldva, semhogy az isten szép világának örömei, és kötelességei előtt kolostorba bújjék, s papi érdekek érzék nélküli eszközévé süllyedjen.

Az apáca-zárdák leginkább a germánizmus fészkei nyelvben, s a felekezeti gyűlölség melegágyai érzésben. Ez a pápizmus főérdeke. Tudják ezt nagyon jól a nagyváradai püspöki rezidenciában, a hol bizonyára kedélyesen mulatnak a «nagy váradai asszony-háborún».

S itt magaslík ki Tisza Kálmáné, mint a szív és lélek valódi minta-képe.

Tisza Kálmáné nem felekezetieskedik. A valódi jézusi vallás határozott tagadása minden felekezetieskedésnek. Jézus minden bűnt megbocsátott, csupán a farizeuskodást utálta, korbácsolta, mely az isten trónjára akar ülni, s úgy itélni elevenek és holtak felett.

Tisza Kálmáné egy igaz keresztyén nő, ki mindenkivel jót tesz, habár legközelebb van hitsorsosaihoz. Éppen ezért, Nagy-Váradon sem azt nézte, kik a kálvinisták, hanem, kik az elhagyatott árvák. S hogy a siralmas felekezeti gyűlölködések ne férközzenek az árvák úgy is szenvedő szívébe: tapintatos volt, kifogástalan volt, távol tartani minden felekezeti színezetet.

Van-e gondolkodó lélek, nemesen érző szív, mely kifogásolhatná a Tisza Kálmáné törekvését?

Van.

A farizeizmus.

Valóban, bámulatos az a kitünő buzgóság, melylyel Tisza Kálmáné ebben az áldatlan apáca-harcban védi az emberi igaz érdekeket.

Ha a protestáns egyháznak, ha szegény hazánknak csak száz ily áldott lelkű nagyasszonya lenne! Ha főuraink és asszonyaink, a Jézusi evangéliom üde forrásához, és nem a Lourdes-féle kútakhoz járnának az élet vizeért! Ha a leendő anyák és honleányok, nem a meghasonlott kedélyű, sivár gondolkozású apácáktól tanulnák női kötelességeiket!

Itt kellene már tennünk, nekünk, protestánsoknak. Egy Tisza Kálmánénk van. Nyomába kellene indítanunk egész hadserget.

Hogyan?

Hiszen még protestáns papok közt is akad, ki apácákhoz viszi lányát nevelőbe. Én nem kárhoztatom érte. Ma untig hangoztatjuk, hogy a leányoknak is m u s z á j illő növelést adni, ezt követeli a korszellem. Csakhogy a korszellem követeléséhez nem melléklí a szükséges költséget.

Hogyan teremtsünk protestáns leány-növelő intézeteket? Különösen, a hol olcsón lehet megélni. Mert ez a fő. És pedig úgy saját, mint azon középirtokos magyar református családok érdekében, kiket a korszellem szintén rákényszerít, hogy klastromi növelést adjanak leány-gyermeküknek, a leendő protestáns anyáknak.

A magán-adakozás, gyűjtögetés nem vezethet kívánt eredményhez. Hiszen, csak egy hat tanárral működő leány-növelő intézet felállítására szükségeltetnének 200—250.000 forint tőke.

Kérjünk kölcsön a gimnáziumoktól leány-növelőket!

Valóban, én meg nem foghatom, mi okból ragaszkodik a protestáns egyház a sok kisebb-nagyobb gimnáziumához, s miért nem alakíthatna át öt-hatot leány-növelő intézetté?

Tegyünk egy kis számítást.

Van a magyar evang. református egyháznak tizenkilenc VIII osztályu, egy VII osztályu, öt VI osztályu, három IV osztályu gimnáziuma; összesen tehát, a párhuzamos osztályokkal 208 osztály 6938 tanulóval, melyből osztályonként átlag 34 esik. Hány lehet ezek közt más felekezeti? Bizonyára, tekintélyes százalék. De, még ha mind vérünkéből való vér volna is, akkor is több a létező intézetünk, mint a szükséglet.

Uraim, a kicsinyes, pártikuláris érdek a mi legnagyobb nyavalyánk.

Mikor a hatodik egyházkerület kikerekítéséről volt vitatkozás, nagy sopánkodások közt emlegették annak hívei, hogy majd hol vesznek alapot a felállítandó theologiai akadémiára. Mintha bizony, már eo ipso muszáj volna, minden egyházkerületben theol. akadémiának lenni! Mintha bizony, egyik kerület Pálé, másik Kéfé, harmadik Apollósé volna! Mintha bizony, szükség volna, minden kerületnek leszakítani egy darabot a Krisztus palástjából, szent erekye gyanánt! Pedig hát, bőségesen elég volna az egész ország számára kettő. Hanem az aztán, az el volna látva anyagi és szellemi erővel, a mint csak kell!

Igy vagyunk a gimnáziumokkal. Ez előtt volt értelmese annak, hogy minden nagyobb protestáns gyülekezet igyekezett magasabb iskolát állítani. Mert hiszen, a politikai, társadalmi, közlekedési viszonyok sok esetben lehetlenné tették, hogy az evangélium világa messze vidékre is szórja sugarait. Ma a helyi érdekek istápolására semmi komoly szükség nincs. Például, Debrecen körül hány kisebb-nagyobb gimnázium van, melyek mind beköltözhetnének Debrecenbe, főként a debreceni leány-növelő intézet internátusa alapjául. Mert hiszen, a mai közlekedési és egyéb viszonyok mellett, csaknem egyre megy, Hajdu Bősörménybűl, vagy Kolozsvárrúl menni Debrecenbe. A kosztolás és ruházkodás költségei közt sincs semmi különbség.

Mily kimondhatatlan áldás volna a magyar protestántizmusra, azokra a kis jövedelmű papokra, tanítókra, birtokosokra, stb. stb. ha olcsó konviktusokkal ellátott nő-növelő intézetekben minél több evangéliumi lelkületű, érzelmű nőket növelhetnének! Egy hadserget, a Tisza Kálmánék vezérlete alatt!

Miféle k o m o l y o k van tehát a helyi érdekű gimnáziumok dédelgetésére? Különösen ott, hol a tanulók

száma húsz és hatvan-hetven közt váltakozik. Ezt nem tudtam soha magamnak megmagyarázni, bármily ékes frázisok mászkáltak fülembé az ősök akaratának tisztelben tartásáról, alapítványok helyhez kötöttségéről, s több ily, személyes érdekeket palástolgató okoskodásokról.

Uraim, magyar protestáns egyházunk őrállói, az evangyéliumi örök igazságok letéteményesei gondolkodjatok tárgyilagosan, komoly akarattal a protestáns nő-növelés ügyének gyakorlati megoldásáról.

A nagy-váradi apáca-kérdés nem áll egymagában. De Tisza Kálmáné egymagában áll. Minden tisztelet azon keveseknek, kik követik. Ha saját leány-gyermekeink, még árváink is, apáca-kézbe, katolikus befolyás alá kerülnek, el lehetnek a mi sok gimnáziumaink, különösen ha oly kevés figyelmet fordítunk azokban is a vallásos növelésre.

Gondolkodjatok uraim, és értsétek meg az idők jeleit, a régi üdvös útasítást «Salus reipublicae suprema lex»!

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1893. Január 16—17.

Elnökölt főtiszt. Szász Domokos, püspök. Jelen voltak Gyarmathy Miklós, Szász Gerő, dr. Kolosvári Sándor, Parádi Kálmán, dr. Vályi Gábor, Domokos Antal, dr. Szász Béla, dr. Sárkány Lajos, Deák József, Bodor Antal, Márkus János, titkár és Kádár János, s. titkár.

Az időközben elnökiellátott folyó ügyek bejelentése és jóváhagyó tudásul vétele után, előadásra került:

A gezei iskola és tanítói lak építési ügye. A mérnöki felülvizsgált terv és költségvetés szerint, a 3000 frtba kerülő iskola és tanítói lak felépítése esetére, gróf Bethlen Sándor, pátronus ur egy értékes teleknek és egy általa templommá átalakítandó épületnek az egyház részére adományozását ajánlván föl, az egyház azt kérte, hogy a központban kezelt 3134 frtnyi tanítói fizetés tőke-alapját fordíthassa az építésre, a tőke elköltésével vesztendő évi jövedelme a tanítónak a domesztika alapból fedeztessék. A különben is csekély egyházkerületi domesztika-alapot ilyen állandó kiadással megterhelni, nem lehetvén, az ügy véleményezés végett áttétetett a számvevőhöz.

A pénztári hivatal jelentésére, a néh. gróf Bánffy Béla által tett, br. Wesselényi Róza-féle ezer forintos alapítvány, a kegyes alapítótól be nem fizetvén, hanem annak fedezésül egy a grófnak Szathmári Dániellel szemben fönállott követelése engedtetvén át: a követelés realizálására megkivánt és sok évet magában foglaló időre esett időközi kamatok törlése, a közgyűlés jóváhagyása fentartásával, engedélyeztetett.

Az olasztelki egyház erdejét, állítólag, még a néhai esperes életében, felsőbb hatósági engedély nélkül, 5700 frtért eladván és a később befolyt vételárból állítólag 1200 frtot, a terv és költségvetés felterjesztése és engedély nyerése nélkül, a papi-lak kiépítésére fordítván, a többi részt pedig az egyházközség, a papi és tanítói alapok között önhatalmulag megosztván: az e tárgyban beérkezett panasz alapján esperes afa. az ügy földerítése

végett, a közigazgatási vizsgálat megejtésére s annak eredménye bejelentésére utasított.

A dobai l. egyház levitai állomásának pályázat után betöltése, jelentkezők hiányában, annak idején nem sikerülvén, az egyház kérésére püspök afa. által ideiglenesen kiküldött levita véglegesítéseért folyamodván, miután sem a püspök, sem az Igazgató-Tanács ilyen esetekben a véglegesítés jogát magáénak nem tartja, a közgyűléshez javaslattétel határozottatott el.

A kristyori egyház eladott erdeje áraban 5500 frt. összeget vevén be, hogy ebből 500 forintot hátrálékos papi illetménybe és adófizetésre fordíthasson, megengedhető nem volt, ellenben az egész tőke-összegnek takarékpénztári, illetőleg, jelzálogi biztosíték mellett elhelyezése azzal engedélyeztetett, hogy a papi illetmény-hátrálék honnan és mi okon származásáról tegyen jelentést.

A szacsvai templom javítása, a mérnöki felülvizsgált terv és költségvetés szerint, 308 frt. 10 krral engedélyeztetett.

A goroszlói egyház iskola építési terve és költségvetése, a mérnöki véleményben kifejezett változtatások mellett, helybehagyatott ugyan, de mert a központból kért 572 frtnyi fedezet-hiány innen nem pótolható, az egyház figyelmeztetett, hogy az építéshez csak akkor kezdjen hozzá, ha az 1552. frt. 12 kr. fedezet teljesen meglesz.

A boldogfalvi egyház, a papi-állomás betöltése tárgyában, azon okon, mert a papi fizetést emelni kívánja, és mert a közbejött hiba kiigazítására a papi javadalom új összeírását és új becslését akarja eszközölni, a folyamatban levő eljárás felfüggesztését kérvén, a kérésnek hely adatott.

A szilágyfő-kereszturi nyugalm. pap: Fejér György azon kérésének, hogy a papi lakásban benmaradhasson, csak azon feltétel mellett adatott hely, ha az egyház a leendő új pap számára illő és tisztességes lakásról gondoskodik.

A szászvárosi egyház, rendeletre megtevén fölvilágosító jelentését arról, hogy az első-papi, ugynevezett, «majortelek» egy része az egyházközségi gyűlés által mikor is mimódon foglaltatott le a szegény tanulók segélyezésére, Igazgató-Tanács, a meglett dologra tekintettel, utólagosan helybehagyja ugyan a tett intézkedést, de szigoruan figyelmezteti az egyházat, hogy jövőre óvakodjék hasonló önhatalmu és a papi javadalom csonkítását eredményező eljárástól.

Agoston Mózes nyugalm. balázsfalvi pap részére a bentartott javadalom, 37 frt. levonással, esperes felterjesztésére, kiutaltatott.

Végül elintéztetett Pap József, volt hátszegi tanító kérése, 200 frt. benmaradt fizetése kiadása tárgyában; mire az idő eltelvén, a gyűlés folytatása a következő hétfői napra tüzetett ki.

A január 16-iki folytatólagos gyűlésen előkerült a szentimrei egyház módosított papi díjlevele, a közgyűlés jóváhagyásának fentartásával, megerősített.

A boros-bocsárdi püspöki birtokhoz tartozó 500 ölnyi felhagyott szőlő-föld területért 50 frt. vételár ajánlatván meg, miután a hely általában nem eladó, ajánlattevő elutasított.

Püspök afa. ajánlatára, a ploesti paptanító állásra Nemes Sándor, galaci pap-tanító nevezett ki.

A deési egyházmegye azon határozata ellen, a melyet az özvegy-árvai alaphoz, az ujonnan belépő, vagy jobb javadalmu egyházba átlépő papoknak, hozzájárulási százaléka tárgyában Jónás Bálint, pap indítványának elvetésével hozott, az indítványozó felebbezéssel élven, a felebbezés a nyer' fölvilágosítás alapján elvetetett.

Az erzsébetvárosi körlelkész száz frtnyi fizetés előleg visszafizetése alól, más című vesztesége alapján kért felmentetése teljesíthető nem volt.

A benedeki egyháznak megengedettett, hogy 122 forint 25 kr. központi tartozását, megnyert regale jövedelme összegével, törleszthesse.

A nagy-petrii kántor-tanító, az esperesi jelentés szerint, állomását elfoglalván, javadalma kiutaltatott.

Pénztári hivatal jelentést tevén arról, hogy némely egyházmegyéből nem a központi nyomtatott nyugták érkeztek be, ez okon körrendelet tételük közzé a hivatalos lapban, hogy ezután kivétel nélkül központi szabályosan kitöltött minták használtassanak.

A fogarasi egyház indokolt kérésére elvileg megengedettett, hogy a tanító-képző javára a központba fölküldeni szokott hatvan frt. segélyt 25 frtra leszállítva, állíthassa ki szabályszerű alapító-levelét.

Az udvarhelyi egyházmegyének, az ócfalvi egyház templomában, egy ülőszéknek kik által használhatósága tárgyában hozott határozata ellen, Székely Mózes és öt társa felebbezéssel élven, az egyházmegyei határozat megváltoztatásával, a régi gyakorlatnak föntartása rendeltetett meg.

A szil.-szolnoki Wesselényi-egylet a zálnoki iskola részére egyszersmindenkorra ötszáz frt. és évi száz forint állandó segélyért folyamodván, alap hiányában a segély meg nem szavaztathatott; de mert Zálnokon levitá van, a ki a tanköteles gyermekeket tanítani köteles, az ügy állásáról fölvilágosítás kéretik be.

Az anyagi zavarok hátrahagyásával elhalt Kollonics, orgona-készítő, hagyatéka ügyében, mivel több egyháztól vett föl pénzeket, de itt-ott követelése is lehet, az egyházak érdekeinek megóvása céljából, a szükséges intézkedés megtételük.

Pénztári hivatal jelentése szerint a Dániel-féle alapítványnak három élvezője elhalálozván, az egyik javadalma özv. Benkő Jánosnénak adományoztatott. Két hely üressége pedig közzétételük.

Az Igazgató-Tanács és a közgyűlés elvi jelentőségű határozatainak kimutatásba vezetése, s jövőre is folyton evidenciában tartása elhatároztatott.

Az andrásfalvi (bukoviai) osztrák állam területen levő csángó-magyar egyház, magyar anya-nyelvű lelkészének és tanítójának, miután az egyetemes konvent amaz egyházat az erdélyi egyházkerület alá helyezte, innen kiküldetése és a bécsi «Oberkirchenrath» által való megerősítése tárgyában a nevezett bécsi egyházi főhatósághoz, a viszony-rendezése céljából átírat; továbbá, az ezen egyháznak hagyományozott Bukovszky-féle négyezer frtos alapítvány ügyében tett felterjesztés ellátása iránt a valás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz sürgető felírat;

végül, az egyetemes konventhez ezen egyház részére a tanító javadalma emeltetése céljából, 50 forint állandó segélynek megadása iránt felterjesztés intéztetik.

Az egyházmegyéből.

A sepsi egyházmegyéből

(Folytatás.)

Kis-Rorosnyói életrevaló és rendezett egyházunknak régi baja, hogy a kétszáz hektóliteren felül levő magtárának egyetlen szabályszerű kötvénye sincs, hanem egy jegyzőkönyv rovatos ivében van elismerve az adósok névsora és egy kezessel van biztosítva a kölcsön. Ismételten utasítottam a szabályszerű kötvények kiállítására; az egyház a Joós-alapba 137 frttal tartozván, ez adósságának három év alatti törlesztését elrendeltem. E vizsgálat alkalmával Joós Elek föld-birtokos ur egy száz frtos szövőgyári részvényjegyet adott át ezen nyilatkozattal: «ennek felét én adom, a más felét az egyháznak én szereztem; kérem a nt. esperes urat, hogy ezt az egyház legátus-alapjának gyarapítására az egyház többi vagyonával kezeltesse.» Én e nemes tetteért, mely nem első tette az adakozónak, elismerő köszönetet nyilvánítottam s utasítást adtam, hogy a tőkekönyvbe felvéve, a kívánt célra kezeltessek. Ezen egyházunkban a papválasztással fölmerült kellemetlenségek már elenyésztek, de van egy elszomorító jelenség, egy évek óta huzódó templom-szék per, mely a hivek néhány tagjának korlátolt miveltségéről tesz tanúságot. Ettől eltekintve, anyagi és szellemi tekintetben a rendezett egyházak közé tartozik.

Komolói egyházunkban diszes iskolát épített a polgári község, melyben felekezeti tanítója tanítja a község minden növendékét s a presbiterium ígérte, hogy az új iskolával kapcsolatosan testgyakorló-térről és faiskoláról is gondoskodni fog. A Benkő-alapból elköltött hatvan frtnak, addig is, míg az egyház által visszafizettetnek, mint adósságnak, nyilvánosságba vételét, úgy a Salamon Károly és Harkó Mártonnál levő követelések behajtását elrendeltem. A kötvények egy része, bár nem nagy összegekről, részint szabálytalanul van kiállítva, részint nincs kellően biztosítva. E tekintetben is intézkedésemet megtettem. Általában, nagy baj ez egyháznál a gyakori lelkész-változás. Meglátszik ez az anyagi, szellemi és valláserkölcsei ügyeken egyiránt.

Kökösi egyházunkban, a beszolgáló lelkész vezetése mellett, elég jó rendben vannak az ügyek. Az iskola-építéssel elköltött alapok visszapótlása folyamatban van, de a kötvények részben szabálytalanul, részben a kellő biztosítás nélkül vannak kiállítva. Utasítottam a presbiterium e hiányok pótlására.

Lisznyói egyházunk csekély értékben levén biztosítva, a kellő értékben való biztosítás elrendeltetett. A tanterem kibővítésére a presbiterium utasítottam. A kötvényeket illetőleg, az egész egyházmegyében e helyen találtam legnagyobb rendetlenséget. Három címen ötszáz hektóliteren jóval felül levő magtár nagy halmaz kötvényei nagyobb részben megbízhatlanok. 1882—1885-ben lett nagyobb részük kiállítva s egy fizető kezessel ellátva, egy részük, az adósok fizetés-képtelenné válván, elértéktelenedtek. Kétezer frton felül levő pénzalap kötvényei bár szabályszerűen vannak kiállítva, de sem a jelzálogi biztosítás, sem a három év alatti egyenlő részletekben való törlesztés nem lett pontosan keresztülve.

Szigoru felelőség mellett, utasított a lelkész és a presbiterium, hogy f. év október havában újra kiállítva, esperesi hivatalunknál mutassa be. Én a felelőséget e tekintetben magamra vállalni, nem merem, épp ezért tisztelettel kérem a m. t. közgyűlést, ez ügyben intézkedni. A künn levő hátrá-

lék is 272 frt.; ennek behajtását is elrendeltem. Egyébiránt, a presbiterium nyilatkozata szerint, béke és egyetértés van az egyház kebelében.

Folytatása következik.)

Benedek Árpád,
-szentkirályi ev. ref. pap.

TÁRCA.

A tordosi ev. ref. egyház.

(Folytatás.)

Emlékezésben hagyja följegyzéseiben azt is, hogy az ekléziának főgondnoka gróf bethleni Bethlen Gergely ur felesége, br. Naláci Borbára ő nga sok jóval volt az eklézia iránt. Nevezetesen, az urasztali edények legtöbbjét nevezett urnő ajándokából kapták.

Az azon időben Tordoson élt oláhokról a következőket jegyzi föl: «Megemlékeztem fönnebb a tordosi magyarok eredetéről, ezek minémüségéről; nem lesz talán szükségtelen, és haszontalan jegyzés, ha keveset irandok a tordosi oláhokról is. A tordosi oláhok a magyarokkal egy időben vétettek be ide disznó- és egyéb barom-pásztoroknak, igen kevés számmal; azután, csakhamar nagyon elszaporodtanak, nevedvén számuk az oláhországból által szököttekből, ugyany nyira, hogy ma (1785.) három annyian is lesznek ők, mint a magyarok. De nem csak a sokasággal, hanem a tehetséggel is feljül haladják ők a szegény magyarokat, levén ők serény és jó gazdák, a magyarok pedig részegesek, tunyák, és vesztegetők. Él ma is az az oláh Onu Flori nevezetű, ki azt mondja vala, hogy hétezer frt. áru jószágot vásárolt a magyaroktól.

Minémüésekre nézve a tordosi oláhok nem alábbvalók más tudatlan és paraszt oláhoknál. Vagnak közöttük részegesek, de nem buják; viszálkodók, de nem veszekedők; vannak mérgesek, de nem vérengzők. Vannak hazugok, henyék, de nem nagy tolvajok. Erőtlenségüket igyekeztem elszenvetni, érdemlett becsületüket megadni, vélek és ekléziájokkal jót tenni, s talán ők soha bántásomra nem jártanak volna, ha némely rosz akaróim (a magyarok közül) nem izgatták volna. De azok néha úgy felültették ellenem, hogy már csak a volt hátra, hogy reám rohanjanak s főbe verjenek. A jó embe- reim meg is izenték, hogy legyenek vigyázással, mert az istentelenek egykor megölhetnek. Még eddig, istené legyen a dicsőség, meg nem öltek, ezután is az ur velem lévén, mit árthatna nekem a gonosz ember.» De nem csak a Tordoson élő oláhokkal, hanem még több viszálykodása, kellemtelensége volt Kerekes Jánosnak saját hiveivel. Elég legyen ennek föltüntetésére, egyetlen, 1787-beli följegyzését idéznem, hol is így szól: «Kedvetlen vala reám nézve ez az esztendő, mert némely szászvárosi urak tanácsából és izgatásából, egy néhányan a magyarok közül a papra támadván, azt mindennek, és mindenütt szólották, gazolták, gyalázták, mintegy gonosztevőt vádolták, mely temérdek hálátlanságukért a pap is kénytelenített minden irántok s az ő javukra célzó rendelkezéseit és végzéseit megváltoztatni, és csak az isten beszéde hirdetésére és a gyermekek tanítására magát kötelezni»

Hogy kik voltak a tordosi ref. ekléziának főkurátorai egészen 1798-ig, azt is megtudjuk Kerekes Jánostól. «A tordosi ref. ekléziának főkurátorai mindenkor azok voltak, kik a szászvárosi ekléziát is kurálták, a memoria nostra pedig ezek azok:

1. Br. Naláci ur ömagysága. Ez a méltóság egy hordó bort ajándékozott volt az ekléziának. Ezután a kuratorságot gróf Bethlen Gergely ur vállalta föl, de csak egy néhány esztendeig vitte, azután egyik szászvárosi papnak holmi szegeletes szavaiért lemondott önga. 3. Gr. Bethlen Gergely ur után lett mélt. gr. Gyulai Lajos ur és vitte mind halálíg, a kuratorságot. 4. Ugyan gr. Gyulai idejében volt br. Naláci Károly ur is egy néhány esztendeig, de a tordosi papnak holmi tréfás szavaiért lemondott. 5. Gróf Gyulai halála után lett főkurátor gr. Bethlen Lajos ur. Önga volt első a főkurátorok között, a ki olykor gondolkozott a tordosi eklézia dolgairól. 6. Ezután lett gróf Bethlen Gergely urfi. Ez igen jó szívü gavallér ember levén, minden önga előtt volt kurátoroknál többet cselekedett volna, ha az alatta valók szavát fogadták volna. 7. 1791. szept. gr. Bethlen Gergely ur proponálván a szászvárosi ref. konzistoriumban, hogy tovább nem kívánja egyedül folytatni az inspektor-kuratorságot, kollegájának ajánlotta br. Naláci József ur öngát, mit nevezett ur él is fogadott. Mi hozzánk közel levén (a szomszéd község, Bábolna birtokosa volt) és buzgó szívvel bírván a tisztelt méltóság, olyan szent reménységgel vagyunk, hogy ezután szegény ekléziánk dolgai jobbra fordulnak»

Feljegyezve találjuk általa az akkor élő ref. magyar hiveket névszerint. Melyből megtudjuk, hogy 1785-ben élt Tordoson 25 magyar család, 120 lélekkel. Ugyanazon esztendőben összeírja az itt élő oláhokat is, s úgy találja, hogy van azon időben Tordoson ötszáz lélek oláh, «ide értvén nem csak az oláhokat, hanem a cigányokat is. De hagyjuk el már Kerekes Jánost s följegyzéseit; annyival is inkább, mert az ő utóda, Bartha Miklósnak s később Keresztes Dánielnek olyan följegyzéseit találjuk, melyek a közlésre, az egyházközség ismertetése szempontjából is, elég érdekesek.

(Folytatása következik.)

Bartha Lajos,
ev. ref. pap és esperes.

Felhívás

a Magyar Prot. Irod. Társaság t. tagjaihoz.

A «Magyar Protestáns Irodalmi Társaság» megalakulásának immár hetedik évébe lép és kiadványai a jelen évvel az ötödik évfolyamot kezdik meg. Megalakult 700 és néhány taggal, s ma már ez e r k e t s z á z taggal dicsekedhetik. Alaptökéjében is gyarapodott közel tí z e z e r forinttal. Szellemileg pedig, úgy véljük, hogy ezt bátran elmondhatjuk, a mit eddig termelt, nem volt szégyenére sem a szűkebb egyházi, sem az általános hazai irodalomnak. Külső terjedelemben, ívszámokban is eleget nyújtott; tartalomban pedig, azt hiszszük, sok becses anyagot szolgáltatott egyháztörténelmünkhez és gazdagította theologiai irodalmunkat.

De, a mig e tényekre, talán az ellentmondás kihívása nélkül, bátran hivatkozhatunk, és a legnagyobb elismeréssel szólhatunk a Társaság ügybuzgó tagjairól, s irodalmi működésében öt támogató munkatársairól: addig, másfelől arról is bizonyoságot kell tennünk, hogy még mindig nem lüktet a Társaságban oly élet-elevenség, és erő, mint a minő tőle igazán elvárható, és hozzá méltó volna akár mint m a g y a r, akár mint p r o t e s t á n s, akár pedig mint i r o d a l m i t á r s a s á g h o z.

És, hogy e legutóbbin kedjük, fájdalommal kell fel-
említenünk azt, a mit különben rajtunk kívül sokan éreznek,
hogy még tulajdonképpen nincsen t á r s a s á g i életünk. Vá-
lasztmányunk, szervezeténél fogva, tekintettel a kétszeres számban
levő vidéki választmányi tagokra, a kiket alig tudunk
egy esztendőben egyszer csak kisebb számban is egy-egy vá-
lasztmányi gyűlésen tisztelni, alig képes egy-egy gyűlést tar-
tani, a mikor legalább a választmányi tagok egymással való
közvetlen, személyes érintkezése hozhatna létre közelebbi kap-
csolatot egymás között, s adhatna egyik a másiknak tevékeny-
ségre való erőt, és céljaink megvalósításához való eszmét.
Javasolnunk kell tehát, hogy a legközelebbi közgyűlés vagy
hatalmazza fel a választmánynak fővárosi tagjait a Társaság
egész ügykezelésére, tekintet nélkül arra, hogy a gyűléseken
megjelennek-e a vidéki tagok is; vagy ha ezeknek megjele-
nését is kívánja, akkor gondoskodnia kell részükre legalább
az útiköltségek megtérítéséről. Véleményünk szerint, azonban,
a Társaságba sokkal nagyobb elevenséget öntene, s az íránta
való érdeklődést is sokkal inkább fokozná az, ha a választ-
mánynak vidéki tagjai lakóhelyeiken, a Társaság megbízásából
egy-egy fiók-egyletet alakítanának a vidéki érdekelt-
ség bevonásával. Tagokat gyűjtenének, helyi bizottságokat ala-
kítanának, ezek támogatásával összejöveteleket, felolvasásokat
tartanának, s a protestáns összetartást erősítenék. Híveink a le-
geslegjobb helyen alig érzik egyébben protestáns voltukat, és
protestáns közösségüket, mint hogy ugyanazon protestáns tem-
plomba járnak, és az egyháznak adót fizetnek, s itt-ott egy-egy
iskolát tartanak fenn közáldozattal. Nem kicsinyeljük, távol le-
gyen, az ige-hirdetés összetartó kapcsát, sőt ezt a legerősebbnek
tartjuk és éppen ebből a szempontból óhajtanánk, hogy az
ige ne csak egy-egy vasárnapi és ünnepi istentiszteleten, és
ne csak egyházi beszéd formájában, hanem többször és minden-
féle előadások és felolvasások alakjában is hirdetessék, s a
szellemi közösség így is erősíthetessék. A kisebb helyek, vidéki
városok közönsége már a gyakoribb érintkezésnél fogva is
sokkal inkább egyesíthető, mint például a főváros egymással
alig érintkező publikuma. Ezek a fiók-egyletek aztán szerves
összeköttetésben állanak a központi választmánynyal, ennek
élő, és éltető organumai volnának széles e hazában.

A Társaság «társasági jellegét», a tagok érintkezését
jelentékenyen előmozdítaná a fővárosban egy protestáns «Ott-
hon»-nak, társulati helyiségnek, vagy háznak a berendezése,
a hol a társaság tagjai konventi, s egyéb gyűlések, stb. alkal-
mával találkozhatnának, az ott hivatalos órákat tartó titkár-
ral érintkezhetnének a hol olvasó-termeknek, könyvtár-helyi-
ségeknek kellene lenni, és a hol mindenféle összejövetelt,
felolvasást lehetne tartani. A személyes érintkezés nagy ha-
tását senki sem tagadhatja, s éppen ezért, ha Társaság akarunk
lenni, akarnunk kell azokat a szociális eszközöket is, a me-
lyek alkalmasok a társasági élet előmozdítására.

Ennek a célnak óhajtanánk szolgálni azzal a javasla-
tunkkal is, hogy kívánatos volna, hogy az eddig csak évn-
gyedenként megjelenő Protestáns Szemle változtattassék át
h a v i folyóirattá, akkint, hogy évenként tíz füzet jelenjék meg
belőle (július és augusztusban nem). Így legalább szellemileg
többször érintkezhetnénk tagjainkkal; a nagyobb aktuális kér-
désekkel is inkább foglalkozhatnánk, mert a jelen rohanó idő-
ben már sok kérdés el is veszítette aktualitását akkorára, mire
egy-egy negyed évben megjelenik a Szemle. És bár kétség-
telenül nagyon fontos egyházi múltunk derítgetése is, és nem
kisebb fontosságú egy-egy theologiai tanulmány közre-bocsá-
tása; de, úgy érezzük, hogy közönségünket a nagyobb egyház-
politikai, egyház-kormányzati, és egyház-társadalmi kérdések
tanulmányoszerű fejtegetésével közvetlenebbül belevihetnénk az
egyházi élet iránt való érdeklődésbe, s mi magunk is inkább
a jelenben élvén, a jelennek tehetnénk esetleg nem kicsiny-
lendő szolgálatot. Monografiáink közé is fel kellene venni,
vegyesen a hazai egyház-történelem művelésével, a külföldi
népszerűbb, de azért tudományos theologiai, társadalom-tu-
dományi, stb. műveket. A jelen nagy vallási és társadalmi kér-
dései méltók minden esetre nem csak a megismerésre, ha-
nem hazai egyház-társadalmi munkásságunk irányítására is.

A népies iratok megindítása, és azok colportagea immár
elodázhatatlan nagy kötelességünk. A közgyűlés ránk is szabta;
de, teljesíteni még e pillanatig nem tudtuk. Társaságunk két
kiváló tagja (dr. Szabó Aladár és dr. Kecskeméthy István) jeles
próbát tett e terén, ezt a vállalatot kellene egyelőre támo-
gatnunk, és illetőleg szerves összefüggésbe hoznunk Társa-
ságunkkal, felkérvén, és megbízván őket a szerkesztéssel, mert
egy ember fizikai erejét, és idejét meghaladó munka ezek szer-
kesztésének is a reá bizása.

Ezek volnának, tisztelt tagtársak, javaslataink, melyeket
ily alakban, és ily módon azért közlünk, hogy méltóztassanak
ezek felett gondolkozni, magán-úton és irodalmilag a heti sajtó
útján megbeszélni. Nekünk kedves kötelességünk lesz, e ja-
vaslatokat, s azok életbe-leptethetési módját részletesen ki-
dolgozni, a választmány elé terjeszteni, s a közgyűléstől ezekre
nézve határozatot kérni; de, addig is előre tájékoztatni kívántuk
a t. tagtársakat, hogy nekünk őszinte törekvésünk, minden kí-
nálkozó módon Társaságunkat fejleszteni, és életerőssé tenni.

De, törekvésünk a tisztelt tagtársaknak támogatása nélkül
hiábanvaló volna. Társaságunknak feltétlenül szüksége van arra,
hogy minden egyes tagja élő tag is legyen; mindenki a
maga körében fejtsen ki munkát a Társaság érdekében. Meg-
döböntök a hátralékok, melyek már a legközelebbi (1892.)
év hátralékaival együtt a 3,000 forintot meghaladják. Egy
nyolc-tizezer forintos budgetnél ez rendkívül nagy összeg,
úgy, hogy ha ez az állapot, a tagok közönyössége folytán, még
csak egy esztendeig is így tart, a pénzügyi egyensúly alig
lesz fentartható. Már pedig, ha valaha volt, úgy ma tízsze-
resen nagyobb szükségünk van társulásra, és erőteljes, pro-
testáns szellemű munkásságra. Ehhez azonban anyagi erő is
kellvén, lehetetlen lesz, munkát kifejtenuk, ha a tagok egy
része még legkisebb anyagi kötelezettségének sem tesz eleget.

Tisztelettel kérjük tehát fel a hátralékban levőket, hogy
mielőbb küldjék be tagsági díjaikat.

De, kérjük a többi tagtársainkat is, hogy folyó évi
díjaikat is legyenek kegyesek lehetőleg idején beküldeni. Mert
részint a hátralékok, természetesen legelső sorban ezek, rész-
szint pedig a megkésztetten beküldött tagdíjak okozzák, hogy
a múlt évi folyó számláról a folyó év terhére több, mint 2000
forint kifizetetlen számla jött át. A tagtársak kényelmére útal-
vány-lapokat is van szerencsénk mellékelten küldeni.

A tagdíjak pontos beküldésén kívül, azonban, szüksége
van Társaságunknak arra is, hogy mindenik tag igyekezzék
még legalább egy tagot megnyerni a Társaságnak. Előkelő
protestáns uraink közül is még tömördeken hiányoznak kö-
rünkől. Írásbeli felszólításokat hiában küldünk innen hoz-
zájuk, ma már annyiféle egyleti és társasági felhívásokkal zak-
latják az embereket, hogy egy-egy társaságba való be lépésre
csakis személyes rábeszélés, megkérés, és felszólítás mellett
hajlandók. Személyes összeköttetéseiket használják fel a tisztelt
tagtársak, hogy ügyünknek minél többeket megnyerjenek. Mert
ha tagjaink száma nem gyarapszik, akkor csak fogy, és ál-
talanban mi, protestánsok, mihelyt nem a legerősebbek vagyunk,
azonnal a leggyengébbek leszünk. Ez a történet nagy tanul-
sága. Nekünk a legerősebbeknek kell lennünk, és
azokká lehetünk, ha annyi becses szűnyadó erőnket föléb-
resztjük, kifejtjük, s ez ébresztés, és kifejtés munkájában min-
denki a maga körében részt vesz.

Nekünk igazán társaságnak kell lennünk; társas élet-
nek kell bennünk lüktetni; személyes és szellemi érintkezés
által össze kell mindenütt forranunk, hogy erőnket egye-
sítsük, ha kell, védelemre, ha kell, becsületes harcra. «Ma-
gyarok» és «protestánsok» azok úgy is vagyunk; de, gyenge
bennünk a társulati szellem, pedig nagy dolgokat csak tár-
sulati úton, egyesített erővel érhetünk el.

Az új év vigyen közelebb céljainkhoz, s úgy áldjon
meg mindnyájunkat az úr, a hogyan mi mindnyájan igye-
kezünk a reánk bízott munkát végezni, és törekszünk az
elénk tűzött magas célok után!

Budapest, 1893. január 1-én.

Kenessey Béla,
a M. Prot. Irod. Társ. titkára.

Szász Károly,
a M. Prot. Irod. Társ. elnöke.

Különfélék.

== **Nem tehetjük, hogy e helyen is fel ne hívjuk** olvasóink figyelmét, meleg érdeklődését a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság «F e l h í v á s á r a», melyet mai számunkban egész terjedelmében közölni, kötelességünknek tartottunk. Olvassa el mindenki figyelemmel, vessen számot önmagával, lelkiismeretével, tegye szívére kezét, és határozza el magát a cselekvésre, vagy a mozdulatlan semmit-tevésre. A ki ez utolsó választja, ítéletet mond a szép vállalat felett: hogy egy pár esztendőig tengődjék; azután meghaljon, és legyen szegénybélyege a magyar protestántizmusnak. A ki pedig büszkén nézi a vállalat keletkezését, fejlődését, és örül, hogy ilyenmel dicsekedhetünk, az mindent el fog követni, hogy maga is oda álljon a pártolók közé, és maga mellé társat szerez, hogy létezését és virágzását biztosítsa. Buzdítani kell a jobb módú egyház-tagokat, birtokosokat, gondnok, képviselő urakat, a vagyonosabb egyházak maguk is lehetnek tagok, hogy terjedjen a világosság. A strucc-madár szerepe ma már semmi szerep. El nem rejtőzhetünk a világ-szellem követelése elől. A sajtó hatalom, és a ki azt felhasználni, a maga javára fordítani, nem törekszik, azt ösztetöri. Számunkra önkint kínálkozik a kedvező alkalom, és haszontalan szolgálak vagyunk, ha két kézzel nem fogunk a munkához. Tudja a világ, hogy szegények vagyunk. Ám, nem az utolsó falat kenyeret kérjük; azokat kell sürgetnünk, hogy filléreikkel járuljanak a szép célhoz, kik ha nem is bővölködnek, de mégis áldozhatnak. «Úgy áldjon meg mindnyájunkat az úr, a hogyan mi mindnyájan igyekezzünk a reánk bízott munkát végezni!»

== **A «Beszterce-Naszódvármegyei Általános Tanító-egyesület» felhívást** bocsátott ki, melyben a «Királyhágó-inneni tanító-egyesületek szövetkezését» sürgeti, a mely aztán három évenként közös gyűlést tartana, megbeszelné a mindnyájukat érdeklő dolgokat, felolvasásokat tartana, és így tovább. Mi részünkről helyeseljük a törekvést; mert, az egyesülésben rejlik az erő; és mert arra gondolunk, hogy a mint a tavasz közeledik, csak mi is megindulunk, hogy az egyházmegyei «P a p i É r t e k e z l e t e k e t» egy közös testületben egyesítsük, és még ez esztendőben megtarthassuk egyházkerületünk valamelyik vidékén az ünnepélyes ülést, mely bizonyos tekintetben új korszakot kell hogy inauguráljon, és új organumot kell hogy képezzen a szétszort csontok között.

== **Kovács Sámuel**, dézsi paptársunkat súlyos csapás érte. Nője, Balázs Karolina, folyó hó 9-én, meghalt. Azok a legfájóbb sebek, melyek családi életünkben érnek; azok a könnyek a legkeserűbbek, melyeket kedveseink koporsójára hullatunk. Ám, ha hitünk van, meg nem emésztetünk. S hol keressük a hitet, ha nem a papi hajlékokban? Ez az élő hit szolgáljon enyhületül, és a jók részvéte.

== **A hol istennek napja süt**, mindenütt csak megterem a búza-kalász mellett a gyom, a paréj, a tövis. Az erdélyi részekben is megtermett a «K ö z m ű v e l ő d é s, mely «az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye», és szerkesztik, és nyomják Gyulafehérvárt, a püspöki rezidencia székhelyén. Őszintén sajnáljuk, hogy olvasóink nem olvashatják. Mert, ilyen csoda-bogár is kevés van a magyar földön. A ponyva-irodalom ennél selejteesebbet, silányabbat keveset mutat fel, holott doktorok, plébánusok, tanárok, tán kanonokok is szerkesztik. Dehogy elegyedünk a szemét közé! Csak éppen jelezni kívánjuk, hogy lapunk ez évi első számának vezércikkét szó-szerint lenyomatja, és közbe-közbe glossákkal kíséri. Hogy e lap szerkesztőjét, elmondja tudatlannak, ostobának, perfidnek, hazudozónak: hát, az e szoknyás barátok izlését, finom modorát, és magas műveltségét bizonyítja csupán; hogy elnevez rókáknak, farkasoknak, jeges-medvéknek: ez is bizonyít az ők felfogási inferioritása mellett; de azt az infamiát, melylyel állítja, hogy a francia forradalom hőharmunkáját «a protestáns erkölcs-tanból tanulta»; hogy «a szabadság apostolai, tehát, a mi reformatoraink, in illo tempore ellopták» az ők vagyonát: ez oly förtelmes hitványság, mely iránt való undorunkat csak az enyhíti, hogy rajtuk kívül nem képzelünk olyan tisztességesen gondolkozó katolikus embert, ki el ne forduljon ez ultramontan, jézsuista főrmédvénytől. Hát aztán, mikor azzal vádol, hogy egykor kezelt fogtunk a törökkel, szolgáltunk a harminc éves háborúnak, és szükség esetén (most is) szolgálunk a muszkának. De, hallgassunk. Ez nem fanatizmus. Ez vagy teljes hiánya az értelmi képességnek, a józan gondolkozásnak; vagy teljes foka az örültségnek. És ilyen embereknek szabad szabadon járni, és visszaélni a szabad sajtó szabadságával, és a nyilvánosság tisztességével! Részvétünket, szánalmunkat nem tagadhatjuk meg tőlük; de őket kikerülni, magunk iránti kötelességünk. Ezt fogjuk tenni.

HIVATALOS RÉSZ.

112—1893.

FELHIVÁS,

összes ref. egyházközségeinkhez.

Néhai Kolonics István, kézdi-vásárhelyi orgona készítő urnak közelebről történt elhalálózása hatóságunk tudomására jutván, számos egyházközségeinknek a néhaival szemben fennálló elszámolási viszonya kötelességünké teszi az ügy központi tisztázását.

Ennélfogva, utasítjuk mindazon egyházközségeinket, melyeknek a nevezett volt orgona készítő hagyatékával szemben, orgona-építési előlegből, vagy más okból kifolyólag követeléseik vannak, vagy a melyek szintén a fónyi címen az illető hagyatékval szemben tartozási viszonyban állanak, hogy összes követeléseik, illetve, tartozásaik pontos kimutatása mellett, kiadott előlegeikről szóló nyugtákat, vagy tartozásaikról szóló kötleveleiket hatóságunkhoz folyó évi jan. 31-éig esperesi úton multhatatlanul terjesszék föl, hogy Ig.-Tanácsunk mielőbb lépéseket tehessen a követelések biztosítása és a tartozások végrehajtás utján való fölhajtásának megakadályozása ellen.

Jelen utasításánk, sürgős végrehajtását annál inkább is elvárjuk, mivel a kitűzött határidő után beérkező jelentések tárgyában Ig.-Tanácsunk már nem fog intézkedhetni s így az illető egyházközség követelése veszélyeztetik, vagy tartozásának azonnal való befizetésére per utján is kényszerítenni fog.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvárt, 1893. jan. 16-án tartott üléséből.

Márkus Fános,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

30—1893.

KÖRLEVÉL,

összes egyházközségeink, s mindenik egyházi tisztviselőhöz.

Egyházkerületi kebli pénztárunktól vett jelentésből értesült Igazgató-Tanácsunk arról, hogy központi javadalmakat élvező egyházi tisztviselőink, és egyházközségeink némelyike, javadalma kiadatása iránt fölküldött nyugtáit eddigelő nem az egyházkerület Igazgató-Tanácsa által kibocsátott űrlapokon állította ki, s e miatt az illető nyugták részben hibásoknak, de a papir gyengesége miatt, kivétel nélkül használhatatlannak bizonyultak.

Az ilyen eljárás mellett előforduló többszöri vissza-küldések kellemetlenségeinek kikerülése végett, de az egyházkerület által nyomtatott nyugta-űrlapok költségeinek megtérülése céljából is, fölhívjuk összes egyházközségeinket, és a t. egyházi tisztviselő aakat, hogy a központi pénztárból fölveendő pénzek nyugtázását kivétel nélkül csak az egyházkerület által nyomtatott, s Igazgató-Tanácsunknál bármikor kapható nyugta-űrlapokon eszközöljék, mert az ellenkezőleg kiállított nyugták kebli pénztárunk által a folyó 1893. évi január hó 20-ától kezdve, kifizettetni nem fognak.

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Ig.-Tanácsának Kolozsvárt, 1893. január 16-án tartott üléséből.

Márkus Fános,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Január 26.

4. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Az egyházpolitikai kérdések köréből.

(Három cikk.)

I.

Mikor még nem volt elkeresztelési rendelet, de voltak számos elkeresztelési panaszaink, egy panaszos cikkben előhozakodtam én is mindazon béke-bontó kellemetlenségeinkkel, a mik a közös-vallású házasságokból, a felekezeti bajok e Pandora-szelencéjéből erednek, s különös hangsúlylyal érintettem egyfelől azt, hogy e bajok felidezésében éppen az 1868-iki 53. t.-cikk volt a legnagyobb mester, a mikor a vegyeshitűség kóros állapotát ráragasztotta a második ízre, a gyermekekre is másfelől pedig, azon állítást is kockáztatni mertem, hogy nem a férfi és nő joga lebegett a törvényhozás előtt, mikor megosztotta köztük a gyermekeket, hanem az 1790/91-iki törvény, a melyben a «sexus sexum sequatur» elve már befoglaltatik.

Azóta a 68-iki törvényre nézve megtették az ellenfelek nyilatkozatukat, s míg a katolikus pap-ság mozgalmat indított annak megváltoztatása érdekében, a protestántizmus vezér-emberei egy akarrattal követelik érintetlen hagyását, s mintegy ultimatkint hangsúlyozták, hogy ez a béke áral

Én, mindezek után is, e törvény ellen protestáns hitem, egyházamhoz való igaz szeretetem rendíthetetlen várából megbocsáthatatlan elbizakodással kiáltom ismét és ismét censeo esse delendam!

Természetes, hogy az én régebben felhozott sok érve nem a katolikus műhelyekben készült, s céljaim is mások, mint nekik, kik a módosítást úgy szeretnék, hogy helyébe semmit ne tegyenek, vagy hamis liberálistusuk köpenyében a szülők természetes jogát követeljék.

Szokták emlegetni a vallásügyi törvény sok gyengeségeit, a mik oly kisszerű hézagok és lyukak, minők sok. kellő gond nélkül szerkesztett törvényben megvannak. Például, egy református nő törvénytelen fia melyik anyakönyvbe tartozik, midőn

a katolikus vallásu természetes apa magáénak vallja a gyermeket? Miféle vallásu a lelenc, mikor felekezet nélküli lencházba kerül Mit tegyen a lelkész, ha az átküldött keresztelési okmányt a katolikus pap visszaútasítja? Adhat-e ki ily esetben keresztelvélet, stb. Olyan dolgok, a melyek fejünkre hozhatnák a februáriusi rendelet veszedelmeit.

De, a 68-iki törvény főbenjáró bűne nem ez, hanem a benne rejlő természetellenes elv: a nemi megosztás principiuma. Már gyermek észszel, mikor először hallottam róla, valami idegenszerűnek, a természetes gondolkozással ellenkezőnek éreztem e dolgot. Ha oly nagy igazság ez, mért nem találom meg máshol is, kérdeztem magamtól miért nincsenek egy grófnak, a ki alsóbb rendű házasságot kötött, gróf fiai és köznemes lányai; miért nem követi a fiú az apát, a leány az anyát a családi névben is, és miért kell a nőnek lemondania, hogy ne a maga, hanem a férje családjának fentartója legyen. Mindez semmi! Egy családi életben mindenről lehet lemondani a család egysége, egyöntetűsége nagy elveért, csak a vallásról nem. A család polgári tekintetben egy, de egyházi tekintetben benne veszedelmes duálistus rejlik. Minden vegyes család egy közösügyes nyomorúság, a hol kétfelé adóznak, két miniszteriumot tartanak. A 68-iki törvény cselekedte ezt, ez szaporította egygyela hazai közösügyes számát, nem mintha az előtt nem létezett volna, hanem mert megszüntetése teljesen hatalmában állt. Sexus sexum sequatur! Ez a keresett főbölcsesség, a vallási béke palládiuma holott. voltaképp mint tüzes nyárs nyomúl a családba, hogy azt ketté ossza, s hány intrikát szűl, hány születést megkeserít, hány nyakas protestánst tesz ujoncállítójává a katolicizmusnak, mert a születések nemi arányának még az ilyen bölcs törvény sem praejudicálhat.

Az én meggyőződése az, hogy a gyermeknek mint mindenben, úgy a vallásban is az apát kell

követni. Ellhallgatva itt egy ilyen törvénynek való tekintetben százféle előnyét, a mi mind a társadalmi béke, s az egyháziasság mérlegébe esnék, tisztán ez elv természetes logikai egyenességére hivatkozom. A vegyes házasságokból az egyházak tiszta osztályt nyernének, mert volna vegyes házasság, de csak kivételes esetekben volna vegyes család. E megoszlás pedig, a józan felvilágosultság, és vallásos türelem malmára hajtana a vizet, míg ma az elfogult türelmetlenség, az izgatás húzza a nagyobb részt belőle. A türelem és felvilágosultság pedig a mi zászlónkon lobog. A mi hiveink kötik a legtöbb vegyes házasságot, mert házasságnál a férfi levén a kezdeményező, ez vallási tekintetben sokkal kevésbé zárkozott, mint a katolikus férfi, ki egy adag türelmetlenséggel kerül ki a nevelésből, a miből csakhamar kitisztul ugyan, de valami mindig megmarad belőle.

A fővárosban 1891-ben kötött 4389 házasság között vegyes volt 864, tehát, ötödrésze, s e vegyeseknél ezer közül katolikus vőlegény 108 esetben vett protestáns menyasszonyt, ellenben, protestáns vőlegény 566 esetben vett katolikus menyasszonyt. Tehát, ötször nagyobb volt az oly házasság száma, hol a leendő apa protestáns, s a leendő gyermekek, az általam óhajtott törvényrevízió mellett, protestánsok lennének. Természetesen, ez az arányszám nagyon leszáll az egész országra kiterjesztve, de az bizonyos, hogy éppen a nemzeti életben túlnyomó szerepet vivő városi társadalmakban, hol a vegyes házasságok húsz-harminc százalékot tesznek ki, ez a különbség, s a belőle eredhető házon mindig jelentékeny maradna.

A 68-iki törvényhozás igazságosan mért ugyan a felekezeteknek, csak hogy a kivétel módjában leterít arról az egyenes, természetes útról, a mely a teljesen megnyugtató kiegyenlítésre vezethette volna. Közös birtoklást létesített a felekezetek közt, s a helyett, hogy kiadta volna kinek-kinek a megillető tőkét, hagyta őket hajba kapni a kamatok felett. Ebből állottak elő a vallásos viszályok.

Mi tévesztette meg a törvényhozást Az 1790/91-iki 26. t.-cikk hibás értelmezése. Olvassa el bárki Várnai Sándor idevágó tanulmányát a Protestáns Szemléből, és tisztában lesz ezzel a törvénynyel. Azt hinné az ember, hogy a sexes-féle elv már ebben a törvényben szentesítve van, magam is így irtam korábban, holott az a nem szerint való kettévágás mellékes véletlen, és egészen más elv jutott kifejezésre ott, t. i. az oroszláni osztokodás elve. Ego primam tollo, stb. A törvény azt

mondta: ha az apa katolikus, a gyermekeknek is katolikusoknak kell lenniök; ha az apa protestáns, a gyermekek közül csakis a fiuk követhetik; azaz, a katolicizmus, miután az első sütetet egészen magának tulajdonítá, a karmait rátette a másodikon is legalább felére, s hogy mért éppen a leányokra, az érthető és egészen mellékes, mert még jobb szívvel szedte volna el a fiakat.

Mikor aztán eljött az idő, hogy e gonosz osztály helyre legyen ütve, a bölcs törvényhozás, a helyett, hogy a tőlünk jogtalanul elvett felerészt visszaadta volna, s így lett volna nekünk is egy egész, ketté szelte a katolikusok egészét is, és így lett mindkettőnknek két fél. A protestáns apa leányai helyett nekünk adta a katolikus apa leányait; csinált közös birtoklást, felekezeti félcsaládokat. Ketté szelte a gyermeket, de nem bölcs Salamonnal.

Protestánsok! Ne idegenkedjete az alaptörvénynek hirdetett 68-iki paragrafusok megjavításától a józan, természetes elvek követelményei szerint. Sohasem volt az alaptörvény, lex fundamentális, hanem egy tévesztett alkotás, de a mit egy ügyes tollvonás műremekké tehet. Követeljük a közös birtok megosztását, mert annak természetét kézzel-lábbal a katolicizmus akarja berakni a telhetetlen zsákba. Követeljük tiszta osztályt, s akkor szent a béke!

J e l e n t é s e,

Dr. Kolosvári Sándor egyházmegyei főgondnoknak a kolosvári evang. reform. egyház életében felmerült nevezetesebb mozzanatokról az 1892-ik évben.

Tisztelt képviselői közgyűlés!

Azóta, hogy e helyről a t. képv. közgyűlés előtt szerencsém volt beszámolni, a többi után, egy év ismét lemerült az idő végtelenségének mélységébe. Külsőleg egy szerény lappal fokosabbá lett egyházunk történetkönyve is. Vajjon, belsőleg: tartalomban, értelmi és erkölcsi erőben gyarapodtunk-e, szellemi kincsekben és anyagi eszközökben gazdagabbakká lettünk-e? Avagy, sorsunk végzete, csak az egyik naptól a következőig, s az egyik évtől a másikig élés tengődését juttatá részünkbe? Ezzel beszámolni, még ez alkalommal az én feladatom, s a főlemlitendő tények felett ítéletet mondani, a t. képv. közgyűlés kötelessége.

Egy év időtartamának kerete különben sokkal szűkebb annál, hogy sem, rendes körülmények közt, abba az eseményeknek fölötte nagy száma csoportosulhatna egymás mellé, ha csak az állami jog és társadalmi törvényes rendet felkavaró, s az egyház vallás erkölcsi életére is kiható nagy átalakulások, a milyenektől beszámolásomnak időszaka mentes volt, létre nem jöttek.

Mint krónikás, tehát, röviden felsorolhatnám én is azokat a tevéleges eredményeket, a melyeket presbite-

riumunk és képv. közgyűlésünk, a múlt év folyamán, csöndben, minden külső fitogtatás és feltűnési vágy nélkül hívségesen végzett munkálkodása után egyházi és iskolai életünkben felmútathat.

De, mert lehetnek és vannak, talán, többek előtt, olyan negatív jelenségek is, a melyek inkább az esés, mint az emelkedés; inkább a hanyatlás, mint a haladás szimpomái-képpen mutatkoznak egyházunkban: azért, úgy vagyok meggyőződve, hogy a mi önmagunkkal való számotvetésünk csak akkor lehet teljes, eredményében csak akkor lehet megnyugtató, ha nyitott szemmel és nyílt homlokkal állunk elébe azoknak a jelenségeknek is, a melyeknek lét-okait az egyházi működés és vezetés «múlasztási» rovatóba szoktak az emberek beírni.

A vallás-erkölcsi érzet hanyatlása, s ennek a meglazult társadalmi élet-viszonyokat is dekomponáló hatása miatt hangzik leginkább a panasz minden felől, s ki-ki, a miben és a hol az okokat rejteni véli, úgy alkotja meg a maga szubjektív ítéletét, a mely fölment, vagy kárhoztat a szerint, a mint a tények és eredmények egyes emberi erőt és tehetséget túlhaladó okozatos egybeszövődését, avagy csak a particulariter, sőt tán csak a singulariter előttük álló, de azon túl nem néző, vagy látni sem akaró tüneteket fektetik le ítéletük bázisául.

Pedig, lelkileg semmi szenvedés sem fájdalmasabb az ítélés igazságtalanságából eredőnél.

Az a megtisztelő szerencse van részemben, hogy a szellemi és értelmi látókörnek oly magas színvonalán álló gyűlés előtt szólhatok, mely a mint eddig nem volt, úgy most sincs arra utálva, hogy egyedül e helyről és az én gyöngye szavaimból merítse tájékozottságának adatait.

Az mindnyájunk előtt kétségtelen, hogy a hangoztatott panasz tárgya nem pusztán képzeleti, hanem általában létező. A vallásosság érzete látszólag hanyatló. Az egyházhoz való ragaszkodás melegségének hőfoka alábbszálló. Az áldozatkészség egykor csodákat mivelő esetei nem fokozódnak, hanem inkább ritkúlnak. A «miért» kérdése, a mint ezt már két évvel előbb is hangoztatám, ma is még megoldatlan. Pedig, az emberi lélek- és természeti világnak hány élesen gondolkozó bűvára, hány lángelme, hány szellemes cikk és tanulmány foglalkozott már a kérdéssel, a magasságtól le a mélységig, s a tudástól le egészen a butaságig menőleg, szedegetve össze különböző helyről a szemeket, mikből az okoskodásnak láncát majdnem minden fő külön füzte össze magának megítélése számára.

Hát, sokak szemében nem a legnagyobb szálka-e ma is maga a protestántizmus, a mely szabad vizsgálódásával, s a krisztusi tanoknak évszázakan át, emberek által hozzá ragasztott tartozmányoktól való megtisztításával, a hitnek és lelkiismeretnek szabadságát adta az emberiségnek?

Hát, nem vádaskodnak-e sokan, hogy a tudás elensége a hitnek és vallásnak? Nem mondják-e, hogy a tudomány a maga tapasztalati adataival, kísérleti észleleteivel és fölfedezett igazságaival, égi trónusáról az istent szállítva le, a mikroszkop hegye alá helyezte és a mérleg tányérára állította; hogy a létet a protoplasmára, a halált az anyag-átváltozásra s az örökéletet a vegyileg tovább nem bomló elemek maradandóságára redukálta? Holott,

éppen ellenkezőleg, a tudomány terén való minden előbbre haladás, minden új fölfedezés csak közelebb-közelebb visz minket a miénken kívül levő világ-milliárdok utjának törvényt tevő urához, az emberi észszel föl nem érhető legfőbb erőhez, a minden jelenségeknek és okozatoknak legvégső okához: az istenhez.

A vallás pedig, az emberi léleknek és kedélynek belső, abszolút szükségessége; az ember istenhez való viszonyának individuális belső érzete. Ennek van ereje és az erőnek egybefűző, összetartó kapcsa, a melyek egymással megfelelő viszonyban állva, a külső nyilvánulásban, az egyediségből az együttérzők többségeivé változnak át. Az egyedek többsége: a testület, a vallás-közönység, az egyház. És már most bizonyos az, hogy minden tényező, a mely az említett abszolút lelki szükséglet érzetének csökkenését miveli, vagy kielégíttetésének más útát keres, az lejjebb szállítja az erő hatását, meglazítja a kapcsolat maradandóságát s eredményül a vallás-erkölcsi élet és az egyházhoz való ragaszkodás hanyatlását vonja maga után. Fájdalom, még sokkal rohamosabban, mint a mielő arányban a vallásos érzés veszíti intenzitását!

De, mi hát ez, vagy helyesebben, mik ezek a romboló hatást előidéző tényezők?

Vajjon, rosszabbakká és butábbakká lettek az emberek? Hisz, a közmivelődés sokfelé ágazó útján minde-nütt óriási a haladás.

Vajjon, elenyésztek-e a régi iskolák? Hiszen, a kised-óvóktól a legfelsőbb oktatásig megsokszorozódtak az értelmi fejlesztésnek intézetei s a szellemi látókör határvonalait messzire kivető világító tornyok száma.

Vajjon, a szellemi munka napszamosai működnek-e kevesebb számban, fogyatékosabb készültséggel, avagy kisebb foku buzgalommal?

Nem kell bizonyítgatnom, hogy ennek is épp az ellenkezője áll a valóságban.

Vajjon, az állam, ez a legnagyobb és leghatalmasabb szerves közület, fektet-e ma kevesebb súlyt a nevelésre s ezzel kapcsolatban a vallás-erkölcsi élet istápolására? Ugy hiszem, hogy a múltnak a jelennel összehasonlítása itt sem mutathat a keresett ok feltalálására.

A mint az emberi természet örök, úgy annak abszolút szükséglete: a vallás érzete is örök. Megvan, meg kell lennie az ember lélek- és kedély-világában. Fennállanak az egyházak. Fokozott tevékenységet fejtenek ki a tanintézetek. Kötelességüket teljesítik a tanítók, tanárok, és lekipásztorok, az iskolában és az isten házában; de minden egyéni, társadalom-közületi, egyházi és állami küzdelem és szervezkedés sem tud sikeresen megbirkózni a mi realiztikus irányt vett korunk általános áramlatával. Ez az a romboló hatású tényező, a mely láthatatlanul születik és észrevétlenül növekedik; befészkei magát a kunyhóba, és a palotába, a csöndes műhelybe és a gyártelepek mozgalmas helyiségeibe, egyformán helyet keres az áldott nap színén és a föld méhében végzett nehéz munka körében; hangot ad a tudományban, úgy, mint a költészet fenségének elfajulásában, és a képző, ábrázoló szép művészetekben csak úgy, mint a mulató helyek poshadtt légkörében.

Akkor láttatja magát, itt alamizsnát kérve, ott pa-

zar könnyelműséggel játszva; itt kincshalmazán ülve, ott másnak vagyonához nyulva; itt izzadva, ott henyélve a mikor már tört, dinamitot, lőfegyvert, vagy más eszközt tart megizmosodott kezében, azt embertársa, vagy önmaga élete ellen irányozva.

Hogy az erkölcsi világrendet megmozgató, kivétel nélkül minden egyháziasságot veszélyeztető, a vallásos érzést eltompító zsbibadságban tartó emez áramlattal szemben, mily parányi az egyes emberi akaraterő, mennyire kicsiny hatása az egyes egyházak jóirányú törekvése: azt csak azok nem láthatják át, a kik az emberi akarat és tehetség véghatára vonalát tulon-túl terjeszteni, követelik. A mily igazságtalan követelmény volna ez, épp annyira megbocsáthatatlan lenne részünkről a tétlenség és minden erőink tömörítésének elhanyagolása, avagy éppen az erők és törekvések decentralizálásával azok hatásának ellensúlyozása. Végeredményül is, az én egyéni s épp azért, lehet tán téves, meggyőződés az, hogy a mi, és a mi utódaink erő-tömörítése, ha ez mindenik keresztényen egyház részéről, az egymás ellen való torzalkodás és támadás helyett, és minden társadalmi és állami közület támogatása mellett, ama közveszélyt képező áramlattal szembe állittatik, akkor előbb-utóbb az oly hatalmas gáttá nőheti ki magát, a melynek védfalán túl nem hatolhatnak az áradat hullámcsapásai, és a mint egykor az ó-klasszicizmusnak, ugy a valláserkölcsi élet megújhódásának bekövetkezik a maga renaissance kora. Ugy legyen!

És most, a t. képv.-közgyűlés bocsánatát kérve, a napirenden levő eszmék így általánosságban fölvetéseért, és az elmondottakért. áttérek jelentésemnek tulajdonképpen tárgyára: a mi egyházközségünknek elmúlt évére, hogy annak nevezetesebb mozzanatait feltüntethessem.

Az első, a mit mély hódolattal kell fölemlítenem, az az öröm-ünnep, a melyet legfőbb urunk, királyunk ő felsége, a legalkotmányosabb magyar király megkoronáztatásának huszonöt éves emlékére, a hálás nemzet az 1892. év júniusa 8-án ült meg, nem csak az ország szívében, a fő- és székvárosban, csillogó fénynyel, hanem országszerte mindenütt szívből áradozó szeretettel; a mely alkalomból a belső templomunkban rendezett isteni tiszteleten, a mi ajkunkról is elhangzott az annyi milliók imája a mindenhatóhoz, hogy a koronás király életét hosszúra nyujtsa, hogy igazi alkotmányos jogára alatt, szabad népe is boldogul élhessen.

(Vége következik.)

A középiskolai tanárok mozgalma.

Magyarország tanár-testületének életében rég nem fordult elő oly hatalmas hullámokat vert forrongás, milyenek a közelebbi napokban szemlélői valánk. A magyar középiskolai tanárok, közéletünknek e legbékésebb és legtürelmesebb tagjai, mint váratlan villámcsapásra jaidúltak fel, s tiltakoztak önerzettel és férfias bátorsággal azon merénylet ellen, melyet az országgyűlés pénzügyi bizottsága ha talán nem is rossz akarrattal, de tagadhatatlan tapintatlansággal erkölcsi reputációjuk rovására elkövetett.

Beteges szimptomája kormány-rendszerünknek, hogy a helyett, hogy a lazán összefüggő magyar társadal-

mat minden erejével egy ösztetartó egészszé kapcsolni igyekeznék, újabb válaszfalak kitalálása és kreálása által egyre jobban a diszszolúció útjára juttatja. Mintha bizony nem volna elég polyglott a magyar állam a maga sokféle nemzetiségeivel; nem volna elég aggasztó a helyzet a nehéz viharokkal fenyegető felekezeti harcok napirendre hozásával: most már a bürokratizmus hierarchiai fokozatával is akarja már is laza társadalmi életünket még inkább szétszaggatni, az együvé tartozás érzetének megfojtására, minden szabadabb szellem kiirtására.

Erősen haladunk: a lejtőn. A demokrácia századában középkori instituciókat plántálunk és elevenítünk fel; az egyenlőség hazug jelszó lett, mert a valóságban a rendi élet, a kaszt-szellem tesz egyre nagyobb hódításokat. A koronás névjegyek, az «y»-os nevek, a «darúvári», «rózsahegyi» cimkóros jelzők régen voltak úgy divatban nálunk, mint ma. Az ember értéke nem egyéni tulajdonságaitól fog függni, hanem születésétől és meg hivatali rangosztályától.

E hivatali rangosztály kifundálása vitte be a vihart az iskolák békés falai közé. A közoktatási kormányának az a szerencsétlen ideája támadt, hogy az állami tisztviselők fizetésének rendezésével kapcsolatban, a tanárokat is a közhivatalnokok rangfokozatába osztotta be. Tette pedig ezt a legnagyobb tapintatlansággal és igazságtalansággal, a mi aztán oly ekkeseredett hangulatot okozott különösen a középiskolai tanárok körében, melyhez hasonlót tanügyünk krónikájában nem találunk.

A tanárok sérelme mindenek felett hogy rangosztályba osztattak be. Kinek elméjében megfogamzott ez eszme, lehet kitűnő bürokrata, lehet, ha úgy tetszik, nagy államférfi is, de az is bizonyos, hogy a tanári pálya jelentőségével és hivatásával nincs tisztában. Rangosztályokba osztani a tudomány embereit a bürokratizmusnak végletekig való túlhajtása; rangosztályokba osztani egy olyan pálya munkásait, meiyen a rangsorozat létráján való haladhatás ki van zárva, absurd eljárás, és rangosztályokkal különíteni el egy olyan testület tagjait, mely emlékezet óta mindig egyenlő volt a jogokban, terhekben és kötelességekben: nem egyéb, mint könnyelmű felbontása minden nemesebb kollegiális viszonynak.

E Damokles-kardot érezték fejük felett Magyarország középiskoláinak tanárai, midőn a múlt év húsvéti kongresszusokon, csaknem egy értelműleg a rang-beosztás ellen nyilatkoztak. E megállapodásukat mély bizalommal terjesztették Csáky gróf elé, ki iránt annyi szeretettel, valóságos gyermeki naivitással ragaszkodtak. Hogy reményeikben mennyire csalatkoztak, az csak a pénzügyi bizottságnak a múlt hó végén tartott tárgyalásaiból jutott nyilvánosságra, midőn kitűnt, hogy a tanárok is beosztattak a tisztviselők rangfokozatába, és pedig annak a VIII. és IX-ik rangosztályába.

Ez a kétféle rangosztály kieszelése a második tapintatlanság és igazságtalanság, mit a kormány és pénzügyi bizottság együttes akarattal a tanférnikon elkövettek. Az állami középiskolai tanárok száma jelenleg 435; a javaslat szerint ezeknek $\frac{1}{5}$ -de a VIII. és $\frac{1}{5}$ -de a IX-ik rangosztályba fog tartozni. A kiválasztott $\frac{1}{5}$ részt fogják tenni a fővárosi tanárok teljes száma, s a vidékiekből meg-rangoztatik tizennyolc; a IX. rangosztályba tartozni fog-

nak az őszi vidéki tanárok, tizennyolc kivételével, s egy pár kezdő fővárosi tanár szem-szúrásból.

E javaslat szerint, tehát, jövőben rangkülönbség lesz fővárosi és vidéki tanár közt, sőt ama kitüntetendő tizennyolc tanárral az egyenlenség szelleme be fog csempészteni a vidéki tanár-testületek kebelébe is. Ez eljárás igazolására, alig hiszszük, hogy képes lenne még a pénzügyi bizottság bölcsesége is. A fővárosi tanárnak ugyanazon egyetemi előtanulmánya, kvalifikációja, feladata és munkaköre van, mint a vidékinek, s midőn ennek dacára is rangkülönbséget kreálnak köztük, magyarázatul nem tudunk egyebet kigondolni, mint azt, hogy közelebb állván a húsfazakakhoz, maguk részére jól szakácskodtak. Csak hogy e hűtlen sáfarkodással megbontották azt az egyetértést, mely egyik tényezője volt Magyarország újabb tanügyi nagy eredményeinek. Megbontották annyira, hogy ha e javaslat törvényerőre emelkedik, soha többé az visszaállítható nem lesz. A pénzügyi bizottság pedig e javaslatával az iskolák falai közül számúzi a szabadság és egyenlőség szellemét, s fel fogja nyitni azon Pandora-szelencét, melyből az ellenségeskedésnek, ármánykodásnak, irigységnek, szolgál-lakúságnak, árulkodásnak, intrikáknak és elégtelenségnek szörnyei szabadulnak ki Magyarország tanügye jövőjének kiszámíthatatlan kárára.

(Vége következik.)

Az egyházmegyéből.

A sepsi egyházmegyéből.

(Folytatás.)

Magyarosi egyházunkban az anyagi ügyek elég rendszeresen kezeltetnek. Öreg lelkész afa. is az életkor gyengeségeihez képest, elég hiven teljesíti kötelességeit; de iskolájuk szánandó, nyomorult állapotban van. E tekintetben biztatott a presbiterium, hogy a polgári község, lehető rövid idő alatt, új iskolát építend. Levéltári szekrény nincs; és azért a levéltár rendezetlen. A Prot. Közlöny kötetlen. Az előmutatott vagyon-leltár 1848-ból való, akkor lett kiállítva s azóta rendszeresen nem vezetett. Utasított a presbiterium mindezen hiányok pótlására.

Martonos-Fotosi egyházunk is a szegénység súlyos terhe alatt nyög s eddig a buzgalom is hiányzott, hogy saját nyomorúságaikon segítsenek. Kisebb költségeket is rovatál utján kell fizetniök. Most a magtár alapítását tervezik. Szorgalmi jövedelmet nem produkálnak; az egyház földjeit hosszabb időre haszonbérbe adták. Az egyház kepeváltó alapjánál levő adósságát nem törleszti, kamatját sem fizeti; utasítottam, hogy szorgalmi úton igyekezzenek az adósságok törlesztésére. Ezen egyházunkat még nem sorozhatom a haladó egyházak sorába.

Málnáson a konfirmációnak két évenkénti megtartását elrendeltem. Az egyház tőkéi kellőképpen vannak biztosítva. Ügykezelését új lelkész afa. elég pontosan vezeti. A magtári kötvények azonban, bár elég biztos, de csak egy kezessel vannak ellátva; utasítottam e hiánynak pótlására. Az egyház okleveleiről s ingó vagyonokról leltár nem vezetett. A tőkéből hetven frtot elköltöttek. Mind ezen dolgokra vonatkozólag szigorú utasítást adtam a hiányok pótlására. Ezen egyházunk, ha most nagy jövedelemmel nem rendelkezik is, pár év alatt egyike lesz a legjövődelmesebb

egyházaknak. Erdője gazdagon jutott; az üzem-terv szerinti használat életbeléptével tekintélyes évi jövedelmet nyújt; ezen felül két darab erdei kaszálója van, melyet eddig olcsó árban birtak haszonbérben; a vizsgálatnál tett javaslatomra már ez évben visszamarad az egyház használatába. Alap van a fejlődésre, csak ember kell az ügyek vezetésére és azt hiszem, meg fogjuk találni új lelkész afa.iban.

Nyéni egyházunkban a képviselő megalkotása törvény értelmében elrendeltetett. A törvénytelen együttélések megszüntetése végett, törvényes lépésekre utasított a presbiterium. A papi-lak teljesen lakhatatlan, annyira, hogy irodai helyiséget a szomszédban kellett az egyháznak fogadnia. A vizsgálat mindent elkövetett, hogy papi-lak építésre bírja a presbiterium jelenlevő tagjait, de kijelentették, hogy oly szegények, hogy míg a templom-építésből származott adósságukat le nem fizetik, erre nem is gondolhatnak. Kitént ez alkalommal az is, hogy a most épített új, drága templom biztosítva nincs tűz ellen. A vizsgálat számadó gondnokot felelőssé téve, elrendelte annak sürgős biztosítását. Panuca K. József 450 frtos ajándéka, mivel ennek nagy része kétes értékű és értéktelen adós-levelekből állott, csaknem száz frtra devalválódott. Azon kérdésre, hogy megvan-e a békes egyetértés az egyházi tagok és egyházi szolgák között: presbiterium jelenti, hogy a lelkész és számadó gondnok torzsalkodása már-már veszélyezteti az egyház nyugalomát. Vizsgálunk az egyházmegyei tanács megbízásából e két személyre vonatkozó némely panaszos ügyben kihallgatást tartott s kitént, hogy azok a hatalmas vádak, melyek számadó gondnok ellen emeltettek, kellő alappal nem bírnak. Csak az eljárás módzataiban számadó gondnok önfejűsége adott alkalmat e vádakra, miért szigorúan utasítottam, hogy jövőre a lelkész és presbiterium tudtával és beleegyezésével intézze az ügyeket. Mindkettőnek szívére köttetett, hogy tekintsenek az egyház nyugalomára s ezért igyekezzenek saját szenvedélyeiket korlátozni. Vajha, ugy lenne!

Oltsemit egyházunkban a tanítói teendőket is lelkész afa. végezte, mivel az állomás betöltése nem sikerült. Faiskola, testgyakorló-tér nincs; de az egyház ígérte, hogy a jövő vizsgálatra mind ezek beállítva lesznek. Tanszerek nagyon hiányosak; ennek okául a presbiterium azt jelenti, hogy az egyház oly szegény, hogy azt beszerezni, módja nincs. Utasítottam, az Ig-Tanáchoz folyamodni ezért, de még idáig siker nincs. A levéltári szekrény beszerzése, a konfirmációnak két évenkénti megtartása és a zab-magtárból 12 hektóliter 74 liter eladott zabnak a szorgalmi jövedelemből való visszapótlása, elrendeltetett. Egyébiránt, alig van egyházaink között, mely építkezésre, szorgalmi jövedelemre annyi áldozatot hozott volna, mint ez. Ezért elismeréssel ki is fejeztem.

Rétyi egyházunkban a most végbevitt tagosítás megnehezítette az egyháztagok életét és ezt az egyházi szolgák is kénytelenek voltak érezni. A harangozó laknak az egyház nevére telekkönyvezése, oly sok évi sürgetés után, a végleges megoldás stádiumában van. Miután szorgalmi úton szerzett 240 frt. közalap megváltási tőke telekkönyvileg nyilván tartva nincs, s miután ennek jövedelméről, valamint az 1891. évi jelentékeny szorgalmi jövedelemről is számadás vezetve s ellátásra beterjesztve nem volt, esperes afa. felelősség mellett kötelezi a presbiteriumot, hogy ezekről ugy a multra, mint a jövőre számadás vezetessék s az illetékes ha-

tósághoz felterjesztessék. Egyébiránt, elismeréssel nyilváníthatom, hogy ezen egyházunk tagjai újabb időben az egyház iránti érdeklődésüknek igen szép jelét adják az által, hogy az egyháznak szorgalmi úton tekintélyes jövedelmet szereznek.

S z a c s v a i szegény egyházunknak, a szegénységen kívül, igen nagy nyomorúsága a gyakori papváltás is és az a körülmény, hogy egy pár birtokos, csekély ingatlan vagyonában is erőszakkal megrövidíteni igyekszik s így kénytelen, a költséges per útjára térni vagyona megvédése érdekében. Levéltári szekrény nincs s így az irattár rendben nem lehet. Az oklevelekről s általában levéltárról lajstrom készítése elrendeltetett. A templom javítása kikerülhetetlen. A papi melléképületek is javításra várnak s miután az egyháznak módja nincs, segélykérésre utasítottak. Általában, míg lelkésze volt az egyháznak, az ügyek rendezése kezdetét vette, nem tudom, az újabb lelkész-változással nem lesz-e ismét hanyatlás?

S z e m e r j a i egyházunk is kezd kibontakozni ama nagy zavarból, a melybe a gondatlan kezelés sodorta. A szabálytalanul kiállított kötvények részben kicseréltettek, részben biztosítottak s a felhajthatatlanok törlése kéretett. Egy elveszett ötven frtos kötvény visszapótoltatott. Az özvegy lelkészénél levő 121 forint követelése az egyháznak, fölhajtás alatt áll. Az 1887. év óta függőben levő számadások végre az egyházmegyei számvevő közremunkálásával elintéztettek. A magtár-kezelő kezelése alatt elveszett 16 hektóliter rozs az Ig.-Tanácsnak az egyházmegyei tanács ítéletét feloldó határozata következtében, még függőben van. A meghasadt templom kijavitása érdekében az intézkedések megtétettek. A Bora Zsófia-felé négyszáz frtos kegyhagyomány ügye egyezés útján el lett intézve akképp, hogy az egyház kétszáz frtról kapott biztosítékot. Törvénytelen együttélések megszüntetése érdekében a kellő lépések megtételére utasítottak a presbiterium. Mesteri lak kijavitása és a temetőhely bekerítése szintén el lett rendelve. Ezen egyházunkban is sok a baj s azoknak eszélyes és erélyes elintézésére igen-igen nagy szükség van. Új számadó gondnok aña oly erélyvel kezdte munkálkodását, hogy ez egy kis reményt nyujt e helyen az ügyek rendezésére.

S z e n t k i r á l y i egyházunkban, bár a tőkéknek kisebb része jelzalogilag biztosítva nincs, de kezesekkel kellően van s jelzalogilag is a presbiterium ígérete szerint év végéig biztosítva lesz. A kepe-alapról jövőre teljes külön számadás kezelése elrendeltetett. Levéltára és ügykezelése rendben van. Általában, ez egyházunk is az élő és haladó egyházak közé sorozandó.

S z o t y o r i egyházunk, nagy szegénysége dacára is,

mindent igyekszik megtenni egyházi és iskolai ügyeinek rendben tartására, de a szegénység miatt, igen gyakran sikertelenül; erősen sujtotta a tagosítás, mert elveszítették ez által azt a helyet, a melyen szorgalmi jövedelmet képesek voltak létrehozni s helyette sokkal kevesebbet és rosszabbat kaptak, hol igyekezett által sem tudnak annyi jövedelmet felmutatni. A torna-tér beállítását akkorra, midőn az arányosítás útján jutandó erdőből fát hozhatnak, ígérte a presbiterium. Egyébiránt, a béke, egyetértés és igyekezett megvan ezen egyházközségünkben.

U z o n i egyházunkban, az Ig.-Tanácsnak a képviselőt megalkotására vonatkozó rendeletére, a presbiterium azt feleli, hogy kétszáz kepefizető ezen egyházban nincsen, épp ezért képviselőt megalkotását szükségesnek nem tartja. A saját iskola-tőkéjéből felvett 1314 frtra a kamatfizetés elengedését kéri az Ig.-Tanácstól, igérvén a tőkének, mihelyt módja lesz, visszafizetését. Ezen egyházunk szép jövedelmével, mintaszerű «Tatrangi» népiskolájával egyike a legdiszebb és legrendezettebb egyházközségeinknek; de, mintaszerűvé teszi különösen az egyháztagoknak azon igyekezete, hogy az egyház javára tett alapítványok gyakoriak.

Z a l á n i egyházunkban, a megelőző idők mulasztása miatt, nagyot csökkent a magtár állása. A hivek buzgósága sem nagy; most azonban sikerült, az életnek egy kis morzanatát felköltönnem az ottani presbiteriumban. Lelkész aña három hold 800 ööl területű, énekvezér 800 kvadrát ööl területű kaszálóját engedte át, kérésemre, hogy az egyháztagok szorgalmi jövedelmet mutathassanak fel azon. A presbiterium nem nagy reménnyel volt az iránt, hogy az egyháztagok szunyadó buzgalmát felköltheti, de kérésemre megígérték, hogy jó példával járulandók, maguk is felszántják a kérdéses területet. Én meg előlegeztem a szíves köszönetet, hogy ez által is hatással legyek a sikerre. Általában, ezen egyház ügyeit is elég rendben találtam.

Ezekben van szerencsém az általam megvizsgált 35 egyházközség életének lehető hí képét feltárnom. Ha küzdelem és baj van is, de látható, hogy a jóakarát, az igyekezett sem hiányzik egyházmegyénkben s nem állítok valótlanságot, ha azt mondom, hogy egyházmegyénk jelenben már a kedvező haladás útján van

Ezek után, a n.-borosnyói és egerpataki egyházközségek megvizsgálásával megbízott főjegyző és számvevő aña felkérve jelentéseik megtételére, magamat továbbra is a t. közgyűlés jóakarátába ajánlva, jelentésemet bevégzem.

(Vége következik.)

Benedek Árpád,
s.-szentkirályi ev. ref. pap.

TÁRCA.

A tordosi ev. ref. egyház.

(Folytatás.)

«Az 1798-dik esztendőben, április közepe táján, tiszt. Kerekes János uram meghalálózván, így ir utóda, Bartha Miklós: ő kegyelme után, ugyanazon 1798. esztendőben szept. nek az elején a szászvárosi dom. konzistoriumban a tordosi papságra levén kandidációba tétetve, tiszt. Borsos János és tiszt. Sipos Pál urakkal, választattam és hozattattam én, Bartha Miklós, ki az enyedi kollegyomból szeniorságból rektorságra hozattatván a szászvárosi partikulába, az honnan há-

rom esztendőig s azon feljül nyolc hónapokig tartott hivatalom folytatása után, akadémiai kurzusomat is elvégezvén, ismét visszaállítottam 1796-dik esztendőben a szászvárosi tanuló ifjuság tanítására s igazgatására s onnan két esztendő mulva hozattattam ide Tordosra. Megjegyzésre méltó: ennek alkalmával nagyon munkába vétetett vala, hogy a tordosi papság a szászvárosi professzorsággal egyesítettessék. A mélt. supremum consistorium nem csak akarta, hanem irt, és kérte a szász püspököt, hogy adja opinioját, a ki maga is meg-egyezett akarattal levén, csaknem mindenek hitték, hogy én ugyan megtétettem tordosi papnak, de csak káplánt fogok

tartani Tordoson, magam pedig Szászvároson professzorokodjam. Ezt, a reprezentáltatásom alkalmatosságával a deputatus urak, méltóságos báró és konziliárius Bánffy László önga praesidiuma alatt az eklézsiának előadták, de a tordosiak ráállani, nem akartak, a kiknek szabad akaratjuk ellen véghez vinni, nem lehet. Én azonban készen állottam s jövedelemnek egy-negyed részét feláldozni örömmel akartam s nagyon sajnálom, hogy egy olyan hasznos közjónak elkezdeje nem lehettem.»

Bartha Miklós után, az 1810-dik évben, Sipos Pál lett tordosi pap. Ő semmi feljegyzést nem hagyott hátra, de utóda, Keresztes Dániel, feljegyzéseiben mindenek előtt róla emlékezik meg és pedig a következő képpen:

«Sipos Pál származását vette N.-Enyeden, nevékedett ugyanott a nemes és nevezetes ref. kollegyomban, holott tanulását dicséretes előmenetellel végezvén, mint a kit isten is legszebb erkölcsrel és elmével megáldva, a világnak világosságul és az életnek savául rendelt vala. Hivattatott elsőbben a szászvárosi ref. gimnázium rektorságára, onnan gróf Teleki Sámuel ur ő excellenciája házához nevelőnek. Akadémiai tanulását Frankfurtban nem csak újabb előmenetellel, hanem igen szép hírrel végezvén, elébb a br. Kemény Simon ur udvarába hivatott tanítónak, onnan viszont a szászvárosi ref. gimnáziumba professzornak. De többre vala már tehetsége s érdeme méltó, a magyar égen a tanultak között, bizonyosan az első nagyságu csillagzatok között tündökölt. Nem önnön hazája, hanem a szomszéd magyar haza ismert pedig arra, mely is az említett kicsin iskolából a sárospataki főiskolába vitte phisicae és matheos professzornak, nagy megelégedésére az illető egész közönségnek. Onnan jött az ide való szt. papi hivataira életének nyugodalma vissza. Holott is hat esztendeig élt.

«Hivatalában felsőbb világossággal, mintsem ezen aljas közönség használhatná. Lelkében több munkássággal, mintsem itt levő keskeny körje beszoríthatná. Szívében több nyugodalommal, mintsem a világ, vagyon, baj megháboríthatná.» Ezek után, csaknem megszakítás nélkül, így folytatja Keresztes Dániel feljegyzéseit: «Én, a ki ezeket írom, néhai tiszt. Sipos Pál uramnak papi szent hivatalában szukcessora, Keresztes Dániel, hivatottam s kezdettem ezen szent eklézsia papi szolgálatjához 1814-dik esztendőben. Ki is származásomat vettem Kézdi-Vásárhelyen, akkori odavaló pap és azután erdélyi reform. püspök, n.-baconi Keresztes Máté edes atyamtól.» «Nevékedett a n.-enyedi kollegiumban. Honnan udvari tanítónak lépett ki gróf Bethlen Ferenc fia mellé. Innen ment papnak Alsó-Csernátonba. S mint alsó-csernátoni pap ment akademiára, Göttingába. Még ott léte ideje alatt papjának hívta meg a n.-enyedi eklézsia. De a főkonzistorium a szászvárosi professzorságra rendelte.» Rövid idő alatt, ennyi hányattatása után sorsomnak, mondja K. D., az utolsó és állandó állapotot nem érhetvén, ide, ezen kikötő helyre jutottam, a mint az előttem valók is többnyire a szászvárosi professzorságból eveztek ide ki. Nem a kevés elmebeli munkássággal, és úgy tetszve, kövér jövedelemmel járó itteni papi hivatal, sem a nyugodalomnak idő előtt való óhajta hoztanak pedig ide, mint az elsőre nézve mutathatja elébbeni életem folytatása, az utolsó nézve még ifju korom, hanem a szászvárosi szűk, bajos, és élehetetlen professzorságnak ez az egyik lehetséges promociója, s magam bajos körülállásai kívánták, hogy ha isten úgy adja, itt kipihenjem magamat.

Honnan, kivált úgy ismerve meg az itt levő papi szent hivatal sikertelenségét, állapotos embereket, a mint főnebb a néhai jó derék Kerekes uram írásban is hagyta s magam is csakhamar tapasztaltam, ha az isten úgy akarja, és vagy egy tisztességes hivatal rólam megemlékezik, örömet visszátérek valamely használatosabb szolgálatra.

Én is minden részben szintolyan állapotban találtam ezen ref. eklézsia, mint ez a néhai tiszt. Kerekes uram jegyzése által előterjesztetett. S úgy látom, hogy ha én is jegyzésbe tenném ennek dolgait, mind csak hasonlókat kellene előhoznom.»

Az eddig felhozottakban felsoroltam mindazon nevezetesebb feljegyzéseket, melyeket elődeim úgy az eklézsia, mint saját életüket illetőleg, hátra hagytak. Mert a később következő papok, Hegedüs Sámuel (1830—1836-ig) Péterfi Károly (1837-től 1850-ig), Nagy Tamás (1852—1876 ig) az egyházközség életét tárgyazó semmi nevezetesebb mozzanatról nem tesznek említést.

Azt hiszem, hogy az előadottak után, nem egynél az olvasók közül, merült föl a kérdés: mi lehetett oka annak, hogy a tordosi reform. egyházközség soha sem volt az, minnek elhivatása szerint lenni kellett volna: egy oly szervezett erkölcsi testület, mely e helyen a létező kettős elhivatásának megfelelő lehetett volna? Ugyanis, sem első, rendeltetése s céljából kifolyó elhivatása: a valláserkölcsi élet nagyobb szabású lüktetésére nem birt kellő anyaggal, a miből talán önkint következik, hogy ezen helyen szintén létező s szintoly fontos elhivatását, a magyar elemnek tovább fejlesztését, gyarapítását nem vala képes előre vinni? Mi lehetett oka annak, hogy ezen egyházközség népességében soha sem emelkedik, hanem a különböző időkben csaknem ugyanazon számok között váltakozik. Mi lehet oka annak, hogy csaknem kétszáz éven keresztül az eklézsia papjai egyiránt panaszkodnak a hívek testi és lelki szegénységéről? E kérdésekről gyakran gondolkoztam én is, annyival is inkább, mert a viszonyok is egészen megváltoztak. Régebben ugyanis, a bevett gyakorlat szerint, a Szászvároson előregedett professzorok nyughelye volt a tordosi papi állomás. Mindenki tudta ezt. Ma már ezeknek nincsen sem szükségük, sem legtöbbnél lehetőség sincsen papi állomásra juthatni. Jöhet ide már teljes erőben levő ifjú ember is, a szabad választás ismeretes esélyei szerint papnak. Kitől világ és emberek, s méltán, munkásságot s ennek eredményét szokták várni, s ki maga is óhajtaná, munkálkodásának bizonyos sikerét látni.

Azon hitben élek, hogy a felvetett kérdésekre a feleletet megtaláltam. Az ok a taksás viszonyokban található föl. Miben állott ez? Volt és van az eklézsianak 140 noldat tevő földbirtoka, melyből száz hold az itt élő ref. hívek között osztatott ki olcsó taksára. Az 1848. előtti időkben, pl. Berzetei pap idejében, hat dénár volt a föld taksája, azután, Kerekes János följegyzése szerint, három pénz.

Azon innen, a változott viszonyok emelték a taksát, mert a haszonélvezőnek a földadóját is fizetnie kellett (48 előtt, mint nemesi birtok, adómentes volt), úgy hogy ma a tordosi ref. hívek által fizetendő összeg egy hold után négy o. é. frtra rug. Mind e mellett, ma is lényeges jutalom számba megy az a taksás birtoklóra nézve. Hogy mikor vette eredetét ezen ugynevezett taksás viszony egyházközség és hívek között, ennek nyoma nem található. Annyi bizonyos, hogy 1700. elején már ezen viszony létezett. Célját már többször

találjuk följegyezve, mely szerint az nem volt más, mint hogy «az itt élő csekély számu ref. magyar hivek a felekezetnek és nemzetnek inkább megtartassanak»

Az eklézsia papjainak feljegyzéseiből világosan kitűnik az:

1. Hogy az eklézsia szántóföldei bizonyos csekély taksa mellett a hivek között valának állandóan kiosztva.

Hogy a hivek ezen csekély taksát soha sem fizették pontosan, mert lassan-lassan az az idea ment át a vérükbe, hogy az «az övék»; miért is az eklézsia parokhusa és a felettes hatóság számtalanszor hoz határozatokat, melyek azonban mindig eredmény nélkül maradnak. S bizonyítják az idézett feljegyzések azt is:

3. Hogy Tordoson egy oly erőteljes eklézsia, sem népességét, sem anyagi helyzetét illetőleg, soha sem volt, mely úgy a felekezeti, mint a nemzetiségi ügy propagálása érdekében súlylyal birt volna. Hanem, létezett ez eklézsia mint látszik, csak azért, hogy az itt élő, minden jelentőség nélküli, az alsó néposztályhoz tartozó néhány elszegényedett, a ref. pap által keresztelt, de magyarul nem is tudott hivek, minden kimutatható eredmény nélkül, külbirtoka jövedelmét fel-emésszék; s másfelől, hogy a Szászvároson előregedett professzoroknak nyughelytül szolgáljon papi állomása. De, sajnosan bizonyítják úgy a multnak feljegyzései, mint a nem régen multnak tapasztalatai, azt is:

4. Hogy a Tordoson élő néhány ref. magyar ember sohasem volt papját tisztelő, sőt az ellen törni, mindig kész volt, az oláhsággal paktálni.

(Vége következik.)

Bartha Lajos,
ev. ref. pap és esperes.

Különlék.

== **E számunk utolsó levén e hónapban**, szívesen felkérjük olvasóinkat, hogy a pályázó cikkek, és pedig Egy pár szó a felekezeti tanár-képzésről, Tisza Kálmáné, és Ingyen-munka közül valamelyikre szavazatukat február 10-ig beküldeni sziveskedjenek.

Szívesen kérjük olvasóinkat: érdeklődjenek, irjanak, szavazzanak minél többen. Hányják-vessék, forgassák a gyakorlati kérdéseket. A «doctum opusok» igen derék dolgok az irodalomtörténet számára; mi írjunk a mai nap szükségének kielégítése szempontjából. A ki leginkább belemarkol a gyakorlati életbe, az tett legnagyobb hasznot, és az érdemel leginkább figyelmet és elismerést.

== **Mai számunknak a tanárok** dolgát tárgyaló cikkére vonatkozólag megjegyezzük, hogy az utolsó percben

örvendetes fordulat állott be. Ugyanis, az országgyűlési pénzügyi bizottság utóbb tartott ülésében a tanároknak rangosztályba való sorozását elejtette és a kultuszminiszter azt elfogadta. És ez igen helyesen történt. Csak hadd maradjanak a tanárok tanároknak. Ennél szebb rangot nem dekretálhat számukra sem a pénzügyi bizottság, sem az országgyűlés, sem semmiféle potentát. Az ok méltósága hivatásukban áll; rangjuk a tudásban; jutalmuk a kötelesség-teljesítés öntudatában. Ezt, igaz, el nem vehették volna tőlük sehogysem, de sérthették volna, ha annak a szerencsétlen gondolatnak, a rangosztályba való sorozásnak megvalósítását csökönyösen erőszakolták volna. Hát, ez a veszély elmúlt; és hiszszük, hogy igen rövid idő alatt be kell következni annak is, hogy anyagi megjutalmazásuk feltételei is arányban fognak állani a végzett munkával és pedig nem csak az állami, hanem a felekezeti intézeteknél is.

== **Br. Radák Ádám**, e vallásosságában valódi példány, jótékonyágában kifogyhatatlan főúr, a M.-Déli építendő templom javára 50 frtot küldött e sorok kíséretében: «Kérem, ezen mellékelt 50 frtot, mint szent vallásom iránti ragaszkodásom, és őseim iránti kegyelem jelét, kik a Jármyágon az ottani szentegyház boltjai alatt nyugosznak, szívesen fogadni.» Ime, a vallásos ősök szelleme munkálkodik a méltó utódban és m.-déli egyházunk hivei tisztelettel és hálával hajolnak meg az áldozatkész főúr előtt, ki lélekben él, lélekben cselekszik és követendő példát mutat sokaknak.

== **Nyilvános nyugtázás.** A marosi ev. ref. egyházmegye által vásárolt házas-telek vételárának pótlására újabban adakoztak Mélt. Filep Eliz ó nagysága, a ny.-szeredai ev. ref. egyház 10—10 forint. Gróf Kornis Ferencné ónagysága, tkts. Márton János úr, mélt. Zeyk István úr, gróf Bethlen Gyula úr, teks. Sipos Sándor úr 5—5 forintot. Méltóságos Konc Elek, teks. Szilágyi János, Sánta Albert, Kövendi Gyula, Molnár József urak 2—2 forint. Tekts. Miriszlai Árpád úr 1 forint. Ezen adományok összege: 56 forint. Az előbb nyugtázott adományokkal együtt: 151 forint, melyet a nyilvánosság előtt köszönettel nyugtázok. Haraszttereken, 1893. január 20. Molnár Lajos, e. m. pénztáros.

== **Nyilvános köszönet.** Székely népünk iránti meleg szeretetének példás bizonyítékát adá Pálffy Antal, m. kir. nyugalmazott kataszteri kerületi felügyelő úr; midőn küsmödi ev. ref. felekezeti elemi népiskolánk könyvtárának, mintegy 150 o. é. forint értéket képviselő, 130 darab könyvet és folyóiratot ajándékozni kegyeskedett. Mely nemes áldozatáért iskolaszékünk részéről fogadja e helyen is őszinte hálás köszönetemet. Küsmödon, 1893. jan. 19. Péter Elek, küsmödi ref. pap, mint iskolaszéki elnök.

Szerkesztői nyiltposta.

== **P. A. Medgyes.** Dehogy is nem vált be; dehogy. De, nem lehet mindent egyszerre. Nem kell olyan tragikusan felogni a dolgot, hogy egy pár számból kimaradt. Majd jöni fog. Csak mentől szorgalmasabban.

HIVATALOS RÉSZ.

174—1893.

KÖRLEVÉL,

Valamennyi erdélyi evang. református kollegium mélt. t. Elöljáróságának.

A közoktatásügyi magyar kir. miniszternek múlt évi december 24 én 56,534. sz. a. kelt felhívása következtében, s nyilvántartás végett, tudatjuk, hogy Brettschneider Gyula, gimnáziumi magántanulót (szül. 1876. évi ápril hó 9-én, ág. ev. vallásu) kétféle iskolai bizonyítvány hamisítás miatt, az ország összes középiskoláiból kizárta.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. január 22-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

70—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett n.-k a p u s i egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületekkel, és 206 frt. 76 kr. fizetés, hivatalos felszámítás szerint, a mely azonban 40—50 forinttal bizton többre tehető. A fizetésből mintegy 50 forint készpénz.

Pályázati határidő febr. 10. Folyamodványok nt. Deézi Gyula aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvártt, 1893. jan. 17.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**